FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv forsk-
ning vid Lunds universitet

M. 10614: 1–103.

Skåne
Skytts hd
Tru Alstads sn.
inlämn. 1943.

Uppt. av Olof Christoffersson
Tru Alstad
f. 1869 i Tru Alstad

Barndomsminnen:

Lekar, leksaker o. ramsor.	s. 1-29, 60, 65, 93, 102
Gröhrim.	s. 30-31.
Rim om spegel, klockor m. m.	s. 31, 63-64, 92
Kortspel. (tillägg 45a-45b.)	s. 32-54.
Kortkonster	s. 46.-54.
Lekar med tändsticksor	s. 57.
Små konster.	s. 58-59.
Viktoria Benediktsson.	s. 103.

10014

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Mina barndoms Minnen

Jag öfverlemnar härmed en liten avskrift av mina anteckningar om gamle lekar sådanna som de lektes i min ungdom på 1870-80 och inpå 1890 talet. Det är med en viss vemod att man nu måste konstaterat att de för all tid äro borta, de lekarne som en i ungdomen varit så kära att leke i synnerhet julekarne under högtidsdagarn (aftnarne), andra dagar fingo vi ej leva.

Hellre mina anteckningar ofullständiga skulle bli förstörde vid min bl. a.n död förskickade till jag med denne lilla avskrift för framtiden tillhandahålles förvaradt i ett patent arkiv.

Jag har skrivit detta med mitt talesätt. Det var kanske ofta litet fuare. Deremot begagnade jag ju i "Om Skytorp" 1870-80 talets folkspråk och talesätt. Jag ansåg det vara det rättaste att både i tal och sätt (arbete et frande) använda folklivet som det i de dagarne gestaltades ty jag ansåg att skulle det vara folkliv så borde det vara både i tal och handling. Tyvärr missförstådde det och tolkades det obegripligt vid alldeles felaktigt.

Fru Åhtad den 25 nov 1937

Olof Christoffer

Barndomsm

Småbarnsleckar.

Från de mygabarndoms åren minnas man p
en hel del gamla lekar och tidsfördrif som m
na och "barntösorna" (barnpigorna) roade sin sm
ger med. Bland andra lekar var det flera
barnen skulle rida på knäet varvid det fördrog
roligt och vackra ramsa t. esc:

Rida ria ranka
Hästen hiddlor blanka o.s.v. m.fl. andra som jag har
andra ställen antecknat
Bilaga I

Fide gnisor

Alla stickstina stora fedestrin
ja stiker min lilla spätta gris
pip. pip. pip" Samtidigt petade
man med tumen, pekfingret

"Du har tad min kosinn" Z Sucks
"Du har tad min kane" "
"De får si tass o napps om"
var efter de skulle blåsa det vanliga
på varandra. den som blåss ut
vann.

Allvetande.

småbarn på 5-6 år
an man bedåra så
de tro sig vara
lvetande. Om man
ger till dem vill de
a att jag kan se
ed de tänker på"
an börja de att
ra något trifla
. Så säger man
ink på stolen
ller bygga åm. Den
märkte på bygga åm.
a svaras den
ng. Tänk på
ivet" eller ldvi-
ran. Den tänker
a lampan. Så
svaras åter och
a säger säker
e att man är
lvetande. Sa-
an är lekvid den
et man säger
et i ögonen med
llande förmå
et vist så tåg-
ta allvetande de

Singarlekar.

När barnen blivo några år gamla så att de kun
började att göra efter blivo de undervisade i s. k. fing
till exempel "Tommetott". vilket gick så till att man
tog fatt i tummen och sade: "Tommetott fatt i
Tommetott fatt i fjäll". Sedan tog man fatt i pekfingret o
Slickepott (eller dros) hjälp den opp". Så om långfingret och sade:
"Långemannen kan hem". sedan tog man fatt om ringfingret o
Hafremärt bådde dagarna"; till sist tog det om lillfingret och ro
"Å lillpråt lu å skaddråk" eller "Gullibrand" lu o skadda

En annan fingerlek var att man lade vänsterhand på b
och sedan den högra över (upp och ner vänd) med lill och ri
gärna inflätade om var andra varefter man vred vänst
den upp över den högra så att dess långfinger kom a
då sig på högra handens tumme. Sedan lät man
handens pek- och långfingra i takt gå ner på vänstra ha
långfinger sägande att de "hugg bränne" och vänstra
pekfinger lät man gå upp och ner vid sidan om dess l

M. 10614 : 2.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Barndomsminnen

Ri ri ranka
Hårtun hiddor blanka
Hår ska du ria
ud å fria
Å en pia
va ska hon hädda
Sköne Magareta
Å der va ingen kemma
Mer än som tre å'sma å konga
Som la' udom vägga
Å likke sina lägga
Kärringen sad på tagel
Å kogte gråel i en kopperstock
Hon bjud mi grödan smoga
Hon ga mi på en spoge
Å ja brände min lilla vida hån
Å ja ti å sprängga
Upprad gade å norrad gade
Der hitte ja in i pipverkage
Å bed å de ve på min tånga
Å ty dåja, å då ja va liden
Så ja to toll tå tatt å åved
Så åved på den lilla!

Fade

Alla stickerna stora fedestu
ja stiker min lilla pytte gr
pip. pip pip" samtidigt pet
man med tummen. pekfinge

Tumlar.

Vinga

När barnen blivo n
förstå att göra efter blir
Till exempel "Tommetatt"
tag fatt i tummen och
Tommetatt fatt i tjän"
(eller dra)
Stickepatt jälp han upp
"Långemanden kan hem
Hafre hårt bådde lången"
"Å lillpråt lu å skeddråk" me

En annan fingerlek var att

gärne inflätade om var andra vaneftr man vek vänstra han-
den upp över den högra så att dess långfinger kom att stå
da sig på högra handens tumme. Sedan lät man högra
mellanhandens pek- och långfingra i takt gå ner på vänstra handens
tån - långfinger sägandes att de "hugg bränne" och vänstra handen

Ja to mi en spoge
O ville grödan smoga
Hon sto mi me en illebrand
på min lilla vide hån.

Ett annat barnrim:

"Klappa klappe kaga
i mannska ni baga
Baga den i aske
på gimma den ti Påska."

Med fingrarne gjordes också små konster t. ex. kunde somliga öppna ~~eller~~ skilja vissa fingrar åt ~~så att~~ medan de andra voro i kap eller slutna. ~~ocksa kan~~ somliga ~~vilket~~ kunna också ~~nog~~ ~~också~~ är mera inom vissa släkter,* att de kunna leda tummen bakåt samtidigt den yttersta leden böjes fram.

En fingerlek var att man lade långfingrarnas knogar i kap mot var andra. Samtidigt skulle båda tummarnas yttersta ändar likson pek- ring och lillfingrarnas stödjas mot var andra. Sedan gällde det att kunna öppna ett par "fingerblommor" (fingrarnas ändar) åt gången. Början gjordes med tummarne och sen pekfingren, men när ~~man~~ ville öppna ringfingren gick det ~~vittangt~~ svårt såvida långfingrarnes knogar hölls mot var andra. Jag har likväl sett den som kunnat, men det är så ytterst sällsynt att det gör över 1 på ~~att tusen~~ som kan gö det. De som kunna göra det sag hava makt att gå mellan "barken och träet" vilket betydde att de kunde om de ville tränga sig mellan äkta makar och ställa till ledsamheter. Lillfingren gingo det deremot lätt att skilja åt.

Andra finger och handlekar var att knyta händerna på särskilda vis så att skuggan bildade vissa djurshufvud t. ex. ett får eller hundhufvud m. fl. andra varaf kan nämnas;

Drashandska. De lekande ~~barnen~~ lade alla ~~sina~~ ~~händer~~ ~~i tur och ordning ovan på var andras~~ den ena handen ovanpå den andra i en hög. Då leken skulle börja drog den ~~understa~~ som hade sin hand nederst ut och lade ~~han~~ den översta varvid det räknades ett. Så undan för undan tills det blev tolf då det sades "nu ~~är~~ de tålf nu ~~är~~ du kong" O Nu ska vi gjorre aut va ~~hans~~ Majestät befallør, mer än bära store stene po laftet ~~ted~~ o flå gamla öj po toftun de får hans Majestät sål gjorre.*

"~~Borre~~ Båre eble" (borra äpple) Alla satte ~~sina~~ knutna ~~händer~~ händer ~~en åt gången i tur~~ ovanpå var andra mer än undantagandes den ~~lekaren~~ som ledde. Han måste på hafva ~~sina~~ ena fri och ledig och med sin högra hands pekfinger skulle han borra i den översta i stapeln varande knutna handen varvid han sade: "båra båra eblä" varpå de andra skulle svara "slå tappen av." Med sin ~~vänstra hand~~ högra hands flata sida slog han så till den översta så att den föll av. Så fortsattes det tills det bara var kvar den understa. ~~Till svar på hans~~ "Borre borre eble". Svarades "båre bättre norr" "Ja kan inte komme" Svarade lekledaren varvid följande ~~svar och~~ frågor och svar följde;

[Margin notes, left:]

*kunna, fluti utan ännor ö [hon kan] De fluti kunna nos sida också kunna sida.)

[Margin note, left, lower:]

*det sig för rack" Tj först skrattfla öjen om först n bära laftet. begripde fick va ..."

va .. u

"Forr eble!"	"Konna mol!"	"Sjo nogle!"	"Horr va
"Hörr va eble?"	"Horr va konne?"	"Horr va sjö?"	sme?"
"Mus gnafre!"	"Bagte brö!"	"Osce drack ud!"	"Udfle og
"Hörr va mus?"	"Horr va brö?"	"Hår va osce?"	såde
"Katt to!"	"I onn!"	"I skov rånde!"	vidde!"
"Hörr va katt?"	"Horr va on?"	"Horr va skov?"	Horr va vidde
O "Unger Qvarn!"	"Ill brånde!"	"Yse bed ov!"	
		"Horr va yse!"	

"Og alla rögor og krågor flyor öster og väster og synger og norr og tar vårt sitt korn. Og den som fyst snackar ska ha bej po tennen og den som fyst griner ska ha kattelort po tångan". Nu gälde det att hålla "si forr grin", men det gick ju ej så länge ty barnen fickserade på var andra så mycket att det snart bröt ut varvid det sades "ho du fick kattelort po tångan" "nej de fick du og asse bej po tennen". Nej de va du" A. V.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Trådlekar ~~dra av halsen.~~

Det fanns en massa trådlekar som barnen på 1880 talet lekte såväl i hemmen som i skolorna. Bland andra kunde de dragen dubbel tråd genom halsen som det sades. Egentligen var det om de skulle talat rätt, skära halsen av. Den lektes på så vis att en lång stark segelgarnstråd samman knöts och lades dubbel upp om halsen bak nacken. Nu gälde det att så kunna para trådarna samman under hakan att vid det man drag händerna från var andra det såg ut som tråden skar (gick) genom halsen. Då man hade händerna utåt skulle tråden vara dubbel mellan dem.

Man kunde också på ett liknande vis skära alla fingrarna av (genom dem) med en segelgarnstråd. Men kunde man avtagen i tråden inbunden nyckel genom länge fram "Sinklairs bagör"!

M. 10614:5.

Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

En annan barnlek var att trille kulor!!

Barnen gjorde då själv sina kulor av lera samt brände dem i kakelugnen och torkade i solen. Sedan gjorde de ett litet hål i jorden på en jämn plats. Härefter "kottades" för att se vem som blev "fyr", annedräng, tredding, fjerdingen sista kallades "säck".

Nu kastade alla ~~vina~~ vars en kula dock ej i hålet sedan gällde det för "fyr" att söka med ett ~~slag med~~ spännslag av sin finger få ner kulan i hålet. Så länge han lyckades hade han lov att fortsätta men så snart han sprände ~~kom~~ skulle nästa och så undan för undan. Ofta hände det likvät att ~~ej~~ i "säken" ej kom med ty innan dess var alla tagna.

Nu var det ju så vackra dagar så att barnen också kunde leka frilandslekar. Bland sådana gamla bortglömda är det en som kallades "Kajj". Den lektes på följande vis: Alla gossarna sökte upp ny vars en flat och en rundsten, när dessa voro funna uppstaplades de flata stenarne ovanpå varandra.

Sedan slogo alla gossarna på en gång mot stapeln så att den ramlade. Sedan gällde att var kvick bort efter ~~sitt slå~~ sin slåsten och komma fortast i målet ty den som kom sist skulle ensammen bort och uppstapla stenarne åter.

M. 10614:6.

FOLKMINNESARKIVET
Institutionen för folkminnesforskning vid Lunds universitet

Sättgjärd i Uggleryd

Efter Per Andersson Trollsmed guldtag Uggleryd

Efter Per Andersson gode Kär.

Fattelandsk sätt berpottan

Alla dansade kring omkring en med förbundna ögon vilken gick inne i ringen och hade rättighet att slå tre slag mot marken varpå berpottan stod. De dansade sprang medan han gick fantare å rastare allteftersom han var närmare eller längre ifrån men de personer på all gjord list flyttade undan då de ginga om honom.

Institutionen för folkm. forskning vid Lunds universitet

En annan intressant trådlek var att två barn fogo en sammanbunden (Segelgarnstråd omyrknutet) på ett visst sätt trätts på den enas händer. Genom att på så vis taga tråden av varandras händer bildades efter hand många olika figurer som de kallade för: Säng, soffa, bord, vagn o.s.v. Denna intressanta lek har man lekt mycket i ungdomen, nu ser man den aldrig lekas utan nog är det bruklig att den skall lagt glömmas.

(ne intresanta lek)

Kritlekar.

Man uppritade på stora bordet i stugan med krita en figur med fyra armar vari voro flera i kors gående streck. (Något liknande är en ... dock ej ...) Den ena halvan av figuren besattes utav den som hade gässlingarne vilka voro 18 stycken (kurna små träpinnar.) I varje arm i figuren var det tio platsar, men den yttersta i spetsen skulle vara ledig för att kunna flytta en gässling dit när det så fordrades. Mickelräv skulle placeras å mittelkorset. (Han innehades av en kritbit.) Nu gällde det ju att fånga mickelräv, men det var ju ej så lätt ty om en gässling flyttades så att mickel kunde taga ett rakt hopp över den så tog han sig på en stek, men der han slog ner fick ju då vara en ledig plats och på med språng fick han ej gifva sig ut på ty det gäldes ej. De lekande fingo flytta vars in gång och lyckades räven taga en del i början var det sedan nära nog omöjligt att fånga honom och när räven hade fångat alla gässlingarne hade han vunnit.

Trästräcko. En figur av dubbla kritstreck uppritades i kors. ~~Det blev således ni rum att skriva i så att~~ figuren bildade nio rutor. De lekande skulle häri skriva vars in gång den ena en 0 den andra en 1. Den som först fingo tre i rad slog en kritstreck der över och sade "nu har jag vunnit ett par ~~träsko~~" "trädträsko".

Slå krida gennom bored. Man gjorde en kritprick å bordkanten. Sedan lät man åskådarne granska den vänstra handen både utan och innan. Så snart de detta gjort gjorde man i en hast vänstra handens långfinger nagel kritad så att ingen obs det. Nu togs vänstra handen ner under bordet och som man knöt den gick det lätt att med långfingrets nagel över fläck inn i handen ty man skulle med högra handens knytnäfve slå kritpricken ~~ditin~~ i vänstra handen. Man slog tre slag och läste "Hockus, Pockus, Fili ockus". Sålunda

Det togs ett kritstycke i högra handen med vilket det skulle i takt med sången av ett värsrim skriva ett visst antal kritstreck på bordet. En sådan räkne kritstreckslek som mor ~~attest~~ brukade säga lydde:

"Vill du, vill du, vilduvilduvildu
Med mig på balen gå!
Ja men, Jo men, Jamen Jansen Jo men,
Här skall de trettiostreckarne slå"
"///// ///// ///// ///// ///// /////." Nu gällde det att i takten knapra rätt tecknat de trettiostreckarne.

En annan lydde: "Fågeln satt på kvist
Han sade ett! Han sade tu
///// ///// /////   Femton streckor står där nu."

Också en: "Ingar min Qvinga
vill du gjöra pölsa (Tolftstycken)
ska ja gjöra tall pinga" //// //// ////.

Djur ritas med krita ~~under samma~~ ~~lösning~~

Når barnen blivit några år gamla undervisades de i teckning att rita olika djur. Det första som då kom i fråga var såkerligen, för en 50 år sedan, att de skulle lära sig att upprita en gris.+ Med en kritbit tecknades först å bordet en oliksidig triangelfigur vilket kallades för ett hus ehuru det hade större likhet med ett tält ~~[illegible]~~ (öron) som var spänd över några resta stänger vilka voro högre än huset. (~~tältet~~) (föreställde skorsten = öronen) Härav kan man tydligen kan spåra att leken är urgammal. Huset var således något spetsigt åt ena ändan och de överskjutande tältstängarne bildade på skorsten (grisens öron). Ett fönster (öga) sattes på sidan. I detta hus bodde en gammal Qvinna som skulle gå till sin ~~brun~~ källa efter vatten. Men det var iset och glatt (hal) ~~[illegible]~~ hon var krubbig på sina gamla ben varför hon föll i kulle ~~[illegible]~~ och gjorde en utskrapning ~~[illegible]~~ [illegible] stycken till sin stuga. Hon reste sig och

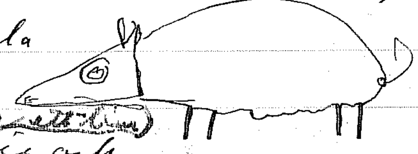

(Left margin, partly cut off: i skiten / ritning / [illegible] / det [illegible] / o olika / de över / [illegible] / [illegible] / [illegible] / [illegible])

men mycket "dallgft" (bildade därvid grisens "pattofyenar")
så föll hon åter, men reste sig och föll på nytt. Med
dessa två [illegible] kanor bildades grisens bakfötter. Sedan
hon rest sig gick hon i en rundbåge till början men
råkade [framkommen] därvid att på nytt slå en lång [rund] "röfkane"
och bildade därvid grisens ["knyt-rumpa"] krummade svans.
Nu tänkte hon att gå en annan väg hem till sitt hus
och gick så hem och bildade därvid ryggens båge.
"Så va grisen ritad" sa förelèsaren som visade barnet [hur en gris ritades]
Hur andra djur ritades t. ex. kon och hästen [fåret m. fl.] samt dess
ritramsalek minnas jag ej riktigt.

M. 10614:9.
FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Husdjur. [eller på 1880-talet]

För en femtio år sedan hade landsbygdens folk
visst icke råd att köpa leksaker till sina barn utan
de fick själva förfärdiga sådana. Hästar utskurna
de av en 10-15 cm lång och 1 cm tjock flat skuren pile-
trädsbit ty ~~av denna trädsort~~ av detta trädslag fingo ej
barnen "spagor" i sina fingrar. Utaf denna flata trädbit
utskars det en häst i profil med ett hack i fram
och bakfötterna så att det blev fyra. Likaledes gjordes hack
till öron och man. Rumpa ibland även man påsattes i bor-
rade hål ~~och~~ av riktigt hästhår som fast kilades med träpin-
nar. Liknande hästfigurer, men något större, finnas man
ännu på gamla "mangelfjela". Korna eller som de
då kallades "körna" gjordes utav årsgamla pilgrens
skott eller i bästa fall av ~~rotträ~~ "röbarketrä" (Cornus [arter] ~~alba~~)
Dessa årsskott avskurna till en 4-6 cm längd. tvärt
av å ena ändan och ~~snet~~ snet i den andra. I den sneda
ändan skars ett hack vilket skulle föreställa horn.
Å nedra eller buksidan skars barken av så att det blev
lite upphöjning till bakm. Vorodet gjorde utav röda
grenar skars det en eller annan bit bort så att korna
blevo rödbrokiga. Hästar och kor uppställades i små bås i
imitation. Även "töradis" (tjudrades) de ute
Andra husdjur gjordes sammaledes. Ja detta var enkla
och billiga. Leksaker [av barnen likväl värderade] som barn roade sig med i gamla
dagar. Sedan gossarne blevo äldre redo de på 1 meter
långa fingertjocka [käpp] pilegrenar som de kallade förhästar
Dessa ställades vackert upp i små spiltor då de stado på stall.
I fall de blevo odygdiga fingo de vid ritun [med betsel] smaka "rödspöt" [illegible]
[illegible] betsel av en pilgren.

med en kultus [illegible] [illegible] "ner [illegible] de a le- dar

Flickorna lekte naturligtvis då som nu med sina dockor, men det var visst inte sådanna derna fina och förnäma som kunde sluta ögonen och sofva. De voro nära nog allt igenom hemma gjorde av vackra brokiga klutar dock fanns det en och annan som hade ett köpt porslinshuvud och dito händer. ~~men barnens hade högst sällan råd att köpa dylikt.~~

Kirror. och toppa.

Landsbyggdens barn lekte på bordem i stugan med s. k. kirror vilka liksom alla leksaker voro hemma gjorde. När skräddarn var på stället och sydde blev det på en och annan "trådrulle" tömd. Dessa trådrullar (således kunde det bli två kirrar av en rulle) skars mitt av, och en pinne sattes ~~stadigt i~~ ~~mitt genom~~ stadigt i hålet. Vid rullens breda sida tillspetsades den genom den insatte pinnan och vid flatsidan gjordes den insatte pinnan nära nog smal som en tänd sticka. Nu var kirran färdig att slå ut på bordet der den surrade runt en stund ~~rätt lång tid~~ till glädje för barnen. Allas hopp var likväl att bli ägare av en s. k. "topp" som stadsbarnen slogo fart på med en liten piska å stadens gator ~~en sådan resta dock köpas av en som kunde~~ ~~sverfva.~~

Vettelgus.

Gjordes utav s. k. "frönn/hyllemal" vilket betyder märgen av en död och å hyllebusken torkat årskott. Märgen i sådanna torkade årskott av hyll är mycket lätt. Skär man den då rätt av i 2-3 cm långa bitar och tillspitsar ena ändan samt sätter en bit bly i den andra ~~kan man städen~~ bli de stående upprätta på bordet, och hur man än vill kullvälta dem resa de sig strax upp igen, varför de äro rätt så intresanta för barn.

Kattesnurror.

Man tog en 5-6 cm. lång, 3. cm. bred tunn trädbit t. ex. av en cigarrlåda (s. k. sockerkistträ) och rundade till trädbitens hörnor. Sedan borrade man med en syl ~~man~~ tvänne hål ~~med en~~ cirka 5 m. m på var sida om mitten, 7 dess sa hål träddes in stark cirka 80 cm lång segelgarns-

Ratte

tråd som sedan sammanknöts. Nu var Snurran färdig att tagas på händerna på så vis att en hand trädes in i den dubbla tråden på var sida om trätin. Genom att först svänga trädetin rundt några gånger och sedan draga händerna utåt var ett bål och strax åter lemna efter gick Ratte snurran runt fram och åter med vällig fart och gnärnde ett surrande ljud. Stora gamla hornknappar begagnades sammanlemmade

Messingstrådsringar

(Voro af flera olika slag bland andra var det ett säkert mycket gammal. Det var gjorda av halvar av mässingstråd och fmed genomborrade ögonen sammanlödda

man fört på mitten. Den enna halfvan var i korsform den andra utan. Och innom denna dubbla trådfigurun var det insatt en ring som tråden drages runt om sedan att gå ut. Nu gällde det att kunna att taga ringen utan att öppna öglarna som sammanlemmade de båda halfvarna. Genom att lägga båda halfvarna mot varandra och sedan taga ringen över den enna krokin samt vidare köra runnt gick det ganska lätt båda att taga ringen av och åter sätta den på.

Det finns flere olika mässingstrådfigurer.

En annan mässingstrådfigur.

var svårare att utföra ty den måste gå på i flera omgångar innan den blev fäst.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Bestodar utav två stycken 4-5 cm. långa 12 cm breda och 5 m.m. tjocka blystycken med ett 5 m.m. stort borrat hål i varje ände. Dessa två blystycken voro sins emellan förenade med en cm bred fårskinnrem som hade springa skuren i varje ände. ~~Genom denna springa var skinnrem [illegible] så att den bildade~~ Skinnremmen var först instucken genom blybitens ena hål och så genom det andra på så vis att skinnremmen bildade en snara genom andra blyändans hål och springan i skinnet. På detta vis voro både blybitarna fäste i var sin ända av skinnremmen. Nu gällde det att få blystycken lätta från skinnremmen ut-. Det gick om man tog lösningen rätt. Det [illegible]

det jag sett av mina morbror [illegible] i Skarp [illegible] 1885 Han hade färdigt föremålet

Skradepoggor.

Gjordes av ett tunt trästycke (tillverkat av hårt hornaktigt träd t.ex. päron eller äpple) cirka 6 cm långt 5 cm brett. med en gaffel lik insågning till mitten så att det i ena ändan blef två utstående horn. Omkring och mellan dessa horn bands det ett starkt sytrådsnöre i flera lag. Sedan sattes det in flat pinne på mitten mellan banden och spändes rund likssom en sågspännare. Några hade utskuret ~~trästyck~~ av en tjockare (t.ex 4 cm. tjock) träbit så att det i afsatts kunde vara två spännare över varandra. Leken ~~utgjordes~~ fördes på så vis att de höll "skradepoggan" i vänstra handen och lät högra handens alla fingrar spela efter varandra över spännaren eller både om den var dubbel varvid det uppstod ett smällande eller knorrande ljud. De intressantaste skradepoggarna voro likväl de som voro gjorda af ett stort halft valnötskal [illegible]

"Hössescharrar".

Eller som de också kallades "hästeknarrar". bestodo av en med tre tvärslar stark sammanfogade 10 cm breda 25 cm långa sidostycken. I ena ändan satt mellan dessa tvärslår en ascel som gick ut om sidostycken och var försedd med ett handtag vid ena sidan. Mellan slåarna var det å asceln skurna ränder lik små kuggar. Sedan spändes mellan ~~tvär~~ de tre tvärslåarna en tunn och spänstig 3 cm bred träfjäder helst gjort av askträd. Nu var "hössescharran" färdig att ta gå i handtaget och surra den runt över hufvudet i luften varvid ett scharrande ljud uppstod.

[illegible]

ning vid Lunds universitet

Dertill togs en tvåårig (eller tre) rak och vacker hyll gren som avskars mellan ett par "knä" (bladledar som bildat "knört=knaster") cirka 20-25 cm. lång varefter "malen" (märgen) utstöttes med en pinne. I ena ändan sattes det in träplugg av pileträ med ett borrat sylhål. Sedan tog man och gjorde sig en sugstock av pilträd som ledigt kunde dragas fram och åter inne i hylleträdssprutan. För att få stocken att insuga vattnet omvirades litet blånar om nedra ändan. Nu var vatten sprutan färdig och med en så provisorisk eller enkel spruta kunde man spruta ända upp över ryggåsen på husen.
Man tyckte om att kunna få vatt gå högt upp i luften.
Ibland borrades det två sneda hål i träpluggen vilket hade till följd att vatten strålarne gingo i kors. Andra hade t. o. m. ett litet fint borrat hål å sidan som de ibland höll för med fingarne men kunde de få någon därmed obekant att stå och se på hur långt deras spruta gick hände det att de rätt som det var fingo sig en fin dusch utan att veta varifrån den kom.

Hyllebössor.

Gjordes på presis samma vis av liknande hyllebuske skott dock försedd den ej med någon träplugg. Laddstock var liksugstocken sprutan virades ej med blånar och någon träplugg sattes naturligtvis ej i bösseröret. Till laddningsämne användes linblånar och kälkofan vilka voro det bästa annars gick det också med pappar. Vilket dera der än användes så skulle det omsorgsfult tuggas till en boll så stor att den med svårighet kunde införas. Bollarna infördes genom hyllebössans största öppning och första bollen måste på utan skjutning föras genom röret till andra ändan varefter en annan lika dant tuggad boll insattes och med laddstocken fördes in i röret. Då den kommet något in började på luften att sammanpressas och rätt som det var flög den först insatta bollen ut med en kraftig smäll och rätt långt bort. (Man måste sätta laddstocken mot bröstet och hålla med båggo händerna i bösseröret ty det gick rätt så tungt att föra in laddstocken.) Det gällde att leta rätt på bollen för att åter begagna den samma. Lyckades ej detta måste på en ny boll tuggas.

Ett annat slags hällebössor gjordes på så vis att det skars ett cirka 8 cm. långt hål på sidan av hylleröret och så djup att det kunde nersättas ett s. k. fikeben* (av ett kvinligt "övelyv")* som hade med tråd hakning åt ena hållet. Å motsatta hållet spände ni då hanen och genom att så röret instoppa en cm lång träpinne eller en ärta så att den kom ner till hanen som man spände med pekfingret och sedan slapp flög träpinnan eller ärtan rätt långt ut i rummet.

av kam- begag- t.

ning vid Lunds universitet

Småbarnen skulle också lära sig att skjuta. Man gjorde åt dem små fjärbössor av gåspennor genom att skära ut ett litet luftrör derav och göra en passande laddstock av en pilgren fingo även de luftbössor. De sluppo att tugga laddningsballar ty man tog en rå potatis och skar den i 3/4 cm. m. tjocka skivor. Här i potatisskivorna var det bara att nertrycka penbösserörets största ända och sedan med laddstocken föra in den avklipta potatis laddningen så flög den första laddproppen ut med en smäll. Jag minns ~~som~~ när jag som barn skjöt flugor med sådanna enkla skjutvapen så att de dogo på "pletten".

"Bogebössor"

voro egentligen armborst ty de hade riktig kolf och led. ~~Rör~~ rännor för pilen, men kallades "bogebössor". Med en bar båge har jag aldrig sett landsbygdensbarn leka med på 1800 talet, men väl nu på 1930 talet.

Av en 80 cm. eller 1 m. lång furustock gjordes det själva bössan sålunda att en kolf uttäljdes i ena ändan och å andra delen gjordes det med en plöjhyvel en not (ränna i trät) som sedan utvidgades litet så att "bogebössepilen" lätt kunde löpa deri. Sedan huggs ~~det~~ med ett stemjern ett fyrkantigt hål vari själva bågen fast kilades med en träkil. Bågen var gjord utav tre färska pilegrenshalvar som kluvets efter märgen och sedan skurets flata så att de alla tre kunde stadigt bindas ihopa efter vars mitlängd ty den innersta var kortare än den mellersta. I den yttersta som var längst bands det ett starkt säcke garnssnöre (~~vilket~~ eller bågesträngen) spändes upp vid kolfen om löprännans ände. ~~Var så~~ Då bågen ~~var~~ uppspändes pilen, som var gjord med ett spetsigt huvud ~~och~~ Samt smal på mitten ~~samt~~ och i bakersta ändan en flat stjert, på löprännan. När man så med "stöltpinnen" (avtryckaren) lösgjorde bågesträngen förde den med en väldig fart ut pilen ur löprännan så att pilen flög ända till 20-30 m. högt och väl 50-60 m långt. Jag hade åtminstone en bågebösse som farsbror Ola Blixt gjort till mig som gick så långt och jag skjöt flera fåglar med den ~~äkta~~. Samma

Stenslagning. En viss kraftmätning mellan "påga" var att kunna "slå långt" (kasta långt). Den som kunde slå en sten långt var ju ganska stor "påg". Och slå till måls var också en viss färdighet, men slå en gråsparv ihjäl med en sten var ju ändå större konst ty detta mål flyttade sig ju ganska kvickt. Som pojke har man ju övat denna sport rätt mycket och fått tyckas slå både fåglar (alldrig andra än gråsparvar ty de var lov att slå med stenar) och duvor ihjäl med stenar kastade av handen.

Stenslungor. För att gifva stenarne ändå bättre fart hade vi "stenslungor" vilka dels voro av en skinnhölsa, dels av en klyfven pilkäpp. Skinnhölsan vari en passande rund, helst s.k. "rullsten" av ett dufäggs storlek lades som fyrsten. Sedan tog man slungans båda band, (skinnhölsan var nämligen blott en vikning av en skinnbit med ett starkt snöre i varje sida) det ena bandet om handleden det andra snöret i högra handen och surrade den rundt överhuvudet till den fick behörig fart då man släppte den ena av slungans band precis då man riktade mot målet, det andra bandet var om handleden. Slungstenen for nu av med en väldig fart och ett långt stycke fram.

Det andra slaget av stenslungor bestod av en 50-60 cm. lång fingertjock grön (eller färsk) pilgren vars ena ända klyvts så att man kunnat sätta in passande något flat sten deri. Då man nu surrat denna käppslungan rund och med en knyck mot målet flög sten mycket långt och högt. Ja som barn gick man i den tron att vi slogo stenarne upp i skyarna.

Dykekäppar.

Gjordes på alldeles samma sätt som pilekäppe slungor med en sten insatt i en klufta, men stenen borde vara av en viss tyngd och käppen bara 30 cm lång. I dess andra ände sattes ofta en tre eller fyra gåsvinge fjädrar med en viss ordning av deras skevhet. Sedan kastade man dem ut i det klara vattnet i en torfgrav där de först döko ner mot bottnen, men strax efteråt kommo de åter upp och simmade rätt upp och ner med en fjerdedel ovan vattenytan. På grund av de isatta fjädrarnas skevhet kirrade de av vinden rundt i vattnet.

...ningen för folkforskning vid Lunds universitet

Ver också en kraftmätning eller egentligen snarare en färdighet påga emellan. Man samlade sig ute på åkern en del passande stenar i händerna var efter man gick mer vid en torfgraft för att försöka sig på kastet. Ver kommo tog man en "sinkerstu", vilken borde vara något flat, i högra handen var efter man böjde sig snet mot jorden för att kasta bättre med slagt, (Genom att man då så stenarna att göra flera studser (= hoppa på vattenytan) var man på Redig och kunde en så en åtta stycken eller fler med varje sten var man på gående att få sina stenar (sinkar på vattnet Genom god övning fick man lärarna att hoppa mer än ett tiotal.

Barn "Vår möller"

Redan småbarn så fingo de möller att leka med. Så t. ex. gjordes det av piletråd, på grund av dess lätthet, Ett par möllevingar av 6-7 cm längd och en cm breda vilka sedan delades i kors hade sina skeva sidor riktade. I detta lilla vinge kors sattes en piletrådsaxel av en tändsticksask gjord. Sedan tog man en rätt stor hasselnöt och borrade ett hål i dess topp och ett i dess rot eller fäste. Hålen skulle vara så stort att den lilla möllaxeln lätt skulle kunna gå runt deri. När man satt nöt kärnan ut genom hålet satte man möllaxeln in genom nätfästhålet. Barnen hade nu bara att hålla om nöten och sprinja runt i skogen så snurrade möllevingarne runt av det uppkomna vind draget och gick de ut i lite blåst snurrade vingarne så det susade i luften till barnens glädje.

Ett annat slags barnmöller gjordes av ett par pappbitar som skuros och vreds i vinge form samt sedan lagts i kors och en knappnål stuckets genom dem i en brädbit i vilken man höll vingarna mot vinden då de snurrade runt med en livlighet.

Trävinge möller.

I gamla dagar hade nära nog alla gårdar på landsbygden en värmölle som vore gjord allt av trä. Själva byggnaden eller om man skulle kalla det skrovet var alldeles lika med kornskärren med undantag av att tvärslåarne voro lika breda med sidostyckena. I dessa tvärslår voro borrad hål så att en tapp kunde gå där igenom. Å denna tapp som var gjord på mötte på

möllepålen vred vär möllan sig själv mot vind på grund av att det var en s. k. gump eller skert rakt ut ~~som~~ var flat och bred så den verkade lik en ~~flygel~~ segel så att möllan alltid av sig själf stod i vind. Själva vindfånget eller vingarna voro av skefva trädstycken så att de på verkades av vinden att gå rundt. Ibland var axeln (som gick genom bygget i likhet med Harpescherans) försedd med tvärtappar eller kuggar liksom en harpescharra och den verkade en likadan asketrä-fjäder. När man på 1870-80 landades såg man mycket ofta sådana träringa möller uppspikade å husgavlarne. Och de gamla omtalade att det ocksa ofta funnets (jag minns två stycken) sådana träringa möller å vars baksida stod en man och drog i en träsåg vilket på grund av en anordning å axeln gick fram och åter så det såg ut som om en man stod och sågade. Sådana trämöllar med en sågman satte det ocksa enligt de gamlas berättelse på majstångstoppen. Det var för att skrämma onda varelser bort, de trodde annars rikkor att bli sönder sågade.

Denna gamla sed har egentligen varit en gammal kult från äldre tider vilket begagnats som skydds symbol för onda maktar. Det trodddes nemligen att ~~det~~ man dermed skulle skrämma bort de onda väsen med att visa hur man ämnade sönder såga dem. Nog av på 1880 talet begagnades dessa träringa möller såsom pågarnas leksakar och de hade dem ute var som helst der det var vind kunde de nerslå sina möllepålar.

Segelvinge möller.

Det var ju en önskan som alla påga hade att om de bara kunde få sig en riktig segel mölle så var det storartat. Jag minns så väl att gamla Per Möllare en gång på 1870 talet var hos far och som de hatte och druckko sin jäk lovade Per Möllare att han skulle göra en riktig segelmölle till mig. Derav blev dock inte, möjligen att han genom löftet fick sig en jäk till. jag väntade åtminstone förgäves. Jag gav likväl ej upp hoppet ty som 11 årig tog jag (1881) själv ihål med att göra mig en segelmölle. Nu hade fodringarna stiget betydligt ty nu gick det ej med bara segelvingar utan den

6

vara ~~[illegible]~~

skulle också kunna drage maskinanläggningar. Jag gjorde den med över en m. tvärmått i vindfånget och utan segel hade vingarne också bräckbräder. Den fick således en rätt stor styrka. Skrovet inredde jag i en tobakskista varest jag anlade axelledningar ~~och remskivor~~ (Kugghjul hade jag också gjort utav bake trä, men det gick ej riktigt bra ty de blevo möjligen ej så regelbundna som de borde vara. Därför begagnade jag sedan uteslutande remledningar av starka band.
sitt hela stad på en gammaldags stubbe till riktiga stubbemåttet och stoddes med stark

Sedan gjorde jag också en bräckemaskin) ~~med en [illegible]~~ med cylinder och bro ~~av~~ allt av trä. Då det var god vind gick verket så det susade och jag bräckade bland annat ~~temote så att jag~~ som jag samlade i den tidens öppna gropar så att jag fick nära två skålpund från vilket fan lovade att jag skulle få betalt för afterganor pris. Att har gått nu mycket mera än bräckemaskinen som ännu ligger uppe på vinden, någonstans.

För att jag skulle hava denna stora anlade kvarnbygge i fred gjorde jag en ~~[illegible]~~ konstgjord ö ute i den våta torfgraven. Denna ö finnes den ännu.

Holändare kvarnar.

Denna slags möllar voro ej finnare och kallades mera allmänt för Holändarekvarnar. Någon gång hände det likväl att även påga fingo sådanna att roa sig med. Så T. ex. fick en kusin en sådan kvarn som han ~~arbetat och~~ fick till hemman och han tog så väl vara på den samma så att nu har hans söner ~~den~~ samma holändarekvarn att roa sig med.

[Margin note: möllor. … ade med starkt grop … liten varn … hjul. … pål. drogos och … rundade …]

Karusell möllor.

Ett annat slags möller voro i form av en "garnvinge" med sex vertikala armar som liggande vågrätt med en tapp fästat på en påle gingo de rund hur än vädret vred sig. På ändan av varje vinge satt en 20 cm. hög pinne alldeles lik en garn-"vingepinne". Å pinnan var det fäst ett segel som med sin under kant gick i rät vinkel till närmaste vinge ände där det voro fästat med ett band. Från pinnans ände var seglet ~~[illegible]~~ snett till närmaste vinge ~~således~~ Således var ju seglet en rätvinklig triangel. När nu vädret blåste hade seglet vind, men när det vid andra sidan skulle

[illegible] i vindarekinningen och gjorde så obetydligt motstånd att dessa slags möller gick lika bra för alla vindriktningar. Tyvärr hade dessa slags möller ej vidare styrka och kraft.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Fäktegubbar.

På 1870-80 talen såg man å många husgavlar en uppställd vågrätt sexarmad mölle eller mera lik en garnvinge å vars ändar det stod en man som ideligen vred sig rund och fäktade samt högg i luften, samtidigt gick också armarna runt i krets ty fäktgubbarnas sablar och armar voro anordnade så att de av vinden på verkades att draga det hela omkring. På mitten stod det en större gubbe vilken liksom hade kommando över dem andra der han stod vred sig runt och högg i kring sig med sina svärdformiga armar. Alla dessa gubbar voro för det mästa imiterade såsom krigare.

Att det var uppsatt sådana figurer å husen (någon gång, säga de gamla, att det också voro sådana å majstångarna vilket jag likväl ej sett) var av samma vidskepliga tro som ovan nämnts om trävingemöllor med sågubben. När jag gick i skolan var det bland andra ställen också en alldeles sådan som ovan beskrivits på ett hus vid nu nuvarande östra infartsväg. Numera finnes nog icke mera än en enda sådan fäktegubbe kvar någonstädes i Skytts härad och den är till synes å Klemagården i Lilla Isie är för nog det är sedan Abbstad (gjord [illegible]) utav en morfar, numera
28) 80 åriga Ola Christoffersson i Lilla Abbstad, till barnen å gården i fråga. Sådan enda som nu finnes kvar i Skytts härad.

Luft Drakar.

Bland vaktegossar och andra pågar var det också en intresant sysselsättning att släppupp drakar i luften. Dessa voro gjorda utaf korslagda pilegrenar med en överklädnad av starkt papper och försedda med ett snöre som hängde fritt i luften som stjärt eller styre [illegible] vilket verkade som styre samt ett annat, vilket var bundit fast i luftdraken på ett visst sätt, så att då man kastade draken lätet upp i luften och höll i snöret tog vinden i draken så att den flög till vädres och steg ofta mycket högt allt eftersom man hade lång snor att langa ut, men iden skulle man hålla fast annars gick draken ur vädtaget och föll ner. Man kunde ofta langa ut 100 tals meter

Får eller Pennehar M. 10614:20.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

I bland om vintrarne när snoen låg djup och lös vid fastlagstiden rodde gossarne sig med att låg på ut s. k. fjärhasar (med punnan åt alla håll så) för att vi den värkade på vilken dera punna som är var upp åt. Det förstås på av sig själv att punnarna pekade jemt åt alla håll så att om det drogts något skynke över så hade det hela blivit rundt.

Som 4-5 år sig har jag en gång sett att en av fars drängar vid namn Hans klapp en sådan lås på baksn såder om gården. Den sprang åt alla på snön med en förskräcklig fart och förstramm.

Dessa fjärhasar utklappas för att skrämma fåglar med som skulle bro dem vara trollhasar. Möjligt att de (så man kan säkerligen säga att det varet) sirkar varit magen förntida vidskepelse med dem.

Tunnå-mållor.

Dessa gjordes i form av en tunna men stafrarna sutto snedtinåt så att vinden kunde taga fatt och föra dem rundt på ascen som gick genom både bottnarne i den rätt upp och ner på en stång vi lande tunnamållan. Man måste likväl hava ett runt skydd för den halvan som var å den sidan som stavvingarna gingo mot vinden annars gick dessa mållorna runt.

"Bass-bråstång"

Utav ett halmstå avskuret m. 3 cm. nedan om ett bråkna och cirka 8-10 cm ovan om så att halmstån dan var askad gick det lätt att göra sig en bråhalmstång som man kunde knipa en om nästan m. Ja t. e. m. går det att likasom med en sockertång ta en socker bit i ett sockerkar. Den är till alldeles lik en s. k. sockertång ty den del av halmstået som är nedan om halmknået fyrfläckas och bojas i cirka en cm ovan om knået alla fyra i knact. Sedan kan man öppna och sluta tången genom att man låter halmstidan löpa fram och åter på halmstrået.

Jag har t. o. m. en ämn, för flera år se dan sind sådan bassbråstång liggandes i minna

"Tinne" (tunne) mâtten.

Består i form av en vanlig tunna med bott-
nen övern och nedan om i en vanlig tun-
na varigenom axeln satt och drag
kraften. En sådan stor tunne vari
gamla mâtte har funnits å en bond-
gård i Bösarp nära drag traks-
tarbet på gården under några år.
Bandlarsmâttarna av denna typ
gick blott tunnan rundt på i axeln
(så när den jag mätte). Sädesstaplarna
satte de så att vinden kan
i den mån de gingo med vind
vid mätning sidan samma det
ett underlägg som måste vridas
allt efter som vädret vredig.

M. 10614 : 20a
FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

samlingar. Jag har lärt det av min pap
år sen.

Lunds universitet

7

i Fru Hallad (död 1928)

Benjt Hallberg som ännu lever och är 80 gammal har omtalat att han också vett att bränna utskurna ljusor uppsatta på husgavlar och i majstångens topp. De skulle betyda att gossen var ett avgörande napp vid kiv och bråk och dess uppsatta symbol i brå skulle skrämma de onda varelserna eller djävulens anhang så att de ej skulle våga sig fram och till ställe bråk.

Springgås.

När det vid marknadsdag slaktades gäss togo barnen gärna vara på det avätna gåsabröstbenet för att draga av det s. k. "springgåss". Medan bakdelens utstående ben bands det av stark nybråd och i dess mitt sattes en träspännare alldeles lik en dagspennare. Sedan man så spänt spännaren fast sattes den uppe i "gåsebröstbenets" innerrände med litet smält beck och höll fast i bröstet tills det stelnat var efter den var färdig till sitt ändamål. En dag då de så var några församlade i stugan smugglade springgås uppå övre stycket av de gammaldags kakelugnarna. Då de ställdes en tid så smält bröstet så att spännaren släpp och flög ner från kakelugnen och med det samma tog springgåsen ett långt hopp ut bland de i rummet sittande så att de blevo förskräckta. (med det rumpna tog springgåsen ett hopp och)

Gissningsleken. "Nödbri höme."

Några lekande barn togo upp en eller flera nötter eller ärtor o. d. i sin knutna hand och sägo till ett annat "Nödbri höna," då den tilltalade svarar "Ha mina" Nästa fråga är "fått hurr många". Nu gällde det att gissa rätt ty då var det gissarens, men blev det fel så skulle gissaren utgenma det antal som var under eller över av sina ägare till gömmaren t. ex. om det var tre i handen och gissaren sade fyra så skulle han giva en och sade han en så skulle han giva gömmare två o. s. v. Varen lekande lek, men här kunde det ju ej bli tal om mer än ett fel ty den frågade sade:

"Udde eller jämt" varvid den gissande hade att säga ett dera. och var det jämt skulle vara i handen så togs den gissande alla om han sade jämt. Men var det oremt udde så mista han ju giva en i felgissning.

Institutionen för folkkulturforskning vid Lunds universitet

På 1800 talet sägs man alltid om sommarna att skolflickor lekte med blad och blommor. Bland annat kärnade de den tidens kvinnonatur, att i skolleken bära en uppslagen parasoll som skydd mot solen genom att på liknande vis bära stora s. k. "skräppe" (Lappa officinalis) blad över sig.

Nationaldräktens vackra silverbjeder för kärnade de genom att av svinamidans (Tussilago farfara officinalis) blomstjälkar göra bjeder genom att sticka tilländan i storändan på stjälkarna och sedan pryda sig över bröstet med dessa blomstjälka bjedgärna.

Dessutom gjorde de bladkransar genom att utklatade insticka ena ända av bakebladsstjälkarna i bladskivorna. Dessa bladkransar gavo de förut mera såsom mässprydnader åt sina beundrare eller vänner.

Stora blad av lönn och lind lades över den knutna vänstra handens ovan håligrum mellan tumme och pekfinger och så stoppades det med högra handens flata sida så att det med en smålgrisk hål i bladet.

De vackra vitblommiga prästkragarna och baldersbråsblommorna plockades för att de skulle kunna utforska sina beundrares verkliga tankar. När de tagit blommen gällde det att rivet blommen taga eller avplocka två blomblad åt gången och läsa följande ramsor så länge de vid slutet av blombladen se kunde sakna stad till. Blev det också två blad den sista gången så var det på så mycket bättre. Ramsorna hade följande lydelser:

"Han älskar mig
Av hjärtat
Något litet
Alls intet!"

eller också lästes det:

"Ja eller "Vill
Nej!" vill inte"!

detta när på mera rakt på saken för att få rent besked.

Att förutse väderleken i blommor.

Så togs det tillfälle en mattrumsblomma varav man sammanlades som ovan plockade två blomblad åt gången och läste: "Aska
Solsken
Regn.
Blåst"!

M. 10614:23

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Kerritsblommor.

Genom att skiljä en Akronitumsblomma och åter sammansätta den på annat vis får man en kerritt som är förspänd med två extra hästar av vilket yngre barn hade mycket glädje.

Hvad som finnes i ett löjtnantshjerta.

Vad en löjtnant bär gjemt i sitt hjärta får vi upplysning om genom att sönderplocka en Hjärteblomma

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Hjärteblommor (Dialyttra) genom att avplocka några blomblad ser du en dam i "krinolin". Tag så ytterligare bort några blad ser du en "sporre". Tag åter bort några blad ser du en "schangpagneflaska."

Kerritblomma (Ackronitum) Genom att ändra blomman något synes en kerrit förspänd med två hästar

klärn. Medan han så ut i ett stod och ropte "Baltofta Tjur, Baltofta Tjur" Frågade den andra spjufvarn. "Va kidder den far"? Utan att höra fortsatte han "Baltofta Tjur" tills han ansåg sig sagt det tio gånger i andedrag. Han var ju litet kravat att ha kunnat säga det, men efter åt blef han beskrattad ty han hade ju svarat att hans far hetat "Baltofta Tjur".

Ett annat rädent skämt var att kunna säga "Apan" när de samtidigt häll fast både ovan och under läpparne. Utalet blev då "A fan".

Stava ti skomakare.

S säger s, k säger k, säger sk, o säger o, säger o, säger sko, säger sko, m säger m, säger om, säger kom, säger skom, a säger a, säger ma, säger oma, säger koma, säger skoma, k säger k, säger ak, säger mak, säger omak, säger komak, säger skomak, a säger a, säger ka, säger aka, säger maka, säger omaka, säger komaka, säger skomaka, r säger r, säger ar, säger kar, säger akar, säger makar, säger omakar, säger komakar, säger skomakar, e säger e, säger are, säger kare, säger makare, säger omakare, säger komakare, säger skomakare, och nu var namnet färdigt och den där inte stode rätt blef beskrinad. Ibland var detta en kautlek.

[Margin:] arequbben bekvandt; n-bben, ubben, regubben, -, kare: Karegub-, Karegub-, Karegub-, makare, Skoma-bben.

M. 10614:23

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Karritsblommor.

Genom att skilja en krontumsblomma och åter sammansätta den på annat vis får man en kerrett som är förspänd med fyra hästar av vilket ungra barn hade mycket glädje.

[illegible]

Skämtlekar i ord och utal.

Skolgossar narrades ibland genom att tillsäga m. b. ex. "Kan du si Boltofta tjur ti gånga i ånedrag". Den tilltalade skulle ju försöka och för att lyckas skulle det ju gå meden klämm. Medan han så ut i ett stod och ropte "Boltofta tjur, Boltofta tjur" frågade den andra spjufvarna. "Va hidder din far"? Utan att höra fortsatte han "Boltofta tjur" tills han ansåg sig sagt det tio gånger i andedrag. Han var ju litet kravat att ha kunnat säga det, men efter åt blef han beskrattad ty han hade ju svarat att hans far hetat "Boltofta tjur".

Ett annat sådant skämt var att kunna säga "Apan" när de samtidigt håll fast både ovan och underläpparne. Utalet blev då "a fan".

Stava ti skomakere.

S säger S, k säger k, säger SK, o säger O, säger O, säger sko säger SKO, m säger m, säger om, säger kom, säger skom, a säger a, säger ma, säger oma, säger koma, säger skoma, k säger k, säger ak, säger mak, säger omak, säger komak, säger skomak, a säger a, säger ka, säger aka, säger maka, säger omaka, säger komaka, säger skomaka, r säger r, säger ar, säger kar, säger akar, säger makar, säger omakar, säger komakar, säger skomakar, e säger e, säger are, säger kare, säger makare, säger omakare, säger komakare, säger Skomakare.

och nu vad namnet lärdist och den de inte stode rätt blef berinad.

M. 10614 : 23a.

(med tillagda bakstavar åtm)

Stockholm bakvandt stavat.) / M(årten)
L(inter) o(ch) H(ans) K(åring) C(unde) of(från)
T(uppa) S(mus).

Skriv "Det skinn", "har skinn, en skinn, fåskinn, hundskinn, skrivet skinn." Stryk sedan ut alla skinn och läs vad du är för en gynnare.

"Måntorpe göfle" ramsan.

Kan du si "Måntorpe gövle, under tiden du till frågade sade det svarade och uttalade den frågande "der står en lort som du ska sköfle". Kan du si "Måntorps gluggje" svar dertill "der står en lort som du ska toggje = hogga." Kan du si "Måntorps lämmp" — "der står en lort som du ska klämme". Kan du si "Måntorps krogé" — "der står en lort som du ska koge" o. s. v.

Stafningslekar

Kan du stava ti tort (Toder) med två bokstäfver: Svar "H
Kan du stafva till "varmt vann" me fira bokstäver: Svar "piss".
Kan du stafva till en "lövenes pottemagére (i äldre tid = på 1880talet kallades alltid en krukomakare för "pottemagére") : Svar Hane = Tupp.
Kan du skrifva fasi katten med tre bokstäfver: Svar
Kan du skrifva "Markel" "en markis" med en bokstaf: Svar E man sätter ett mark = (skålpundsmärke) märke i ett e = markerisk
Kan du skriva "sörg omkring hjertat" med fyra bokstäfver: Svar:
Kan du skriva "musikant" förutan både vokaler och konsonanter: Svar Rita en muss på kanten av ett bord
Kan du skriva "om jul far man fick" med två bokstäfver
Svar "om 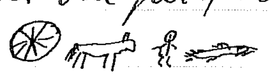 ."

Den märkeliga husinskriftionen.

Det var en man som byggde sig ett hus under en mycket svår och bedröflig tid. Då han fick huset färdigt ville han att det skulle för evigas å husets portal. Han lät derför måla å dörrträdet följande bokstäver hvilkas uttydning står innom parentes: "7, H(ögst) B(edröflig) D(yr) T(id) Ä(r) D(etta) H(uset) B(yggd)". Nu var det en gång att några fattiga och hungriga judar kommo till huset och tänkte gå in och få sig en bit mat. Så skulle de nu först läsa de gyllende bokstäfverna som de läste efter sin vana bakifrån då de fingo följande läsning: "Bolare, Horkarlar, Drinkare, Ä, Tjufvar, De, Bor, Här, Inne." Judarne togo benen i hand och sprungo för livet derifrån!

teckna sålunda: "O-H-O-B,F, S, L, B, M. Y, N, F, G. är uttydd: O. Herr olse Babar. Fatter Sack Lack Bra Ma yste Nryck Fil Gell." (en gammal skrift från 1870 talet)

vickans bokstäver.

Sättes också litet skojigt t. ex Sönday) M.--T--O-- T-- F-- L-- de gamla påstodo det skulle kunna säga "Sabler måtte ta ola Trols får (o*) Lom". Ibland sättes det bokstäverna sålunda: "Låt farenhej ta ola Trols många slågt".

L. C. I. O.

Kan du säga med b. c. i. o kan stån? Svar "en krag, en krom, en rag och en rosm"!

Bör tagas med kvällskan

Kan du draga en strick från den ena punkten till den andra utan att vara nöj hoppa över eller korsa rundningarne? Svar: Sätt en finger på vardera punkterna och rita så en strick å'dan enär finger upp och ner åt dan andra till nästa punkt.

Skära äggakaga.

Kan du skära en äggakaka i åtta stycken med tre skär? Svar: Skär först en rundning och sedan ett kors.

Para "studa".

En man hade tolf stycken "studo" som han skulle para ihop till dragdjur då vårtarbetet skulle börja. För att få bättre tur med djuren skulle de ej tagas par om par som de stodo uppbundna i stallet utan den som togs till förste par skulle kasta två andra mellan sig och på så vis skulle han sammanpara alla i hopa. Men skulle nu göra och ville han så sätta ihop i båten så att det hela tiden skulle vara två att överhoppa. Svar: först skulle han taga den 9 och ställa hos den 6. så den 5 till den andra, så den 7 till den 11, — den 1 till den 3, — den 8 till den 4, — den 10 till den 12. Eller såsom å figuren visas

flyttas de 9 till den som T a

[illegible] 10 [illegible] för att
få tur vid vårbruket så skulle de sammanparas efter samma regler. Hur gjorde han då? Svar Han tog den femte till den andra, den 7 till den 10, den 3 till den 8, den 1 till den 4, och den 9 till den 6. Så alla blevo rätt parade

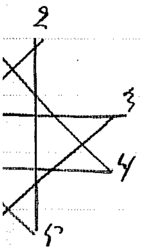

En huvudlös.

Kan du kjöra åt alla dessa strecken och rita ut ett huvud vid varje hörn, men du får inte lov att kjöra samma streck tillbaka igen t. ex. om du börjar vid 6 och kjör till 1 så får du inte lof att kjöra från 1 till 6 utan börja då på 3 och kjör till 6, från 8 till 3, från 5 till 8, från 2 till 5, från 7 till 2, från 4 till 7 så blir den ritto huvudlös.

Var femte.

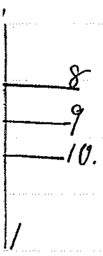

Kan du stryka över var femte streck och räkna så att ände den strukna blir fem som är överstrykna en gång, och den streck som blir fem och blir överstryken skall du börja och räkna på med undantag den streck som du börjar andra fört när den blir fem och blir över så skall du börja på nästa streck till esc: om du börjar på ett när du då skall stryka över ettan så skall flyttat över till 2 och det skall du göra fort.

Dessa strecklekar är ur en handskrift gjord på 1870 talet i mellan Köpinge av en dräng som hette Sven Nilsson.

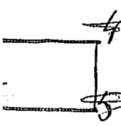

Räknelekar Nitton.

Kan du stryka över på tre ställen å figurens siffror så att det står 19 igen? Svar: Stryk över en 5 en 4 och det nedersta av 9 så att den blir en 0. Lägg ihop 10+5+4=19.

Minus.

Kan du dra fyrtiofem från fyrtiofem så att du får fyrtiofem i rest esc:

$9+8+7+6+5+4+3+2+1 = 45$
$1+2+3+4+5+6+7+8+9 = 45 = 90$
$8+6+4+4+1+9+7+5+3+2 = 45 = \frac{45}{45} = 45$

12 till en tvåa

Kan du göra 12 till en tvåa utan att skatta (2).

Kan du dra 15 från 20 så att det står 95 igen. Minus 20 med 15.

Svar Tjugo skrives med romerska siffror vilka minska med arabiska siffror = XX

$\frac{15}{95}$

ängen 7 är 12 Göra 12 till 7.

Kan du minska 12 med hälften så att der återstår 7.?

Svar XII = VII Struk ut nedra delen av tolf
Skriv 12 med romerska siffror och struk ut nedra hälften så blir der 7 kvar.

M. 10014:27 ning vid Lunds universitet

5

Kan du skrifva talen från 1 till 7 i sju rader så att det blir tjugo åtta i fyra räkningar? Svar:
Skrif först 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, i översta raden. Sedan skall du i nästa rad börja på den mittersta siffran som är 4 och skriva andra raden 4, 5, 6, 7, 1, 2, 3, Börja så åter på den mittersta siffra som är 7 o. s. v. för varje ny rad skall du börja på närmsta rads mittelsta sifra och fortsätt tills du får 7 rader. Så får du 28 i fyra räkningar.

9,999.

Kan du räkna 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 tillsammans så du får ovannämnde summa? Svar. Säg 1 till 8 är nio. o. s. v. = 2+7=9

Skrif tre 1 tor och tre 3 ar tre 5 mor tre 7 ar och tre 9 ar. Kan du sen slätta ut så när som tre tal så att der blir 20 tillhopa. Svar! Stryk ut alla så när som två ettar och en nia. och 9+1+1=20. säg en gång 9 + 1 gång 9+1+1=20 Kronsprong i denna räkning

En Kloster Abbedissa. räkna nio nunnor.

Hon Hade tjugo fyra nunnor som hon skulle noga vakta ty de som andra flickor ville ju gärna hava litet flirt och kurtis. Abbedisson som bebodde det mittersta rummet af klostrets 9 rum och var således vägg i vägg med de kloster rummen. I varje rum bodde det tre nunnor. När abbedissan

	3
de	3
	3

varje kväll visiterade klostret brukade hon gå i mellersta rummet i varje rad och der räknade hon alla nio nunnor i den radens rum. När dessa voro nio var hon nöjd men då nunnorna blevo kärlekskranka drogo de abbedissan vid näsan som vi ser hän. En gång hade nunnorna fyra älskare som de förklädde till nunnor och härbärgerade öfver natten, men hur kunde de lyckas att lura abbedissan så att hon vid räkningen än då inte fick mer än nio i varje rads rum, jo i stället för tre i varje rum logerade de sig två i varje hörn rum och fem i varje mellan rum eller såsom det fram går av teckningen.

	2
is	5
	2

Någon tid efter hade de åter sina älskare på visit en afton, men som det var vackert augusti månsken ville de kärf ut och svärma i nattens månskens mörker. De tjugo som fingo vara inne tills abbedissan och visiterade förstodo nog att ordna sig så att de blefvo nio i varje rum ty de sig rolighet en annan kväll. De inkvarterade sig derför fyra i varje hörnrum varje mellan rum så att de äfven denna gång kunde bedraga abbedissan med nio. se teckningen.

	4
	1
	4

Institutet för folkminnesforskning vid Lunds universitet

7.

Rita en sådan figur och räkna på strecken och stryk över var tredje streck tills du får stryket över alla såväl som den sista, men sedan du får strecket den får du icke lof att börja på den och du får inte lof att stryka över den mer än en gång, men du får lov räkna både fram och tillbaka. Börja på 1 stryk 3. så på 7 stryk 5, — på 6 stryk 1, — på 4 stryk 6, — på 2 str. 7 — på 2 str. 4. (Bild av ovanstående uppteckning men litet svår att förstå)

Gåta — en Enn multiplikation

Kan du multiplicera med nio (t. ex. $\frac{78}{9}$) och stryka ut ett tal av samman och även det översta $\frac{702}{}$ som en figur synas, så skall jag kunna säga vilket tal eller siffror du har sättat ut.

Ett sådant tal som sattes i för att så jämt nio är det utstrykna. Till exempel om du sättar 7 och det översta talet så står der inte mer än en 0. och en 2 igen så sattes der 7 för att så nio.

Rita hur många streck du vill

hålst i tre rader, men likväl så att der alltid blir en mer i den nedersta än som i den åversta raden. Sätta sen så många som jag säger så skall jag kunna säga hur många der blir kvar.

Skrif t. ex. 8 i nedersta och 7 i översta raden så bedrar man att stryka ut 4 i nederste raden. Så många som det så blir kvar i den raden skall du sedan stryka ut i översta raden. Stryk så alla ut i nederste raden så står det blott en mindre kvar i den översta raden. Som du tillsade honom att sätta i den nedersta raden

T. ex. om 4 streck sättes i nedersta raden så ~~sättes~~ 4 kvar. Så skall du sätta 4 i översta och sätta sedan ut 4 i understa raden så är der blott tre igen eller en mindre än som du tillsade honom att sätta i den nedersta i från början.

Om du då till säger honom att skriva en mindre i den nedersta raden och sätter på ovanbeskrivna sätt (förstår) så skall der bliva en mer kvar i den översta raden än du tillsade honom att sätta i den nedersta raden.

Tänk på ett tal. 10614:29.

Låt en person tänka på ett tal. Låt honom sedan fördubbla det och lägga åtta till, draga hälften därifrån och det ägda det tal ifrån som han har tänkt på så skall det stå hälften kvar av det tal som blev tillagd resultat 4

Sedan kan du låta honom lägga till vilken summa som du tycker och då talet är räknad så det kvar hälften av den tillagda summan t. ex. om det lagts 12 till så skall der vara 6 åter

Omflyttal.

Kan du omflytta i nedanstående figur tvenne summor så att hvarje lodrätt och vågrätt rads summor blir 150.

32	1	
8	78	
43	49	
92	20	
20	26	=150.
32	78	=150.
49	1	=150.
49	45	=150.
150,	150,	

Summorna omflyttes såsom nedanstående figur visar.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

En prickfigur

Rita en figur som nedanstående med fyra prickar i varje yttre kvadrat samt ingen i den mittersta. I alla yttre radernas kvadraturna kan man nu räkna tolf prickar på vilket håll man än vill. Nu frågas om du kan utstryka ut alla prickar och sätta till fyra nya så att det likväl blir tolf på alla håll man räknar samman. Man skall stryka alla åtta prickarna som gränsa intill den innersta blanka kvadraturn och neda skall man sätta en prick mitt emellan de fyra i alla hörn kvadraterna eller som nedanstående figur visar.

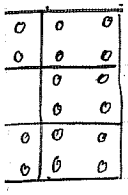

nya figuren.

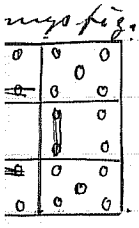

spraagmm... Skillingtryck. 1. Ingen.-

I gamla dagar roades man att dikta verser i rim
Till varje hände t. ex.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Oss vårt värdfolk inviterat
Att äta gröt hos dem i qväll
och derför nu de oss serverat
En gröt som gör en glad och säll.
herrskap, jag ber er så hjärtligt en hvar:
å ej af gröten en sked eller par.
dom oss alla, båd stora och små,
a på gröten så gott vi förmå.
i är inne, så herrligt den röker,
på den nu hvar bordsgäst försöker
just ej känd att vara poet,
stan gerna jag ej vill bli fet;
ör ej vill mig hufvudbry göra,
ulle min matsmältning kunna störa
na jag således ej bjuder till
ra er andra jag gerna vill.
tin den röker och är så rar,
n ej hjelpät en sked jag tar.
u ej rimma på sådan gröt,
jag förklara: du är ett nöt.
mig rimma, nåväl, jag skall,
dra göra i detta fall.
tin är rar, ni alla se
ör vi börja, ett, tu, tre.
i en gröt som heter duga,
r jag, som ej plägar ljuga.
a gröt skall jag äta besatt
g sedan få sova i natt.
i skall ätas med sked,
får hållas på med.

12/ Se så snål han sitter der.
Och ser ned i fatet;
Tror du ej att nog det är
Utav denna maten.
13/ Om socker och kanel man tar,
Så smakar gröten riktigt rar.
14/ Af alla de som vid bordet sitta,
Väl minst tre fjerdedelar titta
I faten, som fram för dem stå.
Och tänka: när får jag börja på.
15/ Ej Björklund kan koka en gröt så galant
Derpå vill jag sätta min andel i pant.
16/ Den som ej kan rimma, i skamvrån bör han då
Och medan vi äta, bör han få — se på.
17/ Från äldriga tider det varit en sed,
Om julen att gröten till reda.
Den smakar så godt, och en var med besked
Helt säkert vill kokerskan glada.
Ja gröt, mitt herrskap, jag aldrig försmår,
Jag äter så mycket jag nånsin förmår.
18/ Se röken från gröten, så högt den sig svingar
Och säkert åt alla aptit han bringar.
19/ Skyndom våra grötrim gifva,
Gröten eljest kall kan blifva.
20/ Om du vill tro mig eller ej,
Bjuds jag gröt, jag svarar ej nej;
21/ Sedan jag på bordet såg
Står dertill min hela håg;
Men jag skall rimma, så lagen bjuder,
Och jag vill hoppas, att detta duger:
Gröten är god och rar
Snart finnes intet kvar.

vare sior om umm.
rånd gröt icke smakar bra,
. det, vill jag intet ha.
som rimmar bäst i qväll,
skall anses vara snäll,
konsten att rimma på gröt,
för klaras:"ej vara nöt".
ij väl på gröten smaka,
ner jag både stek och kaka.
e faten fyllda stå,
u säkert skall förslå;
imma jag aldrig rätt förstått,
ldes dum af naturen;
in ett gröt fat jag för mig fått
ros mig blivet tumn,
it i tysthet försökte blott,
ino rim ni nu höra fått.
t som ej varg jag hungrig är,
latit jag då förlår.
at vi alla blifva mätta,
larne till väggarne sätta.
på julaaftou gröt ej fick,
ort hungrig till sängs jag gick;
an mat på julens qväll.
er mig som är så snäll,
in är kokad af Lisa (= Greta = namn annat)
vi nu börja spisa (äta - ect.)
imma är en svårere sak,
tt äta gröt med smak.
tt rimma på gröt,
j just ett nöt.
h galant att rimma det går,
tt i goda rimslut man får,
ig nu först beskedligt en sked
j sen äta gröten i fred,
öten är kokad slås den på fat,
s sedan som annan mat,
t man mig bjuder, så skall ni förstå,
iar förmåga att äta för två.

40/ Vi alla med gröt vår hunger få stilla
Men ingen må på duken få spilla.
41/ Om faten vi mäkta att tömma,
Vi säkert om gröten få drömma.
42/ Se gröten är rar, så det vattnas i trut,
Jag kan mig ej tåla, förr än den är slut.

24

t är kokt i gryta
...gam, och alla
...am Johan.
kokt och gryta
t. alla skall
M. 10614:3/a.
...m kan.
oss unga
ass unga.
614:3/b.
en gryta
6
...är
...er.
...ringen min.
...deln finner
make vinner
...ur)
och hans kvinga
...gryta
...å mig
...n Pernilla kommor ihop

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

gröt skägg, tiden
...m.
Duk kan rim. (Vårtrim)

Så snart du äyttid är,
Svart eller vitt du bär;
Men eljest när så passar sig,
Lik' gerna kan du taga mig.

Som bifs att kunna vara,
Om och du såd'na har förut,
De kunna en gång slitas ut.

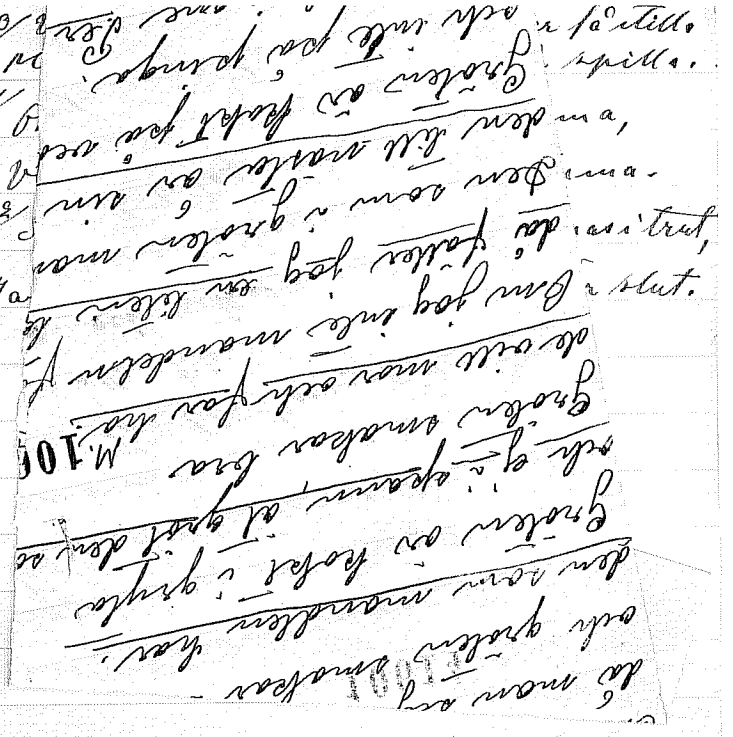

…nd gröt icke smakar bra,
…et, vill jag intet ha.
…u rimmar bäst i gråll,
…all antes vara snåll,
…onstrn att rimma på gröt,
…klaras: "j vara nöt".
…väl på gröten smaka,
…r jag bäd' steks och baka.
…fatun fyllda slå.
…tekert skall förstå,
…na jag aldrig rätt förtalt,
…ks dum af naturen;
…ett gröt fat jag för mig fått
…i mig blivet tunn,
…i tydlighet försökte blott,
…o rim ni nu höra fått.
…om j vary jag hungrig är,
…tt jag då förlär.
…i alla blifva mätta,
…ne till vår gemensamma fatta.
…å julaften gröt ej fick,
…t hungrig till sängs jag gick;
…mat på julus gråll.
…r mig som är så snåll,
… är rökad af Liso (= Greta = mamm annat)
…i nu börja äpsa (äta - ect.)
…na är en svårare sak,
…äta gröt med smak.
…rimma på gröt,
…just ett nöt.
…galant att rimma det går,
…i goda rim slut man får,
…j nu först beskedligt en stund
…låm äta gröten i frid,
…n är rökad slås den på fat,
…sedan som annan mat,
…man mig bjuder, så skall ni förstå
…r förmåga att äta för två.

Toilettprydnad. (sparsel)

Om du tycker jag är nätt,
Sätt mig på din toilett;
Hvarje litun småsak der
Aldrig malplacerad är.

Klockans rim (ur)

Om afton uppå mig du ser,
Du bör dig punktlig vara;
Ty jag dig bästa tecknet ger,
Att tiden fort kan fara.
Jag bedrar dig se i tid på mig
Så att du ej fördröjer dig.

Ett annat klocka rim.

Gif noga akt på tiden,
Förlåta aldrig den.
Som timman är förliden
Den kommer ej igen.

En kulörtu vårtens rim. (Vårtrim)

Så svart det höjtid är,
Svart eller vitt du bär;
Men ljust när du passer dig,
Lik' gerna kan du taga mig.

Som bifs att kunna vara,
Om ock du såd'na har förut,
De kunna en gång tillas ut.

Institutionen för kulturvårdsforskning vid Lunds universitet

M. 10614 : 31-39

Gröten retar aptiten,
Hos både stor och liten.

Vid bränd gröt icke smaker bra,
Än dem det, vill jag intet ha.

Den som rimmar bäst i gvädl,
Han skall antes vara snäll,
och i konsten att rimma på gröt,
Han förklaras: "i vara nöt".

Får jag väl på gröten smaka,
Glömmer jag bäd' ätk och kak
Se hur fatet fyllda slå.
Gröten säkert skall förstå;
Att rimma jag aldrig rätt fo
Jag fäddes dum af naturen
Om sén att gröt fat jag för
Och det hos mig blivet tvun
Jag fört i tystlet försök
och mina rim ni nu hö
Snart som i varg jag
Tela fatet jag då förtär
Så snart vi alla blifva
Vi stolarne till vägga
Om jag på julaften gr
Helt säkert hungrig
I annan mat på
I passar mig bä
Gröten är koke
Derför vi nu b
Att rimma är
Än att äta gr
Att rimma på grat,
Än jag just ett nöt.
Lätt och galant att rimma det går,
Om fatt i goda rimstut man får,
Gif mig nu först beskedligt en sked
Så mig sen äta gröten i fred,
Vår gröten är kokad slås den på fat,
Och ätes sedan som annan mat,

Så snart jag skedden i gröt fatet
Sluter jag ej förr än bottnen jag
40/ Vi alla med gröt vår hunger fö
Men nöjen inte på duken får sp
41/ Om fatet vi märkte att tömma
Vi säkert om gröten få drömm
42/ Se gröten är rar, så det vattna
Jag kan mig ej tåla, förr än den är

29

Denna gröt är kokt i gryta
men icke i spasm, och alla
tycker så bra om fatan.
Denna gröt är kokt och gryta
men inte i strut, och gryta
håller sin brut.

M. 10614 : 31a.

Risgrynsgröten gör oss unga.
Hafregrynsgröten gör oss unga.
Denna gröt är kokt i en gryta
men inte på vann.
När mästaren dör, blir kärringen mun-
Gröten älska alla lika
Både fattiga och rika.
Gröten slyrkar en och var.
Ingen herreman till dagarbetar.
Hvad ger man den
som mister sin gröten gröt.
Hvad ger man den
som nyss fått en liten Grät.
Denna grät är kokt i gryta
och inte på vägg.
Och ingen får ala som inte har skägg.
Den som inte kan koka gröt
är ett nöt.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

Ur

Så snart du ätit gröten är,
Svart eller vitt du bär,
Men ljust när du passar dig,
Lik' gerna kan du taga mig.

Som tips att komma vara

M.10614:31/39

aptitum,
och litet.
ike smakar bra,
il jag intet ha.
mmar bäst i gväll,
antes vara snäll,
stun att rumma på grät,
klaras: "i vara nät".
väl på grötun smaka,
mer jag både stek och kak
un fatun fyllda stå.
tun säkert skall förslå.
rumma jag aldrig rätt förstått,
ag fäddes dum av naturen;
sen att grötfat jag för mig fått
mig blivet turen,
t försökte blott,
öra fått, är,

M.10614:31/39

Toilett prydnad. (uppsats)

Om du tycker jag är nätt,
Sätt mig på din toilett;
Hvarje litet småsak der
malplacerad är.

(

("De gamla kallade alltid kortleken för "sjette Mosebok". och därför ~~…~~ var det ju ingen synd att begagna den samma. Den allmänna tron bland allmogen var att det ursprungligen varit sju mose-böcker i den heliga skrift, med så hade de lärda uttagit de två sista som handlade ~~om~~ den sjette om olika kortspel och den sjunde om svartkonst och magni: De lärde hade uppfloskat dessa två för att det allmänna folket ej skulle bli så lärda som prästerna voro i gamla dagar i synnerhet de som varit och studerat i "Greswald och Wittenberg" såsom prästen Bastian Odder m.fl. vilka kunde mer än "äta" me munnen".

I äldre tider på l. o. m. på 1880 talet var det ej så lätt att skaffa sig en kortlek än dock den kostade en obetydlighet på jag tror en "talkskilling" ty det fanns ju knappast mynt till det nödvändigaste bland lantbefolkningen, voro bönderna säkra att till jul betala sina räkningar hos stadshandlarn så fingo de allt en kortlek i "julklaf". Jag har en liten en som jag på så vis fick till en julhögtid.

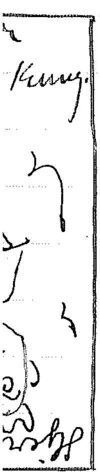

Fans det ingen jule kortlek så var det inte värra med det än att man tog sig själf för och gjorde sig en ty som ordstävet lyder "bättre bkölös än rådlös."
Utav det stufva papparet vari de s.k. socker-topparna voro röllade vilket kallades sockerpapp. tog man och utklippte sina 36 (=52) kortlapparna dem man med påritade figurer och nåtkärna namn betände deras valörer såsom t. ex. fig. visar.

Vedan en kortlek så ett eller annat vis var tillhanda skaffad så måste det ju också som tidsfördrif och rolighet under julhelgs kvällarne eller då det var några ~~gäs~~ folk samlade till samkväm spelas kort. I några fall spelade de aldrig ju om penningar, men man såg högst sällan att det var större "söllpänga" på bordet, och aldrig förekommo det sedel av så stor valör som femmor. Deras spel voro t. ex. "Vanlig knack, Köfknack både slagen med så blygsamma summor som tre stufver jäf och sex stufver bet. Var det tre mark (koppar ej gammalt silfver) i gilt och sex mark i bet var det ett mycket högt spel. Dessutom

ning vid Lunds universitet

spelades det på jorden runt, pott, tjugoett. m. fl. andra vanliga spel. såsom kasin, ~~och~~ tolfva och priffa.

zein o Tolfva voro två ~~ett~~ intressanta och roliga sällskapsspel och spelades av både män och kvinnor ~~till som kasin och både~~ men högst sällan om penningar i dessa spel ehuru det ibland hände.

Tolfva spelades dels såsom två eller tremanna tolfva var för sig dels som fyramanna tolfva då två och två i kort spelade ihopa. I alla fall voro reglerna de samma och alla korten skulle givas. Essen var högst, sedan tiorna och derefter kung och andra i tur och ordning men hackorna voro ej med. Så snart någon taget ett stick kunde den sätta trumf så vida han hade kung och dam av en färg och likaledes "mella" (dock torde ingen vara ens sätta trumf eller mella om han hade nå stick.) för andra kung och dam [illegible] av samma färg.) Likväl var det ej rådigt att sätta trumf förr än han taget med alla sina fem kort ty kunde ej bekännas stack på den satte trumfen resca vilket äss eller tia som hälst. Mell kort voro ej s.k. lagtrumf. Då alla spel voro tagna räknades korten samman således att ess gällde 14 kung 3 dam 2 knekt 1 men tian för 10 och den som således hade fått ogen hade ~~hade~~ hade lika för [illegible] ~~[illegible]~~ i det spelet vinsten för vilken han fick en strick. Den som tog sista stick fick en strick men stadd två spelare på värdera ellova strick gick vinsten för bådan i allt skall de hava två lanor ⦀⦀ ⦀⦀ och två 11 eller tolf. Hade någon satt trumf fick derför två stack och en strick för varje mell.*

kunde både hel tolf ekdet as hälf på ögonen alla kun. abus i strick alla några

Kasin spelades med alla korten ruter tio var stora kasin och spar två lilla kasin för den förre fingos två och den senare en strick. För vart äss fick det en strick likasom för rent bort. Vid givet gavs det två kort åt varje spelare och två lades på bordet i två omgångar så lades kortleken å sido medan man spelade om de fyra utlagda korten tills alla ~~korten~~ utspelat sina fyra. Utspelaren skulle nu söka taga några av de utlagda korten då han räknade ässen dels för 14 dels för ett av de andra räknades alla efter sin valör från två till 13. Först såg han då efter om han kunde taga t. ex stora kasin med en tia eller en knekt då räknade 10 och äss (1) är 11. eller 10 och 2 är 12 = 10 13 = 10 - 4 = 14 eller äss, Kunde han taga alla fyra fick han också strick för rent bord, en ej taga alla tog han hälst både ur handen och på bordet med spader ty mest sina stick gav en strick. Kunde han ej taga något alls måste han utspela ett på ler det då blev fem kort till nästa man att samman räkna. Då alla spelat gavs det åter två och två i två omgångar men nu lades ej något på bordet. Hade någon rent bord måste nästa spelare utspela i stället för att räkna och taga kun, korten voro spelade fick sista sticktagaren alla som lågo eller senare fällas ut. Sedan räknades efter ovannämnde reglar och den som först fick fem fanar vann kasin. ⦀⦀ ⦀⦀ ⦀⦀ ⦀⦀ ⦀⦀

Institutionen för folkslivsforskning vid Lunds universitet

2

För att roa sig fanns det en heldel gammaldags högst intressanta kortspel som kunde spela av såväl barn som äldre. Bland andra voro det ett par barnkortspel som kunde spelas av dem bara de voro så pass att de kunde känna färgerna form åtskilda nemligen hjärter, ruter, klöver och spader.

Ett av de allmännaste var "svälta svin" vilket i all sin enkelhet (och långt ifrån så invicklad som det är beskrivet i Allers familjejournal) tillgick sålunda:

Två eller några barn fingo lika många kort vilka de höllo i hopa lagda. Sedan nästo efter givaren utspelat skulle nästo lägga ett ut som de alltid skulle taga det yttersta (eller översta) som vände baksidan (som vände sig upp ut åt) och lägga på. Var nu detto samma färg som det utspelta t. ex ett hjärter så tog han in alla korten och lade dem in i sin leks undersida var efter han utspelade ett eller det som låg överst. Hände det nu så att den som utspelade eller hade stickat (den andra i ordningen) ej hade (således kom med ett kort av annan färg och valör) så måste de i tur och ordning fortsätta tills en fick stucket med samma färg och valör eller i detta fall med hjärter varefter den tog hem hela smitan. På så vis fortsattes det tills en hade tillspelat sig alla korten och svultet ut alla de andra, (svinnen).

Mormor var ett annat barnspel och spelades på så vis att kortleken delles mitt av och så togs det av det översta bakvände och utspelades som näste skulle med sitt översta sticka på. Så snart det blev samma färg skulle de kappas att slå i bordet ty den det gjorde slog högen till näste som måste intaga den samma. Så spelades tills en fick alla korten så att den blev mormor.

ning vid Lunds universitet

Hongaröj: var ett av de vanligaste och rätt intressant skärtspel. I detta spel kunde det vara två eller flera spelare. Sedem genom avtagning – vilket gälde alla spel – blivet avgjord genom lägsta valör vem som skulle "ge kårt" = givet, Därvar det giverns sak att taga och blanda samt sjuka kortun till med spelarne. I "hongeröjspelet" skulle vange spelare hava tre kort och giverns sist. Nästa kort vändes upp på bordet och kallades "tromf" sedan lades kortleken över detta kort hälft. Om nu t. exc hjärter 10 (som bj visar) blev "tromf" kallades hjärter "höjtromp" och ruter "lovtromp". Hade det uppvalta kortet varit svart så hade naturligtvis höj och lajtrumf varit av svart valör. Såväl gif som spel gick kundt om. I det vid säga sakrätt eller höjer om och ej även eller motsols = vändts om vilket gälde i alla kortspel) och så skulle ju den som satt till vänster spela ut. Sedan vare efter han tog in det övriga i kortleken så att han fick sina tre kort på hand. Sen gälde det för nästa man att kunna sticka dette med samma färg eller också om det var en hacka, vanligt både ess och klädda kort räknades då ej vara trumf, med ett "lovtrumf" vilket vore can t. o. m. stark ess och klada bland hackarna. Lovtrumfs ess duga deremot ej till att sticka höjtrumfs vesca. Kunde han sticka det utspelta efter denna regel så fick han lof att taga två hem (de övriga) av den bakvända kortleken. Han hade nu fyra kort på hand och deraf skulle han lägga ett kort "ti reiss" ovanpå som nästa man i sin tur skulle kunna sticka med sin innehavda kort efter samma regel, vare efter han tog sina två kort i "bunken" som det kallades och lade ett till "reds" för nästa man att sticka för en ej högre vilken växte allt mer och mer allt efter som den gick runt flera gånger så vida alla kunnat sticka den från sig. Skulle deremot hända att en ej kunde sticka det tillreds lagda kortet med sina tre i handen måste han taga hem alla i spelhögen och fick så ej lyckan att taga ur bunken för än han hade under tre kort. Stucko deremot alla under flere omgångar högen från sig vore de till sist rädda för att så den vore för de "satte på" vilket betydde att de lade det högsta av trumfen till reds till nästa man

...ning vid Lunds universitet

4

för att tvinga honom att taga in högen, men ibland kunde den inne hava ändå högre trumf så att han hällre appellade och i sin tur "satte på" sin nästa spelare. Detta fortsattes nu tills någon måste intaga hela smitan. Sedan spelade den ena efter den andra sig fria så att det i allmänhet blott var två som till sist drogos och ibland hände det att den som fått hela smitan vari var nära nog alla trumf och höga hackor spelade så väl så att efter en times tävlan den andra hade fått alla korten och blivet i "kongaräfven".
Det var störst skam att komma först in, derför strävas det förtviflat, ty den skulle "~~moga~~ möge" (remsant). Nästa man skulle ~~sana~~ "feje" (~~sanda~~ feje) och den tredje skulle "maja" (pryda med gröna löf) sen var det på fint och derför ingen "tjenant" mer att bli körd dit. Den som blev i kongaräfskulle giva nästa gång.
Ett bens kongaröf spelades i början med bara ett kort i gif. Så alla fått var sitt kort spelade i vanlig tur utspelaren till sin nästa man ett kort som den skulle sticka i samma färg och lägga till stick hos sig själv. Kunde han ej sticka det utspelade kortet måste han taga ~~kern~~. Utspelaren tog då ett kort ~~åtsender~~ ur kortleken och fortsatte att spela ut tills ~~tvan~~ den han spelade till kunde taga ett stick men behöll han själv bara ett kort. Då ~~måtte~~ tillspelaren tagit ett stick började han att utspela ett kort i sender först av den han hade på hand och sedan på samma vis ur kortleken tills det blev stucket. Så fortsattes tills hela kortleken var ~~et~~ uppspelad. Då understa kortet tag sade den nu är (det nedrvta) – trumf. (lägtrumf fanns ej) Sedan skulle med var innestick och nå hand varade ~~kort~~ det i vanlig ordning spelas och göras bondstick tills det blev bara en med kort på hand som blev i kongaräfven.
Kongaröf me var sin trumf. Alla korten gavs och den som fick klöfver den hade klöfver i "tromp" den dernäst sittande (rätt om) skulle hava spar i trumf nästa ruter och så den sista gärter. Spelet gick som vanligt undantagandes att var och en stack med sitt "~~trop~~ tromp" om han ej hade så högvalör att han kunde sticka det utspelta kortet med högre valör av samma sort. Kunde han ej alls sticka måste han taga hem "kortbunken". Var andras "tromp" var vanliga hackor i de andras händer.

Katt spelades med alla korten. Vid givet parades det s.k. katte vilka bestodo av minst tre av en valör t. ex tre åttor då det kallades en "trebenskatt". Hade man däremot alla fyra så kallades det en "~~rigtig~~ rekti katt" och till den kunde man sätta ett extra kort av högre eller lägre valör som "rompa". När givet var böjade den till vänster om utdelaren att utspela ett kort till sin granne. Kunde han sticka det med högre valör i samma färg (ty det fanns ej trumf i kattspelet) blev det "bordstick" och kastades tvärs vänt på bordet som ur spelet och därav bildades ju efterhand en hög av alla "bordsticken". Kunde han sticka så hade han också utspels rätt till nästa man, men hade han ej stickkort måste han taga hem och detta gjorde han också ibland då han fattades ett ben till en katt i synnerhet då det var fjärde benet ty då hade han ju också rätt att tillsätta ett femte kort som rompa. ~~Som han nu hade tagit stick så hade han vid nästa omgång han fick ut stick ju också rätt till utspel men~~ tog han hem så var det näste man som hade utspelet. Då spelet gått laget runt en gång hade var och en som gjorde bordstick rätt att till näste man utspela en katt så vida den stick skyldige äge så många kort. Kunde nu utspelaren spela en "tvebens katt me rompa" så blev han ju med ens av med fem kort ~~till~~ den som ~~först~~ sist blev kortfri blev ju Katt.

Stickaren hade nu att sticka (minst tre ben av) katten så fick han lov att taga hem ett ben och rompan, men ej två ben och sticka bort rompan, annars fick han taga hem hela katten och så hade han ju fem kort mera och mistade dess likes utspelet vilket i bästa fall också kunnat vara en femkorts katt. Den som ej blev fri blev ju katt och kallades "kiss, kiss, kiss, kiss" eller också

wi leje | "Kisse misse Måns!
mpestge | Harr va du i jåns?
i cdé | Ja va ti pär måns!
ompanrä | va spötte du der?
iker | ja slåp tider en vär.
ned de | va fick du forrde?
blå! | En fläske wärt.

ning vid Lunds universitet

6

Gris. spelades med alla korten. Den som hade hjärter sex, som var grisen, utspelade den samma till sin granne med orden "kort förr grisen". Den tilltalade skulle då lämna ett kort med rätt sidan neråt och sedan sade han samma ord till nästa man. Då grisen på såvis med en stor hast gått laget runt minst två gångar hade den, vilken egde alla fyra valörerna t. ex. alla kungarne eller andra kort rätt att slänga sina kort på bordet. Hade han tre sexor på hand skulle han passa på att kasta korten på grisen. Konsten var egentligen att lägga ~~grisen~~ korten mycket sakta så kunde det att grisen fort for att gå tills någon kom att se att en lagt sina kort då alla flögo ur händerna. Den (såvida inte den ~~kastande~~ förstkastande ej hade alla fyra korten i valör, han gris) som sist gjort sig fri blev gris och kallades "grys grys grys" Gris skulle "ge" till nästa spel.

Snipp, Snapp, Snorr: i detta spel skulle alla kort vara gifna. Och den närmste till vänster ~~hade~~ som hade en snippa, varvid alla sexar, nior, och damer räknades hade utspelet och sade vid han utspelade en av dessa valörer: Snipp och kunde han då snappa med en sjua, tia eller kung så hade han dertill lov och även snorra med en åtta, knekt eller ess. Dock var att märka att det skulle vara av en färg och i valör efter varandra så det gick ej att Snippa med hjärter sex och snappa med hjärter knekt ej heller snorra med hjärter ess. Den som snorrade hade nästa utspel och derför var ju utspelaren mån om att själv komma att snorra så att han kunde få ett utspel till. Spelet fortsattes tills den siste snurrade och då pekade de andra fingrar och kallade på skämt "Snorreboss, Snorrebos, Snorrebos".

Fiken: spelades också med alla korten och här gällde ju ej valör bara färg och sort. Den till vänster om spelaren spelade ut och nästa skulle då lägga ett kort bakvänd och der ovanpå ett rätt till reds då nästa man hade att sticka med bakvänd kort och åter lägga till reds. Just efter som spelet gick runt vasele på bänden tills någon var förveten att "fika" vilket gick så till att någon i spelet, gjorde det samma var han satt tog och löfte upp det översta bakvända stickkortet (de som låg längre ner voro fria ändock om de varit felaktiga) för att se om det var rätt eller galet. Var det rätt stucket måste fikaren taga in hela högen men var det galet

tid ut av vara blev en som hade kort på hand och den kallades då "Fikon o du ble fikon, fikon fikon"!

Stompekjol. I detta spel gives det bara ett kort och sedan lägges kortleken, med valören uppåt, på bordet. Kan utspelaren så sticka det översta kortet, så är han från ur spelet, men kan han inte sticka så måste han taga hem och nästa man skall så försöka sticka det översta kortet på leken, vilket i fall den förre stuckit är det detta kort. Så fortsätter det laget rund och då de ej kunna sticka får de taga hem men sedan de på så sätt fått flera kort på hand hava de också rätt att lägga till reds då de stuckit. Den som sist har kort på hand blir "stompekjol."

Bagsmäll: spelades med tre kort i giv varefter kortleken lades bakvänd på bordet så att valören var neråt. Utspelaren spelade så ut ett lagt kort till nästa man i en fång som han hade högre valör i så att han skulle kunna sticka bagsmällen ty annars fick han åter taga hem både (Då han spelat ut tog han ett kort i leken så att han hade tre på hand) sitt utspelta och det som nästa man stuckit med. Kunde den till spelade ej sticka måste han ju taga in och nästa man hade ju då utspelet. Kunde den tillspelade däremot sticka ~~bagsmällen~~ gick den bagsmällen åt till utspelaren som hade att sticka den samma ~~eller~~ till bordstick eller också taga hem. Stack han bagsmällen tog han åter ett kort i leken och utspelade så åter ett i leken ty han skulle hava minst tre ~~fem~~ kort på hand. Måste han taga in bakmällen så hade nästa spelare utspelet. Så fortsattes tills alla så när som en var kort fri vilken blef "bagsmäll".

"Knejtepass" ~~Knektepass~~ spelades med fem kort på var hand och den som ente fingo stick skulle skriva en streck inne i en på bordet ritad cirkel men de som fingo stick skulle hava en streck utom cirkeln. Hände det sig att en fick fem streck eller en fana inne i ringen blev han ~~stompekjol~~ Knejtepass men de som fingo först, (de kunde ju naturligtvis få streck både utom och innom ringen innan spelet blev slut) fem streck eller en fana utom ringen gingo fria ur spelet och de andra måste fortsätta tills någon blev knejtepass. I detta spel var knektarna högsta än både dam och kung och essen voro lägre än sexorna, sen sjuorna därefter åtter och vidare till knektarna. Essen eller ettorna voro lägsta så dam sen konger därefter sexorna.

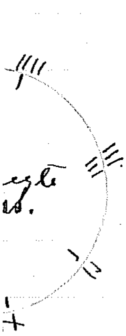

Institutionen för folkminnesforskning vid Lunds universitet

ning vid Lunds universitet

XV 70

Årelös: Spelades med hare ett kort vilket ingen fick röra förr än givaren lagt kortleken på bordet och lagt ett lag på den med handen. Var det någon som ej kom i håg detta fick han ett streck utom cirkeln (i detta spel fingo de ej innom cirkeln). Man ritade nemligen med krita upp en cirkel på bordet och inne i denna en mindre cirkel. Spelreglerna voro att ingen fingo "taga av" kortleken om än givaren anmodade någon ty då fick han ett streck i likhet med om han rörde vid det gifna kortet innan givaren lagt på kortleken. Ingen fick ej taga bort (ej ens röra vid den) som låg i innersta rundningen och skrifna streck för någon ty då fick han själv också ett, utan det skulle den själf göra som skulle hava streck. Då en skrivet sin streck skulle han lägga bort alla kort på sin plats i innersta rundningen annars fick han ett till. Så snart en spelare fått fem streck eller en fana så var den årelös och ingen hade väl rätt att tillåta eller neka på den årelösas fråga, ty då var det åter ett streck. Så snart man i kortleken lagt eller upptinat kort och sagt om de voro nöjde. Hade utspelaren fått ett lagt kort (essen voro aldra lägst) sade han "ja å ente nöjd". "Byte med näste man" sade givaren och så började först de två att byta. Men hade då näste man en kung blev bytarn "hoggen" och fick en streck ty kungen var på högst. Några andra kort kunde ej "hogga". Sedan byttes det lagt runt så vida ingen fick ett ägga högre kort i stället för det han måste utbyta ty då (efter han nöjd var) så tacker på att ej få lägst på kortet. Detta hindrade likväl ej näste man att begära byte till de kommo till givaren. Var så ente heller givaren nöjd med det kort han fått skulle han "gå i banken" som det hette. Detta gick så till att han slog upp kortleken och det kort som av tagets var hans. Han kunde också låta som flera i spelet, då blir hoggen i fall han tar av till en kung. Nu säges det efter vem som fått lägsta kortet så att också den kunde få sig en streck. Så snart fortsattes det tills det blott var en åter som ej blev årelös. Så snart en blev årelös fick han ej vara med i spelet mera.

ning, vid Lunds Universitet

9

Skittemass som numera kallas svartepetter. Spelades med alla kortn. Så snart givet var togs sparknekt om han ej förut framtagit och lades under kjustaken på bordet. I svartepetter som skiljer sig från skittemass bara i att man kunde taga ett okänt kort ur leken och lägga undan och då visste ju ingen vem som blev svartepetter för än den satt i en mans hand utan par kort. Skittemass var övrenat alltid klöverknekt. Innan spelet började försökte alla att para från sig så många par som möjligt och kasta i var sin hög å bordet ty de skulle efter åt granskas i fall det på slutet visade sig att kortn voro fel framparade ty om någon gjort detto blev han skittemass. Framparningen gick så till att samma färg och valör skulle paras i hop således två och två t. ex hjärter 6 ruter dam, men ej hjärter 6 spar dam ty det var fel. Så snart ej fler kunde framparas började den det genom att gossa uppspelaren satte upp sina i handen hållna kort till sin granne som tog ett. Fick han derigenom ett par kort till något av dem han hade parades de från ~~och~~ om ej mätte det med andra i handen ~~så var det han som stått~~ Sedan höll han sin kort likaledes till sin granne som tog ett kort och parade bort eller satte det till sina egna. Spelet fortgick nu på detta vis lagt runt och tid efter annan parades det bort så att till sist var det bara Skittemas kvar och då pekte det på skam finnen och sades "Skittemas Skittemas"

Femkort eller sista stick: Spelades som det heter med fem kort vid pitttiden om "pipparrötter" eller "äble". Jo i bland också om "Tösar og dränge". Bondmoran satte in ett fattigt rik pipparrötter eller äpple som av vilket var tog en vid sista stick. Då det spelades om flickor och gossar satte flickorna upp framvarande flickor som gossarna skulle vinna och gossarne satte upp framvarande gossar som flickorna skulle winna. Var någon uppsatt i tre spel och ej blivit vunnen blev den sur och gick under bordet varför en annan måste uppsättas. Detta kunde ju hända t. ex, om flickorna voro tre spel i rad blev ju den uppsatte flickan gossen sur och måtte om bytes. Det kunde ju också vara tvärt om.

M. 10614: 42.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklig kultur

Så nu allting vore klart och givet var började spelet genom utspelaren vilken lade sitt kort ut vid sig själv och således ej ut på bordet ty i detta spel skulle en var spela vid sin dörr men likväl hålla reda på vilka som stack högst och färgen skulle bekännas. Den som stack högst hade nästa utspel, och den som tog sista stick blev vinnare i spelet.

Ti Kongs: Spelades med fem kort och givne i första omgång tre och andra gång två kort. Kongen som första gång utkorades genom av tagning till högsta kort i leken skulle alltid hava kort först ty han var ju själva "kvällmajestätet". Kunde gifvaren narra kongen att avtaga kortleken förgivet blev han avsatt kong och skulle strax giva kort till den som han bytte titel med. Sedan det var givet hade kongen utspelsrätten i alla fem spelen, oavsett om ett stick eller spel sitt från början. Och nu gällde det för konorna att få de flesta sticken, (i detta spel var spelhögen gemensam för varje stick) ty annars blev han avsatt och den som fått de flesta skulle intaga hans värdighet på tronen. Hände det t. ex. att kongen och en annan fingo vardera två stick satt kongen kvar. Ja han satt t. o. m. kvar en gång eller på två stick, ändrat en annan hade fått de andra tre, så vide han suttit på tronen i tre år. (ett spel räknade för ett år) De som inte fingo några stick hade voro i nästa spel skattskyldiga till kongen var för han tog skatt av dem. Detto tillsatt så att den skattpliktige måste hålla upp alla sina fem kort av vilka kongen tog ett och gav konorna ett annat lägre i sin. Hände det vid skattagningen att kongen råkade taga ett lägre kort än han först hade fick han ej lov att giva det åter till den han tagit det från utan vål till en annan som han hade rätt att taga skatt från flera. Ässen var högsta kortet och kongerne högsta i detta spel. Så snart kongen ej kunde regera längre på grund av att han fick för lite stick blev han avsatt. Som allmän regel gällde att "Afskrattet kong ger" (översatt) sitt kort till nästa spel.

Detta spelades också med fem kort på hand och kungen samt alla tittarna utkorades första gång genom att "slå i bunken" eller taga av kortleken. Sedan var tittarne regulerade efter vintagna stick. Kungen hade icke hållet i detta spel, ej heller någon annan, lov att taga kortleken ty då brydde de tittarna med torparne som skulle giva kort i varje spel. (om kungen först) När kortet var givna lade han upp trumf under kortleken liksom när det spelades "kungarop". Innan spelet började skulle torparen giva kungen alla sina trumf och bonden skulle giva två, som han hade så många trumf till Lagmannen. Nu gälde samma regler som "ti kungs" nämligen att kungen hade alla utspel ändock han ej satt in tagna stick i förre spelet. Det gälde på att han skulle komma fria in porpligen åra och intaga stick så att han kunde bli kvar i tittarne. Fick några två stick vardera, hade den som tog det de första tillde högsta tittarne. Blev kungen av satt skulle han giva kort i nästa spel och blev således torpare och Torparen inträdde i dens titel som avsatte kungen och de andra allt efter som de hade satt stick t. exc. om Borgaren tog de två första stick Länsmannen de två andra och Bonden det femte. Så blev Borgaren-kung, Länsmannen-Lagman, och Bonden-Präst, Torparen-Borgare, Lagmannen - Länsman Bonde, och Prästen - Torpare Bonde och kungen - Torpare. Hade det ej varit på detta viset hade ju torpare och bonde aldrig blivit annat än de var.

Brude sång: som även kallades "jomfruskvallet" spelades med femkort liksom ovan omtalats om femkort men med den skilnaden att alla femstickstagarne hade rätt att stryka ut en stick (förvarje stick de togo) en sådan på bordet med krita ritad femsidig figur. Det gälde nämligen att först komma in i brudsången ty den fick en, om det var en dam en ungmör och om det var en herre en ungmö. Var lyckan bi kunde det ju hända att en kom in i första spelet om han tog alla femstickarna ty för varje spel hade fem stick och för varje stick en tog skattade han en stick. Den som kom sist in skulle hava enkar eller enkemanna till brudsång sällskap derför skedde det

ning vid Lunds Universitet

det på om att så fort som möjligt inkomma. Om inkomma gällde spelet som fortsattes tills det bara var en åter
Sedan började det första "skojet" ty de skulle
det på utforskas och ses vem var och en hade tyckan att
få. Det sades därför till den först inkomna "vem ty-
cker du vill hava i brudsängen" Han eller hon skulle
på då säga en. vartill nästa man svarade "nej de
tycker inte på vadan på tycker ad han (hon) passar
mig bättre". På detta vis gick det tagt runt så
att alla fick givit den först inkomna en. Då det
på nedanstående vis utrönts om honom (eller henne
i fall den först var en dam) så skulle det gå alldeles på samma vis om alla i skopa. Till sista gång var det på åskor
eller anmaning som skulle uppläsas till den sistan som
tycktes taga sig rum.

Då den första blivit till delat av vandera så skulle
man se hur allt om honom (eller henne) skulle gestalta sig. D. v. s.
först vilken av de uppsatte de skulle bliva och var de gift
sin bekantskap. Det lades därför ut ett kort för
varje person och lästes följande ramsa: "På balen — i
salen — i farstun — i stugan — i sängen, — ganger dygnan."
Medan denna ramsa lästes lades ett kort för vardera och
der som kjärterdam om det var en herre som eller
kjärter kung om det var en dam det gälde, fall den
fick han och deras bekantskap skedd der som ramsan ord
sagt.

Sen gälde det att taga reda på varför de skulle kunna
vara andra vilket utrönte genom att åter utlägga korten
dock nu i en kraj ty det var bara första gången man lade
dem omkring för att få veta vem det skulle bli. Nu
lästes följande ramsa: "Pappa vill — Mamma vill — de
ska så vara — Kan inte vänta länger."

Vista gälde om den prövande ville eller ej då ramsan lydde
: " Vill — kndpt — inte!" Så åter en ramsa om de skulle
bli förmögna eller ej som lydde: " Ri — vägvända — fattig".
Sedan gälde det att ut forska hur stor stöten skulle vara
då de skulle köra till prästen denna ramsa lydde: " Järnvitt —
— Scharbang — ~~Stojong~~ — Stenvagn — ryllebår eller Skattkärra."
Mojvagn Stenvagn

M. 10614: 45
FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Sedan skulle de se om de fingo arvingar då det lästs:
"Barn - Mågar - Ingo." och om ~~de blevo sams~~ hur de skulle
leva ihop då ramsan lydde: "Sams - Inte - Sloss".
Detta ändrades och lästes på flera vis för att det skulle bli ro-
ligt i synnerhet när äkta eller äktemanna skulle före.

Hjärtar spelades med alla korten på hand.
Det gällde att få så litet med hjärter som möjligt
ty för vart fingo de en strick. Men ändå sämsta
var det att få spardam ty då fick den 12 strick.
Den som fick minst med strick vann spelet där-
för var det ju bra att vid utspel kunna utspela
t. ex. en två eller trea av hjärtar ty den drog
på lika många hjärtar med sig i sticket som det
var på var hand i ett spel och vid så lågt utspels
kort var man ju säker att ej få sticket. Sen gällde
det att bli renons i en färg så att man kunde i
första han smälta dit spardam och sen höga hjärter.
Vid hjärtar två utspel om då nådde man stack med äss eller
annars högt så var ju skäl att alla lade så höga hjärtar
de kunde (undan) under stickkortet ty då var de ju fria att sticka.

Pifferrodskyd eller Tribible. I detta spel skulle det bara
vara tre spelare men vid kortgivningen gavs det i en
hög lika många kort som det var på hand. Första utspelaren hade
om han ej var nöjd med sina kort för en minus strick köpa
högen. Och i fall han var belåten med sina givna kort så hade
andra utspelar rätt att köpa den givna högen för två minus
strick ~~od~~ eller den av första utspelaren kastade högen för en minus.
Givaren hade rätt att i sista hand köpa högen om den låg kvar
för tre minus och en kastad för en eller två minus. Då allt detta
var klart spelade utspelaren ut och då skulle de ju försöka sig
på att få så många stick som möjligt ty för vart stick fick han en strick. Efter åt skulle de räk-
nas och den som fick mest strick stod sig ju. Minus räknades ju från
de andra stricken som de tagit.

Smygg

Kille kortspel.

Bland gamla kortspel fanns det också ett spel som kallades Kille. Det var också ett tidsfördrivspel om det än sattes något mätt det likväl antes som ett rolighetsspel. Detta spelades med helt andra kort än de vanliga och bestod av 42 kort varav två och två voro alldeles lika varandra. Hos min farbror Ohle Nelsson i Simlinge spelades de gamla i min ungdom mycket med dessa kort. Efter Ohle Nelsson köpte jag bland annat på auktionen också Killekorten, vilka jag lemnat med mina samlingar till Trelleborgs museum, men tyvärr har kortleken blivit stulen därstädes. Jag lyckades likväl på våren 1943 få en annan sådan. Att spela Kille lärde jag ej riktigt och det är nu helt få som förstå att spela detta spel. Utav min kusin Trafikchefen Otto Danér i Lund har jag likväl fått reda på spelreglerna.

Korten äro följande varav dess värden äro efter varandra som jag här skrivit dess namn:

1 Kucko, 2 Husaren, 3 Svinnet kallad Svinhugg, 4 Kavall ridande, 5 Värdshus, 6 Korten från 12 till 1 ej klädda, 7 Kransen, 8 Krukan, 9 Blaren, 10 Kille. Korten 1-5 och 7-10 äro såkallade klädda eller kort med bilder.

När ett Kille spel började satsade varje spelare en fem eller 10 öre i potten. Det kunde vara huru många spelare som det var kort ty ingen skulle hava mera än ett kort, vilket vid givet lades (ett kort) mitt för varje spelare med baksidan uppåt. Då givaren lagt [resten av] kortleken eller så vid början av spelet vilket gick [vänster] höger om från givaren. Nu gällde det om hans närmaste man till vänster [var] ~~vore~~ nöjd med sitt kort, [var] ~~vore~~ han ej det, hade han rätt till att byta med vänstra man, som ej [tordade] ~~fick vägra~~ sitt kort förde andra. Befann nu denne hava högsta kortet eller Kucko fingo inga fler byta kort i hela spelaget, utan då skulle alla visa upp sina kort och den som då hade lägsta kortet drog och gick ut ur spelet. Sedan blev det ny givning till de återstående då byte åter fick ske [av] ~~med~~ den som ej voro nöjda.

Befanns då den som en önskade byta med hava Husaren eller Svinet blev den bytande huggen och dess kort lades under [det kort] ~~den~~ som ~~hade hugg kort~~
vid uppvisande av sina kort dessa de som blivit huggna tillika med den som hade lägsta korten då gingo ut leken. De tillvarande därom fingo fortsätta att byta. Befanns det då någon som hade Kavallieren eller Värdshuset måste bytaren gå den förbi och byta med nästa person.

[Den som lagger upp Kille där]
~~Vid byte mellan Kransen och Kille där båda~~ liksom den som förövrigt har lägsta kortet

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

2/ M. 10614: 45 b.

När blott tvåspelare återstår är hela högsta kortet tag då de båda vid upplägning av sina kort efterom det blir dödspel.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Då endast två spelare återstår kan förhand fråga efterhand om de skall giva om efterom de ej äro nöjda. Vinnaren spelar med den som har förhand rätt att byta. Efterhand vill ej giva om efterom han hade bekommit sämre kort än han ännade byta bort.

Givaren som ej har någon att byta med har rätt att byta med övertalong ej är nöjd med det kort han fått i bytet ge i leken och taga övertalongen eller andra eller tredje kortet vilket slag i förväg bestämmas vilket han skall taga.

De som utgått som dödade kan genom nyinsats i pardan åter inträde i spelet.

Vid varje rundel skall alla kort tagas upp och den som då har lägsta kortet där eller är ur spelet.

M. 10614: 45 b.

E/

När två tvåspelare återtår in från kägelbanan
ty då de båda vid upplägg av sina kast efteråt
lika dåligt.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Då endast två spelare återtår kan förhand fråga efterhand
om de skall spela om eftersom de gärna möjla. vinnaren
som gå med den som kan förhand nått högre lägga. Efterhand
vill gärna spela om eftersom han hade lämnat bra kast som han
ännade högre lägga.

Förhand som gärna någon att lägga med kan nått de
gärna är nöjd med det kast han får i lägga på kägelbanan
Övriga eller andra eller tredje kast vilka slag i förväg
bestämmas vilket han skall lägga

De som erhållit samma antal kan jämna ytterligare
ända tredje i spelet.

vid varje runda skall alla kasten läggas upp och den som
då har högsta kasten där är en spelet.

ning via Lunds universitet

På 1880 talet var det en allmän sed att vid tillfällen om julkvällarne och andra tillfällen göra kortkonster. Bland andra lärde jag av min moder en del av vilka jag erinrar mig åtminstone de tre första här nedan antecknade.

Söka rätt på ett tänkt kort. Man tog 21 kort och blandade dem samt lade sedan ut dem i tre lika högar och sade åt en att tänka på ett kort. När högarne voro utlagde med 7 stycken i varje frågade man i vilken högar det påtänkta kortet låg. När man fått veta detta tog man alla tre högarne i hopa dock så att man tog den som det tänkta kortet låg i mitten. Man låtsade som man blandade dem, men man fick svara noga att de till sist kom att ligga som man tagit dem samman. Sedan lade man dem åter ut i tre lika högar och frågade i vilken högar det tänkte kortet låg. Man tog dem åter samman med den högen i mitten och sen lades de i tre högar för tredje gången. Så man också nu fick veta vilken högar det låg i tog de i hopa på samma vis med den högen i mitten. Nu kunde man på båtar bak som rätt sidan, på t. o. m. med förbundna ögon söka upp det påtänkta kortet ty det var det elfte från såväl rätt som baksidan eller det mellersta i bland de 21 kortens. Leta upp ett sedt kort under bordet: Man tog halva kortleken i handen och lade halvan på bordet och så bar en noga se och komma i håg vilket kort som låg överst (bakvänt naturligtvis). Sedan slog man tre slag med kortens hand å leken på bordet och sade "Hockus, Pockus Filiockus", Sedan böjde åter för att på så vis slå kortet genom bordet. Sedan böjde sökaren sig ned under bordet för att upptäcka kortet. Man vätade då högra handens ovansida med sin tunga från handleden till lill och ringfingret. Sedan tog man ett kort i handen och lade den på längden å kortet som låg på bordet och frågte "Hvad de dilla". Ny svarade alla som ett. Som en rakt togs handen åter ner under bordet så att ingen märkte att översta kortet medföljde. Så fort som möjligt lades högra handen åter på kortet på bordet med ordet: "Ja så va de dilla då" Så blev det ett stort för under ty ingen kunde tänka att det följde med den första gången

u S kel till en kortlek som mor lärde mig, Man tog 20
e n kort och lade dem ut i tio par på bordet. Sen kun-
i T de hvem många som hälst få tänka på ett par kort
. som låg i par. Då alla tänkt tog man upp korten
i S. och lade dem ut i fyra rader med fem kort i varje
~~rad~~. Nu gällde det att lägga dem riktigt ut efter
vid så ende bokstafs nyckel så att första par
kortet lade på M å första raden och dito å M. på an-
dra raden. Andra parkorten lades å både u å första raden
och tredje parkorten lades å T å första raden och dito T
å tredje raden o.s.v. tills alla kortparen var utlagde.
Sedan frågade man å vilka rader deras kort lågo och
så snart man fått veta detta var det ju en lätt sak att
finna dem.

M, I, S, A, I – Var en liknande kortkonst som för
1, 2, 3, 4, 5
F, A, F, L, E – att förvilla lades de tio paren bak
6, 7, 8, 9, 10
B, E, M, O, R – vände ovanpå varandra å bordet. Nu ~~Sedan~~ fruade
11, 12, 13, 14, 15
U, O, S, U, L, kunde tänkare se på ett par kort och komma dem i håg ~~skulle alla se och komma i hog~~ liksom i
16, 17, 18, 19, 20
förra kortkonsten. Sedan upptogs ~~de~~ korten par om par så att de
ej kommo i oordning och utlades efter vidstående nyckel
på så ~~att~~ vis första parets kort lades å M. n:o 1 och M n:o 13, Andra
parets kort å I n:o 2 och I n:o 5. och det tredje parets å S n:o 3 och S n:o
18 o.s.v. Då sedan kortkonstnärerna fått veta å vilka rader
korten lågo gick det lätt att söka upp dem.

Alla Målarne: Kan du lägga alla målarne och alla fyra åsen
i fyra rader med fyra kort i hvarje så att der blir åss Kung,
dam och knekt i alla fyra färgarne i hvarje rad både på
tvären och längden:

◇	♣	♀
[Ku]ng	Knekt	ass
	♥	♣
[Da]m	ass	Kung
♠	◇	
[A]ss	Dam	Kung
		♠
[K]nekt	Kung	Dam

Lägg dem så att alla åsen blir i rad från det ena hörn
till det andra också lika dant med dammarna från det
ena till det andra.

Ögonens antal. Att nämna ögonens antal på
de understa korten i tre högar som man låtit utlägg[a]
Åsen gällar 11 och alla målarne 10 då de blir
lagda underst i någondera af de utlagda högar
na, men inte annars. Sela de öfriga korten ef[ter]
ögonens antal som de hava. Det skall läggas
så många kort tills der blir 15. T. ex om

ning vid Lunds universitet

man lägger en 8 så skall der läggas 4 kort i samma hög eller om man lägger en kung så skall der läggas 5 kort till eller om man lägger ett ess så skall der läggas 4 kort till i den högen.

När nu detta är gjort så beder man om lov att räkna de öpriga kortn och när man börjar att räkna så börjer man på tolf också många man då får när man har räknadt alla kortn och börjat på tolf så många ögon är der under till i alla tre högarna.

Att nämna ögonens antal på de underste kortn i hvem många höger utlagde på bordet, som det finns kort till, när man börjer att räkna på det kortets ögon antal som man lägger undert i hvarje hög och sedan lägger ett kort i högen tills den blir tretton med det understa kortets ögon och kort antalet i hvarje hög.

Tex. (Till exempel) Om man lägger i första högen undert en 8 så skall der läggas 5 kort till i 2. andra högen också en 8 der läggas också fem kort till. I tredje högen en 10 der läggas 3 kort, i fjärde en bonde som gäller 11 (en dam gäller 12 och kung 13) och 2 kort. I femte en 6 vantill läggas 7 kort. Nu finns blott ett kort kvar. Nu beder man den som har utlagt kortn att säga på hvem många högar han har utlagt, och äfven hvem många kort som blir öfver i fjärde högarne för man behöfver inte se när kortn utläggas. När man fått reda på att der finns 6 högar lagda och ett kort kvar,

Nu börjar man uträkningen på följande sätt, man vet ju att der finns 36 kort i leken och således 35 utlagda, så multiplicerar man högarnas antal med 14 också dragas de 35 utlagda kortn ifrån summan på. 6 gånger 14 så får ögonens antal livet det blir här 49 ögon på de understa kortn.

Öfversta kortet. Tag en kortlek och låt någon bese det översta kortet och fråga honom hur långt nere i kortleken du skall bakvänt utdraga det samma t. ex som 4- eller 7 kort ovanifrån. Sedan han beset kortet blander du leken med medtagande, dock så att han intet mär-

...g vid Lunds universitet

ker, att kortet kommer att ligga på den bestända platsen vanefter man av moder kommer eller och själf dragar ut kortet ur leken som då befinner sig vara det rätta.

Att bortaga åtta kort, ur 36,i desc rader om sexe kort i varje rad lagda dock så att varje rad likväl innehåller jemt 4 eller 6 kort så väl på höjden som på tvärn.

Man bortlager 1 kt och 6 kt i första raden, 2 och 6 kt i tredje raden, 2 och 5 kt i fjerde raden och 1 kt och 5 kt i sjette raden.

Att nämna hvarje af fyra personer valt kort.

Man lägger fyra rader kort, hvarje om fyra kort och låter A. tänka på ett i den öfversta raden. B. på ett i andra, C. på ett i tredje och D. på ett i fjerde raden.

Derpå lägger man första raden lodrätt bredvid denna den andra så den tredje och slutligen den fjerde radens kort.

Sedan detta skett frågar man först A. i hvilken rad på tvärn det kort han tänkt på ligger. Är det i tredje raden så är det öfversta det tredje upptäckta i den första lodräta raden. Säger B. att hans ligger i den andra så är det andra kortet ovanifrån i andra lodräta raden o. s. v.

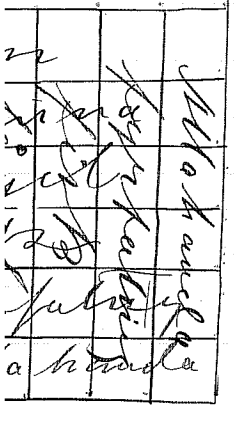

Man – Qvinna – Fågel – Fisk – Fyrfoting – Allahanda.

Alla 36 kortn ladas upp sex rader med sexe kort i varje rad eller som vidstående figur utvisar. Hvarje rad hade ett tåpun eller nyckel så till exp öfversta vågrätta raden och den vänstra lodrätta hade ett och samma nyckel och Ballades "man" andra raden så väl den väg-som lodrätta "Qvinna" Tredje å båda dera "fågel" och fjerde "fisk." femte "fyrfoting" och sjette "Allahanda".

När nu kortn var utlagda som ovan beskrivets fingo vem som helst av de närvarande peka på ett kort som för tillfället inlåste i ett annat rum skulle kunna leta upp när den kom in. Då alla utpekat vars ett kort kal-

lades gissarn in. Det är att märka att denna kortlek kunde ej utföras med mindre än att det skulle vara två som kunnige nemligen den som lade ut korten och den som var ute i ett annat rum medan de andra utpekad vars ett kort. Sedan den utevarande inkallats hade han att noga efterhöra vad kortleksledaren berätt de ty han började alltid med ett av lösnyckelns sese namn och började han t. ex på man (pojo-drängest) så var kortet på översta vågräta raden. Började han med fisk vandet på fjärde och fågel på tredje vågrätta raden. Sedan kunde kortleksledaren räkna upp allt möjligt som den man (ect fågel-fisk) varet ute för och sett eller hört. gissaren hade bara att noga uppfatta sista ordet som t. ex. lått så till sist ble de inte annat än "Allehande". Gissarn visste ju då att som han börjat på man och slutat på allahanda så var det sista kortet i översta raden ty det sista ordet utpekade de lodrätta raden. Om t. ex. ledaren sade " ja mötte en grann flicka ute i skoven har om dan men då ju skulle se rätt po na va de inte annat än en "skovsnua" (skogsfru) Gissarn pekade med det samma ut andra kortet i andra raden som korsas både lodrätt och vågrätt av "korinna."
På så vis kunde ju de löjligaste historier upprepas t. ex. " De va en gång en gädde (således fisk) som var ute po lej då så träffe han po en man som ville fånge han i en ruse men han smet bort och bed en tvätte flicka, som stå ude i vannet og baukede klär, i de ene bened so ad vannet ble rött hon ga te ett vi sa ad allahande kom i rörelse." Gissarn pekade efter denna lössningslåtning med det samma ut sista eller sjätte kortet på fisk raden (den fjärde vågrätta) som ju var allahanda.
Genom dådanna roliga historier kunde en omöjligen de förstå kortkonsten som ej förut varit med derom. Konsten är säkerligen mycket gammal. Jag lärde den på 1880 talet och nu vet jag ej om någon kan den mera å orten ty jag har ej sett den utföras på många år.

M. 10614:57.
FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv forsk-
[illegible] universitet

Herrekort – Hacka Tre att utföras [illegible] kontrak
måste det också vara två ~~tydoor~~ [illegible] i kunniga. ~~Den~~
En sade vill nu bre att jag ~~kan~~ kanna på kortun, då
jag håller leken på pannan om det är herre kort
eller hackor. Så skulle det för sägas den mid
fina känsla tag kontleken i sin vänstra hand och
höll baksidan mot pannan. Sen gälde det att kunna
säga vad varje kort var allt efter som han tag den
ur leken innan han kastade den på bordet. Det gick
på mycket lätt ty så snart det var ett klädd (kung
dam = kung) trampade den andra ~~på~~ hjärnan på fatun var för
det gick hela leken igenom utan felfag.

ung vid Lunds universitet

Bestod i att konstledarna i förväg lagt alla korten i en viss ordning så att varje kort kom ut i ett eller fyra av ett slag allt efter som det passade till ramsan som lästes. Den första en är högst intressant som min morsmorbror (han var född 1835) kunde. Tyvärr är den bortglömd så att jag ej kan ordna korten riktigt till den samma ehuru det ju finns i hans av ramsan vilket kort som skall komma. Jag kan ej heller ramsan fullständigt men det jag kan är så intressant att det får vara med fragmentariskt.

Det lyder:

"Jag drömde en natt att två hjärtan de stodo uti brand,
Jag sav mig genast ut, med hjärtat uti lågor och stenen i min hand.
Jag mötte damer fyra och friade så hjärtelig
Men strax de skrattade och gjorde narr.
Jag svor en dödlig ed, att aldrig mer på dem ville se!
Jag strax om ringad blev av kvinnor (damerna?) fyra.
Den ena knep uti min nässa.
Den andra bet uti min tå.
Den tredje : : : :
Den fjärde satt och flinade och tittade på
Strax jag fann hjälp av mina knektar fyra
Som äro tappra män.
De fyra kära knektar de kämpade med ruter uti sitt sinn
Men när de stridit uti dagar åtta
Fanns ej mera kvar, än deras torra skinn.
Och deras tår lösa de sökte genast föda på mitt bröst.
När jag prövat motgång många,
Vände jag på månstigt sken,
Då jag såg genom rutan in.
Var huset mitt fullt av kvinnor och stora män."

En annan sådan ramsa konstledarna ordnades så att allt efter som man lästa ramsan lade man ut de kort som valören står innom ( ) ramsan lydde:

"Prinsen (10 orna) akta dig (8) för riddaren (11-knekt) för när (6-or) som ett (äss) piskar 9 (9) kommer kung (13) med 7 (7or) sina damer."

gång en kung (hjärter) som reste en lång väg (alla sex-
arne) bort för att köpa fyra grisar (tjurorna)
och de kostade tio (~~alla tiorna~~) kronor stycket och
betalets med alla tiorna. För att så dem riktigt fet
och säkra påpraede han dem med åtta (åtorna)
tunnor ärtor och anställde nio (niorna) svinhyg-
tare. Då de så blevo slaktfeta sände han bud efter
fyra slaktare (knektarna) som skulle slakta och ste-
ka dem alla i knapa. Då han nu hade så god
mat som själva Odens stek berätt han göra ett
stort kalas och för bland andra hjöd han också
fyra ongdomliga skönheter (alla damerna) vilka
lätо steken så väl smaka sig att de alla småtim-
marne blevo sjuka så att han måtte kalla
doktorer till alla fyra men det var på bara
tre stycken (kungar) och derför fick han själv
taga ilag med och bota den skönastes krankhet.
Glasberget. Alla fyra damerna lades bredvid var
andra om det var en herre som skulle utröna hjärtan
hos mm var det dessemot en dam så skulle alla
fyra kungarne läggas upp. Först lades hjärter,
så ruter, klöver och sist spar (dam-kung) bredvid
dan ifrom lades ässet i o som betydde rikedom
och penger. Vid detta var gjort skulle det utforskas
om han (eller hon) hade någon tycke i sinnet till de
fyra av vilka vanligtvis till en viss person.
Ruterässet var på dessemot den åtrade rikedom som
den spådde måste ut och krypa på glasberget efter
Var det en herre som spådde i kärlekstunna när man
lade ett kort åt gången för varje av de fem så kallade
gade), damen när hjärter kung fall för hennes. Så fort kungen
kommit blandas kortleken på nytt och lades ut på samma vis.
Föll hjärter kung också denna gång för samma dame så fall
han på knä för hennes, men det kunde på lika lätt ske för en an-
nan som då också hälsade. På detta sätt lades korten ut
flera gånger tills hjärter kung (för dagar var det hjärter dam)
föll för en tredje gången då den spådde då skulle på att måtta
av kunna. Skulle det dessemot falla tredje gång mist för ett ässet
måtte han (hon) ut och krypa på glasberget för att söka regel på
den han skulle så på hus.

om lägga sedan [illegible]

utövadt av s. k. spåkärringar till hvilka en tid det männikor satte full tro.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

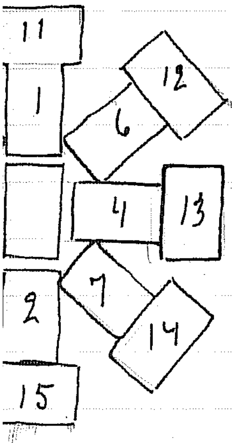

Nedanstående anteckningar vilka jag lärt av en kvinlig släkting (syssling) som i sin ungdom lärt det av värkliga s. k. spåkäringar och ej alls av i trycke varande böcker har sedan övat det ofta i samkväm och vid basarer där hon uppträtt såsom Zigenare och spåkärring.

Spåkorten får alldrig begagnas till annat ändamål än att spå med om det skall slå in. De få således ej användas till kortspel eller kortkonster (för [illegible]).

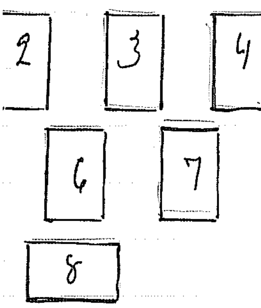

Skall en herre spås så lägges hjärterkung men för en dam hjärterdam på bordet som mittelkort i figur I. Därefter blandas kortleken och den som skall spås tager av ingen annan. Sedan lägges de tre översta korten bakvänt i hög på hjärter kung eller dam. Sedan lägges hela stjärnan 16 kort med rättsidan uppåt i den ordning som angives i figuren. Så avläses stjärnans kort efter nedanstående reglar eller betydelse för varje kort som allt efter deras inbördes liggande kan hafva olika tyder. Tyden som spår skall på vara både intelligent och förutseende samt kunna kombinera så att det blir någon mening med det samma.

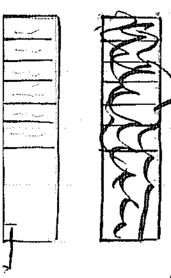

Hjärterkung översta bild. (spåkonstnären och den spådde skall alltid sitta vid samma sida av bordet) ser i de flästa kortlekar åt höger men hjärterdam åt vänster. I det förra fallet är de två till vänster och den nedersta stjärnkortet som varit. I senare fallet de två till höger och den nedersta. De andra stjärnkorten återgifver tillkomma vad som är och skall ske. Då första stjärnan är avläst lägges andra ~~[illegible]~~ stjärnan efter nyblandning sammaledes och avläses.

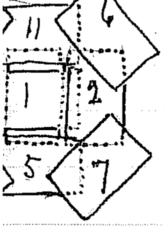

Sedan alla tre stjärnorna äro avlästa tages alla korten således även hjärterkung eller dam och blandas samt avtages varefter de bakvända utlägges i åtta högar såsom figur II visar. med ett kort åt gången i alla åtta men andra och tredje gången lägges ej något kort på n:r 8. Då det ~~sedan~~ så blivit lagt tre kort på de andra sju högarne lägges de övriga korten åt sido och man tager först ~~och~~ upp n:r 1 och avläser dess betydelse samt lägger den som figur III visar med ett kort på varje

n:o 8 och lägges nederst på tvären [10] å alla tre. Läm

Allt eftersom man upptagit dessa åtta högar avläser man deras betydelse efter följande regler:

Högen n:o I upplyser om den själv, n:o II om vännen [eller är förnamn]. n:o III är för huset. n:o IV för lyckan. n:o V för hur det skall gå. n:o VI för vad han (hon) kan få. n:o VII för se-pris — — överraskningar — — eller [något] som inte kan undvikas. n:o VIII utvisar vad vännen tänker på.

När nu allt detta också var vederbörligen avläst och tydd sökte [man] åter upp hjärter kung (=dam) ty nu gällde det att bädda brudesängen och se vad den förde med sig. Först lades hjärterkung på bordet med rättsidan uppåt sen blandades kortleken och avtogs som förut omtalats. När brudsängen skulle bäddas drogs varje kort ut för ända [och bakvända] ur kortleken än här än där och lades [med rättsidan nedåt] på hjärterkung (=dam) i den ordning [som] figur IV utvisar. När man ~~ett lagt eller~~ bäddat brudesängen färdig så skulle den som bäddat (kortet) vända upp och ner på sängen så att den också kunde bliva avläst och tydd. Var det bra så skulle ju hjärterdam komma med här och aldra bäst i själva sängen hos sin herre. Förövrigt blivo på alla kort några tydde även här.

...s betydelse

betyder hjärtligt glada människor
" Släktingar = människor med ruter i
" Affärsmänniskor.
" Tjästemän.
korten kan också betyda yngre personer
" " " " äldra personer
...0 " Kärlek = om vänt sorg = blankt föremål (= en kyss)
9 " Släktingar = lyckans boning
" Affärsfolk.
" Tjästemän (Kung om det är äldre
" Han (hon) själv som spås. Spar-
... " Brev.
" Hus = Bostad (vänt betyder det sorg
" Kärlek om skaftet är uppåt om vänt
...na är fruar till kungarna eller (deras kvinnliga vänner)
... " Kungarnas tankar. Alla fyra
...an en mycket obehaglig över-
...ing.

Ruter 10 betyder Stora pengar
" 9 " Mindre pengar
" 8 " En kammare (= damgemaksrum
" 7 " Vännens tankar
6 de röda ljusa vägar de svarta betyda mörka vägar.
Hjärter 10 " Hjärtliga människor.
" 9 " " "
" 8 " Barn = kära barn.
" 7 " damens tankar
Klöver 10 " Traktering = bråka
" 9 " Kaffebjudning
" 8 " Förtal = sladder
" 7 " damens tankar
Spar 10 " Märkt arbete
" 9 " Förändring i hemmet = ombyte av bostad = omflyttning i bostaden.
" 8 " Tårar = förargelse.
" 7 " damens tankar.

Genom god fantasi kan man av detta kombinera en hel del sammansättningar och uttydningar.

M. 10614:56.

Spå i kaffesump

Utav samma skäftning har jag också lärt konsten att spå i kaffesump som hon också lärt utav s. k. spåkärringar. Detta sker så till: ~~att~~

Spågummorna tog och slog upp (i tjugumåtta) litet kaffe sump utav grovt krossade bönor och "cajorå" i en kaffe(bruna) kopp. Utav detta skulle de (tjugufem) läppja på. Sedan togos koppen och det kvarblivna avhälles men med själva sumpen vändes kaffekoppen upp och ner på duken o bordet så att den (kan vara papper) kan suga all våta till sig. Sedan togos koppen upp och å dess insida och botten ser man då träd- hus- människo - djurfigurer m. m. i fantasin och der av tåres en berättelse. Detta göras tre gånger första gång vinar vad som varit, andra det som är och tredje det som skall hända.

27

M. 10614:57. "Stiske (tändsticksor) leje". Stickeleje = leken med t

54

Som lekts i min ungdom. Nu ej känd av barn
ver allmänt å orten år 1880 talet

Fyra bröder arvde sina för åldras hemman och
emte kunde utlösa var andra beslöto de att dela
sins emellan så att vardera finge lika stor
de finge då vardera en fjärde del och det k
mättes i 16 rutor med 40 tio tändsticksor,
en av dem ägde på då 4 rutor. Nu bara
inte bättre än att den ena hustrålade sa
han blev alldeles utfallig, men de andra
tyckte synd om honom och skänkte honom
en jordlott så att de finge lika stor
alla fyra åter
För att utmärka detta på kartan borttage de 16 tän
vilka voro dessa? Svar alla de korsade så blev också den

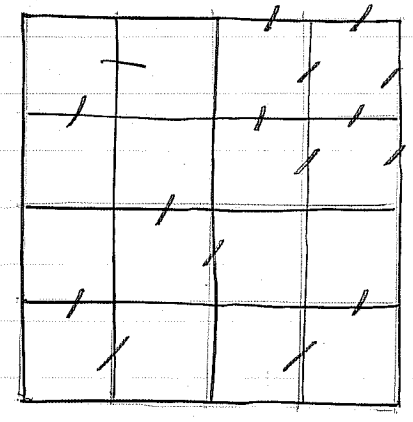

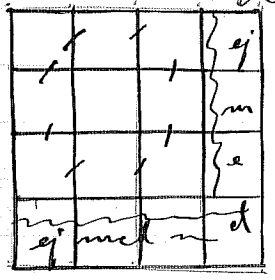

24 stickor läggas i en sådan fyrkant som te
visar. Kan du sedan taga bort åtta stycken s
bliver två fyrkantiga rutor kvar. Svar:
Tag bort alla de korsade.

FOTO
Institutionen för lärar
Box 703 Umeå

Lägg 15 tändsticksor i en sådan figur och ta
bort 8 så att der blir 3 lika stora rutor igen
Svar: Tag bort alla de korsade.

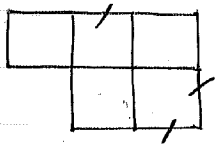

Lägg tre figurer som teckningen (som likväl
för smal efter höjden) visar av 16 tändsticksor
sedan bort fem så att det står fem!
Tag bort de strukna så står der F E M.

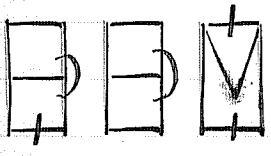

som övades under julkagtlösvevallerne,

Kan du hänga en ring (förlovnings eller vigsel) på en tråd och bränna denna så att ringen blir hängande i askan.

Blöta först tråden i (stark) saltlake och låt den sedan torka så blir ringen hängande i den uppbrända trådens aska.

Kan du sätta ett glas vatten på bordet med bottnen uppåt.

(vänt glas: upp och ner) Lägg blott ett skrifpapper över det ifyllda glaset och håll(t) det stadigt i hela kanten så kan du vända upp och ner på det och sätta det på bordet och åter taga det igen utan att spilla en droppe.

Att koka vatten i ett papper. Gör blott (ett sockertopps) papperet djupare i mitten så att vattnet kan stanna der och håll det så över en ljuslåga så kommer det snart i kok.

Koka honung i ett kort. Tag ett spelkort och vik upp dess kanter så att det blir skålformigt. Lägg sedan en sked honung i kortkålet och håll det över en ljuslåga så dröjer det inte länge förr än honungen kokar väl i papperskortet. Så kokad honung är mycket god mot hosta o förkylning.

Taga ett mynt i vatten med blotta fingrarne utan att bli våt om dem. Svar: strö blott ett litet granne Lyckopodiemjöl över vattnets yta så bildar det en tunn hinna som hindrar wattnet att komma till fingrarna.

Kan du lägga en slant i handen så att ingen kan stryka den bort med en borste.

Håll handen flat och låt den så försöka.

Kan du ställa ett brinnande ljus på hufvudet och blåsa ut det.

Tag ett ljus, men inte för högt och ställ det på hufvudet och blås rätt upp för näsan så släcks det snart,

Kan du låta ett glas falla från bordet utan att det gå sönder. För det mycket stadigt ut för bordkanten med en knif eller också med blotta fingret så ~~faller~~ falla det på botten kanten.

Med munnen taga en tagjbit i en spann vatten var ingen lätt sak ty talg'betin blev som om den var lefvande och stökt undan vargång man skulle knipa densamma.

Fästa ett glas vatten under taket med en knappnål var egentligen ett skämt ty den som stod på en stol och skulle sätta fast vattenglaset tappade nålen och ville hava någon tjenstvillig att böja sig ner och taga upp den, men med detsamma vickade han vattenglaset så att det kom ner på [illegible]

(left margin, partly cut off:) som jag / tt med / en / silver / bords / den / ... / ke, höll / gjorde / asska / var på / Ralun / n vänd / är / am / lle / om.

M. 10614:59. "syltpåg"

Slå en synål genom en tröe. Tag en vanlig kork och stick
nål rakt igenom så att udden är fint med korken. Upprepa så o
av nålen fint med korken. Lägg så en tvärpinne på en fast trä
från ändan av träet. Tag och Dätt så korken med nålen den
sedan med en hammare ett fint slag på korken så går
genom tvärpinnen.

Så ett glas att frysa fast på en lertallrick inne mid
Kakelugn. Tag glaset fullt av mö och lägg en half n
salt deri blandt och omrör med en sked snö och salt till det blir
Så är glaset fast fruset och vattnet är så kallt att det
i en djup doppad finger ty det är -21° celcius.

Ångalekar under sommaren lektes det en hel massa lekar i de gamla naturliga ängarna som ända in på 1880 talet fanns lite varstans. Ungdomen kunde här flyga om nära nog hur som hälst ty om de än då och då slog "skryntan" i ~~[illegible]~~ ängsvärm så att det "rångade" så slogo de sig ej ty det var ju rätt så "blött" = "blött" och behagligt att falla. Bland andra lektes det i de omtalade ängarne:

"Trille tynge" vilket gick så till att en lade sig på en ängvålla och höll armarna längs och intill kroppen och så lät sig rulla runt så långt som möjligt ty den som kom längst var ju villest. (= duktigast)

Stå på hufvudet. Man satte hufvudet på ängsvålen och tog sido stöd med händerna sedan gälde det att få fötterna rätt uppåt samt stå så länge som möjligt utan att gå bak över. Ty hälst skulle man balansera tillbaka igen. Att stå på hufvudet på ryggningen å de vanliga lustlångarne ~~voro~~ var värre och då gällde det att ej slå över ty då kunde det hända att man "trillade tynga" ner at taket. Som äng har jag stått på hufvude flera gånger å den södra längans ryggås men då man var dålig i örnen gick det

Gå på armarne. var ett rätt svårt kraftprof ty då skulle man kunna gå med fötterna rätt upp i luften. Ibland föll de och skadade halsen så att den leken var ej ofarlig lyckligtvis har ej någon skadat sig så mycket i mitt sällskap i denna lek.

Slå värmölle. Man skulle ju då stå med armarne i vädret och sedan kasta sig åt sidan så att man kunde köra rundt en 6 a 7 = 8 gånger omsom med händerna omsom med fötterna (som skulle vara utvidda) mot ängen. För var omgång tillryggalades det ju en god sträcka. Jag har sett den som körde rundt en 8-10 gånger.

Slå kullerbytte. Man skulle då ~~det gäldet att~~ sätta hufvudet mot ängsvärm samt stöde sig på händerne och sedan ~~och sa~~ slå bak over. Så runt upp igen och ~~sa~~ sen åter bak over på samma vis i flera omgångar (ju fler ju sällare).

Kyrkanbänfler. Var ~~en~~ föll någon (samlad i stall) hände det ofta att en annan kastade sig på längs över honom och ropte "Gjarfjanbänfler" och så kastade den ena efter den andra sig på än från en sida än från en annan så att det blev rätt svårt för den undre att komma ut ty alla lågo i en [illegible] med hufvudet åt alla och fötter åt [illegible] alla håll

M. 10614:61.

57) Gåseröf lektes sålunde en utsågs att vara
"räfven" (mickelräf) och en annan att vara gåsamor.
Bak i klädrna tog så en s. k. gåsagässling fatt
i gåsamorsklåder en annan i förste gässlings bak-
kläder och så alle gässlingarna den ena bakom
den andre så att de bildade en lång rad. Gåsamor
gå runt i rummet med alla gässlingar bak efter i en rad och
började då att sjunga "vanne, vanne, gässlingane
röven e inte hemme i da, "här e han hemme" svara
gässlingarna "han e ude o springer ätter nya vinga
ti en gammel kvinge, "nu kommer han o vill ta
si en stej". Så de möttis säger räfven "ner ser
alle dine onga so goa ud här ska du gå i da" "ja
ska gå" svara gåsen "ude i gravva o täjje mi o plaske
I en anna variant hette det då de möttis frågte räfven
"hor dant e väred i da" "grant vär o sol o skinn" svarade gässlingar
"udan ja ska gå ud o täjje mi i solskinnet o se po dine unge fede o glatte
gåsen. De e inte mitt vär sade räfven. Andra gang de
möttis ver det samma fråga och svar, men tredje gången
räfven fråkte svarade gåsen "reja o slask" "de e mitt
vär" sade räfven. "o de e nonne valke onge du har
de ska vi i da napps o tas om." O so började räfven
söka komma förbi gåsamor och taga en. Han fick blott
taga en åt gången och det var ju ej lätt för den bakersta
att svänga runt så fort som räfven sökte sig förbi
gåsemor utan han tog fört en och så åter en tills de
voro tagna alla.

I en anna variant heter det gåsen går runt med
sina gässlingar bak efter sig och frågar gässlin-
garna om de se räfven. Ja der kommer gråben svara
de. Så de möttis säger räfven hor ska du gå? "ud o be-
da alla mina gässlingar". Näste gång de möttes säger

M. 10614:62.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklig forskning vid Lunds universitet

II

räkrum "ja da gåsamm. go da rövafar mamm gås
va "för du å da." — "ja å nede o sätter alle minn
unga — hom många har du — en mat åres o
två ti (= 12) — å di fede — ja di å bodde fede
o glatte o granne va får ja för dom — ja da
ska vi mappe å kappe om" "så börja leka
åter.

Nä så räkrum kretsen alle gässungarna som efter
hand ställdes upp åt en vägg ell i sanden allt som
de fångades, slöto de sig samman i en ring dances
och hoppade och dansade tätt och sjöng:

"Gås, gås kringlo låna mej' dina vingar, va ska
du me vingar, resa vi ti Köpenhamn, köpa
mej' ett pärlebam sätta om min fäle mamm
i va ska du me fälemam, kysse o klappa,
nöja o mappa, för så gjorda alle kärringar
i Skåne."

M. 10614:63.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv.forskning vid Lunds universitet

58) En annan variation av "Gåseråf" som lekten här på ortin lyder. Sedan gåsemor fått alla sina gässlingar i en lång rad bakom sig ställer hon sig vis à vis rävmamman och förklarar med händerna bredda hur ut sina hjälper för att säkra dödja sina ungar vara den starkaste och största bakom vår sist bak i gåsfamiljens klädes och de andra bakom varr andra i en lång rad. Gåsemor gör allt för att dölja och freda sina gässlingar för mickel råf som sakta smyger förbi för att taga sig en tupp. Gåsemoran mått göra dölja svängningar hit och dit och därefter vrida sig hela gässlingsradan så att de om möjligt äro osynliga för rävan.

Under tiden sjunges etc eller reciteras av samtliga i gåsfamiljen i en mycket långsam takt, vilken stegar till panikartat skri när rävan säker göra anfall Ramsan lyder:

"Venna, vanna gåsegåt,
mickel a ute hemma,
kår a han faren
kam a taen (rett) ti staen.
Va ska han gjorre där?
Kåve nya vinge
ti sin gamla kvinge -
äjte gärna för me
kommer han o tar jär.

M. 10614:64

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

58 Agerhynno kallades Maria nyckelpiga: Då man om hösten i stjärnmärket vid räkning av årtiden påträffade en sådan o satte man den på fingern och sa de "ager, ager, agerhynno fly fly som i morn blir de granna vär o sol o skinn. Flög då nyckelpigan trodde det blifva härligt väder dagen därpå. Hur klyftiga de s. k. ~~vallspojkarne~~ utepojkarne voro hände en gång här å gården att jägarn kom och fråkte gossen om han sett några agerhyns. Gossen svarade "dir kröp nån norrp po dired i gåns". A dra du åt H... e inte trer du att jeg väjar krut och kulor po dina agerhöns. Se vidare om sådana agerhyns i mina anteckningar om bondelivet i gamla dagar er dik det äro flera varianter om dem.

58 D

Ett annat Maria nyckelpige rim lyder:

"Ager ager hynna fly fly
i morn bler de solskinn o granl vär
fly öster fly väster fly norr fly synser
fly himm ti dina ~~bon~~ bröna
so får du en ny klenning".

eller:
"Fly fly lille agerhynna
ditt hus bränner opp
o alla dina ~~ag~~ unga sidder
hemma o gråta".

M. 10014 ...
Institutionen för folkliv.forsk-
ning vid Lunds universitet

Skuddeskadde: I denna lek skulle det vara två. Den ena lade sig på ryggen med händerna upp bak om sina axlar och båda fötterna rätt upp över sig. Den andra skulle så ställa sig på bara fötterna å dessa (marg.: [illegible]) liggandes händer och lägga sina händer bakvända mot sina axlar och så händernas innersidor på den liggandes fotsuler som han spänt så långt tillbaka som möjligt. Nu gällde det för den liggande att med händer och fötter skjuta den andra så långt fram som möjligt. Leken kunde kanske inte vara ofarlig ty den "skotte" flög på ett långt stycke framåt och brillade runt i ängen, men allt vad jag varit med har det avlöpt ofarligt.

Ett skämtord sades om den som fått sin karacte "på trillen" att han "skottskadde". Skott skadde = skjuts skote

Spänne tjartje var mera en "järe-(jordvall) lek ty då brukade en att sätta sig på en sten eller jordvall och sedan lottdrogs det om vem som skulle första gång "spänne tjartje" vilket till gick så att den skulle lägga sitt ansigte ner i den sittandes knä som höll sina händer för hans ögon. Sedan smällde en efter annan hvorom med flata handen i den spända kroppsdelen. Efteråt skulle han gissa vem som slagit och blev det rätt var det dens tur att spänna men var det fel måste delikventen göra om det, (till han gissat rätt) Stackars den om alla höll i hop (de hade nog tio en att) ty då fick han klapp av alla men gissade alltid fel. (I. en med Tivdoro Hd Bevärnger)

Änka mellom bor og bänka. Änkeleken eller som han senare kallades "sista paret ut" lektes på ett större stycke t. ex en avhuggen klöverwall eller dylikt. De ställde sig två och två (gosse och flicka) i en rad bakom varandra. Ett "stycke längre fram var det placerad en" enspännare som vände ryggen till de andra. Då denna ropte "Änka mellom bor og bänka" så skulle det främste paret springa ut en på var sida om och söka få att vara (åter) andra på andra sidan målet vilket var placerad en 30 steg längre fram. Lyckades detta måste den ropande göra om sitt försök och de löpande hade att intaga den bakersta platsen. Hade handrcemot lyckan att fånga den löpande flickan hade de att intaga den bakersta platsen och den nya ökemannen hans plats för alla paren.

ning via Luleås universitet

"Sätta fula". Denna lek lektes på hälst invid några träd och buskar där fåglarne kunde roa sig ty den som ägde fåglarne höll dem på till salu. så de skulle vara granna och präcka ~~Han~~ Det var på lekdeltagarne som egentligen voro fåglar ~~och en var av dem hade ett fåg~~ grönvink grönsiska – domherre – pilfink – ~~skilda~~ ett fågel namn t. ex. steglits – bofink, kanariefågel o. s. v. Då nu köparen kom och ~~skulle~~ ville köpa en fågel var det på först fråga om priset och vad sort han önskade. Sen undrades köparen om de kunde flyga och så snart de voro överens klappade säljaren i sina händer och ropte den köpta fågelns namn då den flög ut med en väldig fart bort om ett 30 steg avstånds varande ~~mål~~ träd och åter. Kunde köparen fånga fågeln under dennes flygt så blev han fågel och den fångade fågel "fulekövare" till nästa gång.

"Jo Friar mitt Kongligt slott". Lektes för det mesta å en potatishög eller dylikt där en steg upp och ropte Ja friar mitt Kongligt slott" och så gällde det om någon kunde storma och föra ner honom och själv intaga slottets befrielse ~~och försvar~~.

"Bollstå" Alla deltagarne skulle vara i målet då bollen "bollades opp" varvid en av deltagarne skulle slå åt bollen så att den flög rätt upp i luften eller åt annat håll dock ej baklänges. Med detsamma sprungo alla mot ~~till~~ nästa mål. Men så snart uppbollaren fått tag i bollen ropte han "bollstå" då alla ögonblickligen skulle stanna och uppbollaren hade då att söka sticka en med bollen, lyckades detta var det den stuckanes tur att nästa gång bolla opp om ej fick han göra om det. Vid bollstå sticknigen var ej händerna fria så att de kunde ej dermed freda sig utan de skulle stå orörliga.

Tremannaboll spelades av tre varvid en var i vardera målet och en å mitten. Så snart någon lyckades att sticka mittelmannen skulle han byta plats med stickaren.

"Holla boll" eller "boll i holla" Alla placerade sig sånär som en i en rundkrets och med käppar borrade de ett hål i jorden. # Detta hål skulle de skydda ~~med~~

eller försvara med långa kappar på så vis att när någon hade sin kåpp i ett hål fordes ej den hållna sin kåpp i deras hål. Men dessutom skulle de med sina kåppar kasta ut den hållnesball ur kretsen. Kunde nu han så sin kåpp placerad nu i ett tomt hål så måste den som miste sitt hål byta. Sedan hade den ett söka få bollen ut i kretsen och hålla den den tills någon hål blev oförsvarat ty de i kretsen varande fordes ej kasta bollen längre tillbaka på sitt område utan de skulle med sin kåpp kasta ut den samma då den andra passade på att sticka in kåpp i dens hål.

Takboll. lekes utav två varvid den ena hallade upp och den andra slog bollen upp åt takentakt dock ej över ty då tappades leken. Uppballaren hade nu så att säga liran i handen innan den föll i marken. Lyckades detta slog han leken från den andra (nästa gång) som skulle ballaga.

Om andra bollekar se om försöket av en eller mig. (sedan glömt något) där det finnas utförligt om flera bollekar

Bolekar

"Ta" lekes av hur många som helst. och det fanns två mål mellan vilka de skulle löpa fram och åter. I början var det bara en som var "ta" men som leken det på att fler och fler och så snart en sprungit ur målet skulle han passera banan till nästa mål. annars gick han ut. och leken var slut.

"Pjett" Lekes ungefär på samma vis mellan två mål men så snart "pjett" hyrades "pjette" någon var han åter fri inom Således var det bara en "pjett" åt gången som hade att med två fingrar pjette en annan. Så snart det ropats "pjette" (till skillnad) "pjades" tvy mi fri tvy mi fri" och då så hade ingen lag att "pjette" mera.

Pjett och fångvaktare lekes på så vis att det var en del som var tjuva och en del fångvaktare. Så gällde det att bara in tjuvarna en efter annan och vakta dem så att de ej åter skippa lösa dock var ej denna lek populär

Gåseröd (Fint beskrivet)

"Slåss me snöbolla": Så snart det var nyfallen snö skulle på alla skole barn ut och slåss med snöbollar. Ehuru de i förväg upplagt att de ej skulle slå med hårda klumpar eller isbitar hazlade sådana till ut likväl om öronen på de blevo ovänner tog det allt hårdare och hårdare.

Småfästningar byggdes och stormades också med snöbollsanfall och då alla höllo överlagt råd att ej slå med isklumpar var det roligt.

Snögubbar gjordes också av upprestade rullade stora snöbollar vilka sedan med knif formades som män och kvinnor.

o svigt Så lärde de knagar så kuler de Pickitif

"Tosskemanna- eller Loleja"

Se lokatten. Då man som "pojk"[1] kom in på logan till tröskemänne undrades de om man ville se lokatten. Var man då så lysten så fick man åtminstone se dess så att det gnistrade om både öron och ögon ty tröskemännen de togo och lade plejelskillan bak om hufvudet och så klämde de åt så att "slavol" och "håval" gingo ihop framom. Detta var ju egentligen en elack lek ty hufvudet blev så klämt att det nästan skadades och den som varit för det var ej lysten oftare åtminstone var ej jag.

Se herrans höns. Var man belåten med att se lokatten då man som "pojk" kom in till tröskemännen så ville de åtminstone visa en herrans höns. Detta gick så till att de togo och lade en flatnäfve om hufvudet över öronen och lyfte en rätt upp. Man var ju ente sen till att med händerna taga fatt i deras armar (vilket man ej fick göra ty då kunde man ej se herranshöns i "logolid" där di va). Då de lyfte en så högt de kunde undrade om man såg herrans höns i "logoled" svarade man ju ibland nej och då hade de ju att lyfta en så högt så att man skulle kunna se dem.

Krypa onger plejeln etter tjuvan. Det sattes en plejel eller "tjuva" på snett mot en vägg. Sedan gällde det att med händerna taga så pass säkert fatt i plejeln eller Tjugu staken att man kunde krypa under och uppigen vid andra sidan utan att röra vid golvet. Detta var ett rätt svårt kraftprov.

[1] Uttalas med öppet å-ljud

ning vid Lunds u

"Slåss me snöbolla" Så snart det var n
snö skulle pi alla skole pojke barn ut och slåss m
snöbollar. Ehuru de i förväg uppbygt a
ej skulle slå med hårda klumpar eller isbe
hopslade sådana tillvägagångssätt emellertid
blivo ovännerna tog det allt hårdare och hårdare
Snöfästningar byggdes och stormades och
med snöbolls anfall och de alla hållo ömsla
råd att ej slå med isklumpar var det vanligt
Snögubbar gjordes också av uppstapl

Då det var barnprost gingo barnen på
så kallad "svepps is" och sade "so länge de bragen
so håller de". Då isen blev tjockare slogs det
kampa på isen med träskor på fötterna i gamla tider
voro alla klädda i träskor vilka voro skodda
med träkojorn. De voro mycket glatta de spi-
kar voro avslitna så att det gick att slå långa
kampår. Det anlades en passande lek kampa där den
ena efter den andra skulle kampa efter ett litet
försprång. M. 10614:68a

Några hade så kallade "pilbastare" med vilka
de mellan fötterna togo fart i isen och så förde
sig framåt. Skridsko fanns det inga av
ars 180 skolbarn som hade när jag gick i sko-
lan i Fin Ystad mellan åren 1/5 1876 - 17/12 1884.

en så högt de kunde undrade om man såg herrans hons
led" svarade man på i blandning och då hade de på
lyfta en så högt så att man skulle kunna se d
Krypa onger plejden efter tjuven. Det ansågs en
eller "tjuva" på snedt mot en vägg. Sedan gällde
att med händerna taga så pass säkert fatt
"kånorn" eller tjuga staken att man kunde krypa under och
gen vid andra sidan utan att röra vid golvet. D
var ett rätt svårt kraftprov.

+/ Ystads Allehanda 4-Juni

"Våmna si i en skäppa". En gammaldags rund och järnbeslagen sädesskäppa ~~ställdes~~ sattes ut på logolvet. Sedan ställde sig häri en man på bara sockerne och i skjortärmarne. Nu gällde det att kunna böcka sig ner och krypa mellan sina fötter och på så vis åter resa sig upprätt i skäppan utan att hava vidrört loggolvet. Det gick genom övning om man ej var för oväg och rädd. Man måste naturligtvis stå vrymm fötter ej skulle tag i skäppan och i golvet.

"Tass opp i raga havr". En pojke lade sig på ryggen i "torskevraged" (kunde också vara ute i en äng) med händerna samman knäppta under nacken. En utav bröckemannane ställde sig grensle över benen på den förre och fattade dennes ben med både händerne samman knutna under "hasorna" på den liggande och försökte sedan genom att luta sig bakåt att lyfta honom rak från marken. Det gällde för den liggande att hålla sig styv.

Slå krag i has. Tvenne pojkar lade sig sida vid sida så att armarne voro mitt för och inflätade om varandras huvuden åt var sitt håll. Nu gällde det att genom en kvick och vighet kasta benen över och in under den andras samt slunga honom en kullerbytta över sitt huvud.

ej Tjuv-blommor eller stjärnor ritades med
füla) Gjuvehornen å logans väggar genom att begagna
sädes hornen som sirkel då det först gjordes en rund sir-
rzeffet. kel och sedan en del andra halvor från sirkeln uttre kant till mittpunkten och så till ytterkant igen. Genom flera sådana blev det slutligen en blomma. Dessa blommor hade också magisk kraft mot onda makter o förgöring.

Plejeldansen eller Dansa me plejeln: Ehuru en bröckeman måste arbeta så styft kunde han likvälut föra verkliga konststycke t. ex. när han hoppa i takt med "slavolens" runter om sig. Plejeldansen gick så till att man ~~satt~~ lade slavolen långs åt logolvet mitt för sig och sedan vrickade man något runt med handolen så att plejelskillan gick i en liten sirkel på logolvet. Detta hade till följd att slavolen började svänga rundt om på golvet. Nu gällde det att kunna skuppa över slavolen med ett ben (fot) åt gången allt efter som den gick runt ty misslyckades det var man säker på att man fick kanna var na futta. Det gick på slutet med en susande fart och såg mycket roligt ut.

Vid julhögtiden lektes det i gamla dagar av både gamla och unga så att svetten rann. ~~och~~ Det var ett antal av gamla lekar som då utfördes. Det var en "satt skick" att de då skulle leka och vara glada ty vår frälsare var ju då född och den händelsen måste ju glädja en och var därför fick ej heller de gamla avhålla sig från glädjen utan deltaga i årets högtidslekar som utfördes isynnerhet på högtidsaftnarna då måltiden var avslutad och aftonbönen läst samt jul- nyårs-psalmerna avsjungits med andäktighet. Bland lekar som förekom skall jag försöka uppteckna några bland andra följande:

Sparka ner gåsekyd. En stark stång (vrängstång) togs in i stugan och lades på sänggaveln och bordet. Sedan bands det två starka repkillor och på träddes stången och dessutom hängdes ett nyckelknippe på en låsspik på stången. Den som skulle utföre leken hade så att krypa in i repkillorna på så vis att den ena låg om ryggen fram om armarne och den andra om vänstra låret. I dessa två killor skulle han nu hänga under stången och fick ej hålla sig vare sig på i stången eller stödo mot golvet. Nu gällde det att med högra foten som var lös och ledig (dock fick han ej heller stödo denna mot golvet) söka sparka ner av stången det mitt över låren hängande nyckelknippet = "gåsekydet".

Med munnen taga ett bosstrå på stolbakstycket. En stol (gammal hemma gjord brädestol) lades framstupa på golvet med bakstycket uppåt. Sedan lades det ett halmstrå på översta stolrakets baksida som nu låg uppåt. Detta halmstrå skulle man nu taga med munnen liggande ovanpå stolens baksida. Detta var dock lättare sagt än gjort ty man skulle vila med båda knäna på stolbakfötternas nedre ändar och händerna fick man ej stödja ovan omsider å stolens bakstycke. Som man nu lutade sig framåt för att med munnen taga halmstrået hade det oftast en ovan slag över med stolen och föll framåt golvet.

Att med munnen taga ett halmstrå på bordet. Så skulle man sätta båda händernas innersida mot bordskanten och sedan sätta armbågarne in åt brädet och

maje samt så ballansera med kroppen på armar-
na och söka luta sig fram överbordet så djupt att
att halmstrået kunde tagas med munnen. ~~Innan~~ Innan
det gick för sig måste fötterna peka rakt utåt.

Att lyfta en stol i framfoten med rak arm var en
rätt kraftansträngande lek i synnerhet om den skulle upp mot (taket).

Att krypa över bordet och stödja sig på ett par sittstickor
(av trä) ut så långt att man bara vilade tårna
på bordsskivan och så taga ett halmstrå med mun-
nen på golvet och så krypa in över bordet igen
var en ganska ansträngande lek. Det värsta var att
böja huvudet mot golvet ty man skulle stödja sig på
kanten av sittstickorna (och) sedan tillbakakrypningen (ty då kom armarna i darrning)
var svår och misslyckades ofta av nybörjare.

Sitta på en "träbrännarekladda" eller "halvstopsflaska" och på-
träda en stoppnål eller tända en "ljusprase". Man lade en träbrän-
nare eller halvstopsflaska på golvet och sedan skulle man
sätta sig på längs å densamma och sätta fötterna i kors
och bara stödja den ena hälen å golvet. Sedan fick man
en stoppnål eller en brinnande prase i vänstra handen
och en tråd eller en släckt prase i högra handen. Sedan
gällde det att utföra leken sittande upprätt ty man skul-
le kunna balansera så att det ej blev för många golvera bågstata.

Hoppa över ett bastrå. Man lade mangelbultet på
golvet och derpå "mangelfjälens" ena ända och sedan
(lades) ett halmstrå en halvmeter fram om. Sedan skulle leka-
ren ställa sig på bara sockerna å "mangelfjälen"
och taga ett hopp (fram) över halmstrået. Men så snart han
tog hoppet rände mangeltyget undan och hopparen föll
rätt ner och kom att slå på golvet å samma avstånd från strå-
et som han stod på mangelfjälen.

Fly käppen. Alla de lekande satte sig å stolar som
voro placerade i ring å golvet. Nu lade (lekledaren) en "slökäpp" (spat-
serkäpp) och (stötte i golvet samt) lemnades till nästa (person) under orden "so
gjör man då man lämnar käppen". De flesta sågo ej
riktigt efter hur den förste gjorde ty man skulle stöta i
golvet med högra handen och sedan lemna käppen
från sig till nästa med den vänstra handen.

ning vid Lunds universitet

"Så gör skräddaren då han lämnar sajsen." Det var det samma i denna leken de flesta obs. ej hur de bytte om ty man pekade med saxen i högra handen och sade ovan stående sen tog man och lämnade saxen med den vänstra handen och hade då saxens handtag förre.

Markus och Lukas. Två stycken skulle med förbundna ögon lägga sig ner på golvet och krypa mot varandra och söka "daska" till varandra med en i knut bunden handuk. För att träffa varandra ropades det t. ex. Markus hör å du" "hör å jä men hör å du Lukas." Den som först kom till att daska stod sig i leken men de slog eller daskade till allt möjligt som de trodde vara motståndaren.

Pella gäss. En med förbundna ögon satt ~~mitt~~ på en stol placerad mitt i rummet och hade en i knutar bunden handuk att försvara sig för alla de andras "fjäringpor. Han måste oupphörligt slå rundt om sig åt alla sidor annars visste han ej av förrän han fick ett "fjäringp."

Munka fyrk. En silverpeng lades i en "söenbunke" och sen gällde det att ~~med~~ förbundna ögon söka rätt på den samma med munnen. Ibland hände det att någon ~~[illegible]~~ spjuver tog en katt eller en hund och lät honom nosa i dess fäll men då blev det efteråt ovänskap som ej ett eller aldrig gick över.

Eld på den som "gyftes" vill. Det togs in ler takteck med torf glöder in bland de lekande och så blåstes det bland glöderna under ovanstående ord för att utröna vem som ville "gyftes" det var lite nyckfullt hur glöderna flögo.

Gömma knappnålen En ~~det~~ gömde en knappnål i sina kläder eller t. o. m. innanför i sitt eget ~~[illegible]~~ skinn. De andre skulle då söka leta upp den samma medan den som gömt den samma läste: "Fem får fire ~~[illegible]~~ gidder
Ta nålen der han ~~sitter~~!" sidder"

Allt efter som den läste värsinnet fort eller sakta var ~~[illegible]~~ sökarne nära nålen. Var sökarna riktigt nära läste det mycket fort men avlägsnade de sig saktades det av till mycket långsamt.

Blåsa i nyckeln. Alla sutto å i ring placerade stolar och så skulle en gå ut i ett annat rum medan de gömde nyckeln. När det var gjort blev han (hon) åter inkallad för att söka upp nyckeln. Sökaren skulle

ning vid Lunds universitet

då gå inne i ringen med en över axlarne i "snipp" på ryggen hängd schal som en tjänstvillig hänge och leant om sökarne. Inkommen i kretsen pep (det skulle vara en stor pipnyckel) det alltid bak om sökarne i nyckeln och än dock kan vände sig om med en fart deremot var nyckeln försvunnen från den sidan ty strax efter pep nyckeln åter bak honom. Han måste på så vis svarre sig runt flera gång er tills han kände att något slag dack i schalspetsen å ryggen.

Skriva Hebreiska = Stavm vilar. De lekande stodo eller sutto i en ring då lekledaren med en staf skref eller ritade en del krumelurer på golfvet för att visa hur hebreiska såg ut. Till sist kunde en t. ex. yttra "å ditte hebreiska". Så snart någon sagt något var det slut med skrifningen och så skulle en lekkunnig gå in i ett annat rum då lekledaren lade staven på axeln först å en och sade "Stafven vilar" då den i andra rummet svarade "låt den vila". Nu gjordes det om på en annan med samma orden och samma svar följde. Till sist lade lekledaren staven på ens axel och sade "Stafven vilar fast" då den i andra rummet svarade "på N. N." eller den ~~som~~ sagt "å ditte hebreiska" ty på den som först sade något kom stafven att vila fast och derför kunde den i andra rummet varande gissa rätt.

Vanna studda Studa Denna lek såg jag far och drängarne lekte men jag var så ung så jag minns ej mer än att de hade en tömsträng i en krok å bjälken i taget och de lade tömsträngen om fötterna och dessutom hade de en vattenbalja med vatten.

Se om den ~~döde~~ dött Det placerades en liggande på ett bord som skulle ~~vara~~ föreställa död med ett lakan över sig. Den som skulle in och se om honom skulle de så narra att taga upp täcket och säga "jamen hans å ja död lys om han ånor" anar Den blef ja litet "hårkippet" och lade örat mot munnen och nästa för att lyssna med det samma fick han sig en vattenstråle ur den som död ansedes mun ty han hade munnen full med vatten.

ning vid Lunds universitet

"Äble" (äpple) leken. ~~Alla~~ De lekande sutto alla så
när som en och hade var sitt fruktnamn t. ex.
äpple, päron, krusbär o. s. v. Den som gick
sjöng "jag gick mig ut att rösta ner ett äpple"
eller ett annatt slag allt efter som han tyckte, men så
snart ett fruktnamn sagts skulle den upp och gå
med omkring. Så fortsattes tills ~~en~~ ~~alla~~ ~~flera~~ upp kal-
lats och ginge fred i ringen ~~men så snart~~ ledaren sade "hela trädet
skakar i blåsten" skulle alla sätta sig så fort som
möjligt och den som ej fick plats skulle gå nästa gång.
Detta var också en pantlek ty reste sig en felak-
tigt så blev det pant.

na omtur i Friarleken. I ett angränsande rum ställde sig en
upp på en stol och var dessutom inhöljd i ett vitt lakan
ty den föreställde ett orakel som kunde förutsäga
hur det skulle gå. Nu skulle ~~en~~ efter annan gå in
fråga oraklet om de hade lycka hos någon. Oraklet
svarade "Säg vem älskar du mäst". Svarade
"de vi jä inte" sade oraklet "sätt dej ner ty du har
tur i ditt förehavande". Svarade deremot den frå-
gande ett namn på en person sade oraklet "gå
ej ty du får otur i ditt ärende".

Fria på narri. eller "bocka leken" Flickorna voro
inne och så bestämde de vilken av gossarne som de skul-
le giva sitt ja till. När det var gjort ställde den ena
sig vid dörren och öppnade och slapp in en gosse
som hade att bocka åt en flicka. Var det den
rätte bockade hon vänligt igen men var det fel
klappade hon sig der bak eller gjorde lång näsa åt
honom. Så fortsattes tills alla funnit rätt då det var ombyte
så att gossarna skulle vara inne och flickorna ut engång.

Friarleken. Tre stolar ställdes bredvid var andra
dock så att sitsen på den mellersta var åt motsatt håll
och en vattenfylld balja sattes mellan de andra två. Seda
lades det ett täcke över det hela och mor och far
satte sig på var sin stol och dottern stod vid moderns sida.
Sedan släppte de in friaren från förstugan och som de låt-
sade mottaga hans frieri bjöds han sitta mellan far och mor
men när det han satte sig reste de sig så att täcke och friare ham-
nade i vatten baljan. Ibland gjordes det samma med dottern då det sades "me[illegible]
[illegible] ... [illegible] mer me dej så sakar jä henne" så fäll [illegible]

"Härmare orden". Denna leken var att intaga en efter annan i "härmare orden". Lekförståndaren var inne och alla de andra ute i ett annat rum. En efter annan släpps in och allt vad den insläppte gjorde ~~gjorde dej~~ Efterapades av de inne varande (som alla efter som det blev flera) stillatigande ~~efter~~ tills den insläppte sade "går de så till att intagas i härmare orden" eller dylika ord då han var intagen och en annan blev insläppt osv.

Denna dalern. Atta. De satte eller stodo i en ring och i dess mitt gick en och sökte efter dalern som lemnades från man till man medan de sjöngo: "Denna dalern den skall vandra från den ena till den andra han skall den dalern aldrig få" Lyckades det emellertid för honom att vid ombytet taga dalern från någon så måste den upp och gå.

Gömma ringen. De sutto på samma vis som i föregående och en gick inne i mitten. Under det de sittande på en stark tråd förde en ring från vänster till höger (således avigt rundt) [spån i danansstilen] rundt omkring sjöngo de "Gömma ringen gömma ringen i gröna lunden gömma vi den jag har ingen" men den som hade fått ringen när detta sista sjöngs skulle sjunga "jag har ringen" de andre sade "jag har ingen". Det var nära nog omöjligt att bli klok på orden och det var ej lätt att taga ringen.

Klafva. De lekande sutto par om par på knäet å varandra rundt i stugan och inne i rundningen gick det en som skulle söka avstyra vad de klagade över ty först var det en t. ex. så en annan som ropte "jå klafvär". Den som gick hade en käpp i handen med vilken han (hon) pekade på den som "klagede" och sade "va klafver du forr". Så var det ett än ett annat t. ex. "Hon ä mie för tung og ha po knäed" "vem ä lättare" frågte då käppföraren. "ä de ä N. N." Nu gällde det att byte med den begärade och samtidigt skulle den med käppen söka sätta sig i den begärdes plats då den platslösa måste gå nästa gång. Det kunde klagas på mångfaldigaste sätt t. ex. "Hon vill inte sidda men "sitta underst skall sitta överst." "Hon vill inte ge mi nån kyss." "ä så marro som en stock." "Hon ä så kåt og ha i knäed". "forr gammel". "Hon ä forr anginn" "Får inte lov og klappa lenge." o.s.v. i oändlighet.

"Låne varme". Denna lek hade våkert sin härled
ning av att de i ålderdomliga tider gingo till "naboen och lån-
ta några eldglöder i en träsko när elden utefordrat
för någon. De lekande sutto (i en rundring
i rummet och denne i ringen gick det en ikring
klädande sig a" en kåpp och sade till var en han
kom till "kan ja få låne varme" "ja" li nabo-
en "blev svaret. Medan den så gick rundt vändes bolle de
sittande platser och så bulle den gående "ini si li
en plass" innan de fick satt sig. Kunde han det
så "måtte den platslåta gå ikring och låna varme.
"Blindebock". Man band för ögonen på den som
skulle vara "blindebock" och ledde honom till dörren
Medan han så stod med förbundna ögon vände mat
dörren frågade han "va ska ja hå" "röra med-
grödblev svaret" "ja han ingen lön" sade han då
och gick till var "vänd di om och ta en, rem ta/sänk
mej". Nu gällde det för blindbocken att råka taga
fatt på en och säga vem det var så måste den vara
blindbock nästa gång då det första upprepades.
Sittande 'blindebock'. gick så till att alla sutto
runt om i stugan och vred tyst på sin mannen. Sedan
blindbocken letts till dörren och åtskilliga manövrer ut-
förts bytte de sittande platser innan han skulle
börja att taga någon. Som de vred alldeles tyst
var det ej så lätt att gissa vem han (hon) tog fatt
på ty gissades det fel måste de försätta till nä-
sta tills det blev rätt då den skulle vara blindbock.
Se pungens alla marksatta. Om en flicka kunde narra
en gosse med sig ut i båket för att råka upp en
spegel passade hon på att klappa honom i båket.
Hon först hade hon klappat kaffepetter under
+ bottnen/bottnen då de funnit spegeln och skulle de sen
in i stugan och se alla kungens manskatter
i speglen. Det blev ju ett frissande och fnissa
pekande så "satt han kom in om dörren och då
han så sitt alle svarta manskatter han hade i
speglen blev han klar på vad för hon ville hop-
va honom med att råka upp spegeln.

Tralle bort papperslapp. och kalla dem fram igen. Man spottade på båda långfingrets naglar och satte ett par papperslappar på dem. Sedan satte man händerna mot bordskanten med pekfingret ovan och de andra under bordet. Nu fingo de lägga en liten papperslapp på vardera pekfingersnaglar. Så sade man "Hokus-pockus-feliockus" varefter man slog först den ena så den andra handen bakåt över axeln och sade "flyg bort" alla sågo nu att båda papperslapparna voro försvunna. Nu slog åter händerna bakåt varvid man sade "Kom igen" Nu passade man på och lade långfingret ovan på bordet der det satt pappar på naglarna och så sågo alla att de kommit åter. Varefter man strax åter slog dem bort och med det samma åter kallade så var det ingen som observerade det när det gick för sig.

Se månen Man narrade en att krypa inn under bordet och läsa "Jag N. N. som annars är så klok och förståndig har likväl krupit här ner (eller in) för att se månen" Ser du nån måne? Nej! Det hade nog varit bättre att gå ut på trappan. En gång fick jag narrade en vaktegasse kunde han se månen under bordet varför han narrade på. Vi andra i rummet kunde deremot ej se ~~den~~ månen.

"Gömma toffeln". De lekande sutto ~~på~~ i en ring bara golfvet med fötterna ihopa. Över alles fötter breddes ett täcke. Sedan tags det en toffel som gick rundt innom ringen under deras knän fram den ena till den andra. Utom ringen gick det en person som skulle söka taga fatt och fånga toffeln som ej fick stanna, men då han sökte den på ena sidan var det en annan åt motsatta hållet som bankade i golfvet med toffeln som gick både fram och tillbaka. Så snart det och sade "Här är toffeln" till het alla skulle säga: då de hade den han lyckas att fånga toffeln så skulle den byta som miste toffeln och gå.

Preje ud dueyed po darm. Ett öga ritades på dörren och så bandts det ett kläde för den som skulle peka. En ställde sig vid dörren och en annan gapade tjuvtvillig tog och halp den pekande så att han stack sin finger in i munnen på den vid dörren varvid han naturligtvis blev mycket förskräckt. Den tjuvtvillige hade också svärtat tummen ett s. k. kortom.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

M. 10614:78.

Lära på att vara skomakare. De som vore benägna att lära blevo inne till allvarsordning. Mästa och gesällerna hade varsin lertallrik i handen och då lärlingen kom in fick han också en lertallrik. Nu skulle alla göra som mästa gjorde. Han lotsade göra bekrypsa vilka han tillrist modde genom att med lertallrikens kanter trilla dem rundt på kåftorna. Gesäller och lärlingarna skulle göra precis som mästa gjorde. Då lärlingen var så pass utlärd att han blev antagen till gesäll skulle han spegla sig och se hur härlig han nu var blivin. Han blev då inte klok på sig då han hade svärtat sig kors och tvärs i ansiktet by de sjuvarna hade gifvit honom en salig lertallrik.

Hantverkarelekar

Hantverkarelekar lekte på så vis att de lekande ställde sig i en rundring på golvet. Varje person hade ett visst hantverk t. ex. en var snickare en annan smed, målare, skräddare, skomakare eller vad slag som helst. En som ledare gick i mitten och började och sade här är snickarn på samma gång skulle han härma detta hantverk genom att låtsa sig hyfla, saga, hugga eller borra och säga vidare som var är målaren. Då skulle målaren låtsa sig måla och svara här är målarn som var är smeden eller en annan då den skulle vara redo att komma i stället och bli göra en annan hantverkare. Den som gjorde fel måste gifva pant så det var egentligen en pantlek.

M. 10614:79.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Julbockar

73) Kyrkoherden Sven Trädgård har år 1738 gjort följande anteckning i kyrkoboken.
"För 40 år sedan (1698), då julbockar voro mycket i bruk bland folket här i orten, och man plägade utstyra julbocken på det snyggaste, inkomma en gång en nyttare och några unga drängar sent en afton i lekstugan, medförande en sådan julbock. Men då färet af en händelse utlåtes fick man i mörkret utan för fönstret se en annan bock med ännu större och förskräcklige horn. Efter den betan vågade ingen kvarken i denna eller annes stocken befatta sig med julbocken, och kunna de gamla icke utan rysning tänka på den förskräcklige syn de såge utanför fönstret berörde julnatt."

M. 10614:80.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

I

GAML[e julekar]
UPPTECKNADE [av O. Ch. från Sydskåne 1917]

74

Sko Blacka.

Man ställde två stolar med sitsarne mot varandra, på ett litet avstånd och på dem lades en "tjuva" (högaffel) och på varje sida om tjuvan lades en silltallrik (en träbricka) med litet av kanten utom stolen. Sedan satte sig den som skulle "sko blacka" på tjuvan med korslagda fötter. Den lekande fick blott vila med understa hälen på tjuvstaken. I handen höll han en käpp som han stödde sig på. Den skulle han nu taga fram och tillbaka från den ena eidan till den andra 32 gånger över fötterna ~~som han ej fick taga~~ från varandra, eller med käppen stöta mot dem När han nu slagit alla 32 spikarna i, så skulle de häftas, vilket skedde genom att han slog ner alla fyra silltallrikarna med

1 av trä

1 så att blott det undre benets häl vilade på tjuveskaftet mera fick ej stöjas mot skaftet.

1 ~~vilkas tår ej fick stötas av käppen, dessutom fick ej fötterna togas~~

käppen, medan han att fortfarande höll fötterna i kors på tjuvestaken. ~~mot vilken han endast fick stödja understa hälen.~~ När så alla fyra silltallrikarne voro nerkastade var "blackanskodd".

Märka gästlingar. Man band för ögonen på den som skulle märkas, med ett huvudkläde. Märkaren gick ut i förstugan eller köket för att i ordningsställa för märkningen. Sedan allt var i ordning leddes den med ögonen förbundna ut till märkaren som då tog fatt i hans ena fot och tog skon av samt med ett hastigt tag doppade han foten ner i en balje med kallt vatten, som han under tiden hämtat.

"Gå me påsten" (posten) De lekande satte sig i en rad runt om eller vid en sida i stugan. Postbäraren tog en käpp eller ett kvastskaft i handen varefter han gick till ~~en av de~~ den i radn ytterste ~~eller en av de andra~~ sittande. Mitt för den stötte han därpå käppen i golvet och sade, "posten ~~i~~ kommen" då den sittande svarade: "Mon de! Va' där nåd te mej?"

1 O

Ibland sades: "Här kommer ja mä posten". Då svarades "ack jårr du de, e du bled påstaman, har du nåd nytt ti mej"?

Även kunde det på spe svaras: "Jaså e här Gönga ude å väns i kväll", häntydning på att man också kallade göingarna "påstemanna" på grund av att de den tiden körde från ett ställe till ett annat och sålunda försågo hela södra Skåne med sina "påsta" (träpumpar). Postmannen fortsatte: "Ja der e ett bröv'.
"Mon de! Vem e de i frå".

M. 10614 : 81.
FOLKMINNESARKIVET
Institutionen för [illegible]
ning vid Lunds universitet

II

12

"Din allra bäste vän".

"Vem f de då"?

"A de / — — — — och därvid nämnde den som gick med käppen ett namn på en han tyckte passade, varefter han sprang till "stuedaren" och satte käppen (som skulle sättas så att den blev stående. Den andra fick ej fatta i käppen förrän postbäraren släppt den.)

Föll den namngivna vännen i smaken så var det ingen fara för den som gick, ty då kom den sittande efter med glad min och jämna steg, men så ej om det var en ej omtyckt, ty då flög den sittande upp som en raket och efter postbäraren, för att söka slå bort vännen. Det gälde nämligen för postbäraren att få satt käppen så den stod vid dörren [illegible] söka nå den sittandes plats innan denne fick fatt i käppen och "pjette" honom, ty då måste postbäraren gå om igen så vida han icke åter kunde pjetta den sittande vilken nu hade samma skyldighet att sätta käppen vid dörren och söka nå sin förra plats innan postbäraren hann pjetta honom o. s. v., vilket kunde upprepas flera gånger.

1 a
1 a

1. Som de stodo vid dörren, då den sittande var i "hack o hel efter." lättade den gående sätta käppen vid dörrens ena sida, men rätt som det var lemnade den gående käppen i andre handen som då i ett ögonblick satte käppen vid andra dörrposten. Man fick den genom ett rådom att fortare.

M.10614:82.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Gömma

(Gömma)ringen.

Två av de lekande överenskommo att den ene skulle sitta och den andre skulle gå. Den sittande satte sig vid stugodörren och han (=hon) gick in på att få ett visst antal fästmör (=fästmän). Den som gick kunde både få flera eller färre allt eftersom han var säker till att gömma ringen. Alla de andra satte sig vid den andra sidan i stugan. Den som skulle gå fick då en ring som han skulle giva någon att gömma. Han gick då från den ena till den andra och tog dem i högra handen liksom om han gav alla ringen. För var och en sades: gömma ringen "sött och gott". Alla de gömmande skulle hålla handen väl knuten på det att den som satt ej skulle kunna bli klok på vilken som fått ringen.

Sedan gick han till den vid dörren sittande och sade: "Där gick en gris på

genom en räkna ramsa

76

1 o I, o väl"
1 o n-o

— Trollebergs Sès (=går) ta han i

klöften o kyss han i r- n gatt via ringen han i den

sittande svarade, "De har N. N." var det rätt så fick den

som gick en fästmo" (= fästman), men var det fel så fick

den sittande en. Så fortsattes tills den gissande fått så många

som var överenskommet. Den gående kunde då ha fått

både fler eller färre.

Så gällde det att leta upp kärestor. Den gående

och de gömmande gingo först ut i förstugan för att över-

enskomma om vilka gåssar eller flickor det skulle vara. Så

de hade funnit alla gingo de åter in och då sade den som gått

med ringen till den som suttit: "Va vill du gjorra ve den

som e so lång" (rissade med handen i luften dess längd).

A den kan ja jo få hålla

l". De e N. N. sade då den som letat
op den.
"Va vill du gjorra ve den som e så
ng", varvid kanske svarades: "A den
an ja ju kyssa." "Oho, oho, de e in-
en an en N. N." fnittrades det i floc-
en.
"Va vill du gjorra ve den som e så lång"
kan kan ja ge en spark ud ad daren,
ade han argt. "A de ska du vell ändå
te gjorra hinge, de e jo N. N. som du
ycker så bra om, svarade givarne gla-
a.
"Va vill du gjorra ve dem som e så lång?
A den kan ja ju plocka persilla me",
varade han mera försiktigt. När han
å fått så många han skulle ha, var det
len andras tur att taga emot sina, som
len sittande och de gömmande voro ute
förstugan och sökte opp.

1 do ∫ o

1 o
1 i amen
1 ve 1 (= mied) I skade

1 o
1 det var ju alla möjliga och omöjliga
saker det kunde göras vid de förelagna
och många fler än han uppräknats.

M. 10614 : 83.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för f… forskning vid Lunds universitet

77

Gå me kappsäcken.

De lekande skulle sitta på samma sätt …m föregående lek. Den som skulle gå till dem sade: "Va leor (lägger) du i …appsäcken?" Deltagarna skulle då vi…kande säga vad de lade i den, och blott …n sak vardera. När envar lagt en sak …kappsäcken vilket den gående skulle …emma ihåg, fingo deltagarna börja "jät…a" (gissa) varvid början gjordes med …en som satt närmast dörren. Den som …ått med kappsäcken sade då:: "ja gick …mellan Malmö å Ystad (ja gick mellan Annerslöv och Trelleborg / eller något annat ställe), o där hitta ja en kappsäck o de va då säkert din, forr der sto ditt namn po den". "Ja de kan jo nock hända forr ja har nock taft en" svarades. "Ja de va säkert din forr då jag fyst öppnade den lå der din fästemös poträtt, sien lå der en sur rutta å en död mus, do ja sien kom länger nårr i den so lå der en mied vacker schal, o so tett norre ve bonnen hitte ja ett par bonnelöse lärsko o onger dom va der jemd alla dina kärleksbrev och ve siam om dom lå der en monghärpa".

"Vicke ondrar du nu mäst på?"

"Ja e mäst färrvidden po den som fåd fatt i de darne bröven".

"Ja de va N. N."

Den som lagt breven i kappsäcken skulle nu övertaga gissningen och den som suttit skulle gå med kappsäcken. Den som sist gått fick nu sitta bland de andra såvida det ej varit på hans iläggning som den sittande mäst undrat.

vid därefter läggning i kappsäcken upptänktes helt andra saker och ting.

"Kryva ti Sissa."

Ett huvudkläde bands för ögonen på den som skulle krypa varefter han ledsagades till dörren. Han fick då en taljpråse i handen och så skulle han lägga sig på golvet och krypande på alla fyra, söka rätt på ett å golvet / i en sandhög (någon gång i en gammaldags malmljusstake med snalmnikrav vid sidan) ställt brinnande ljus. Då han långt omsider funnit ljuset, skulle han vid detta söka tända pråsan han höll i handen. Höll han då nära ute vid ändan som skulle tändas gick det ganska lätt, men i vanliga fall lämnades för lång ända som smältes i ljuset o. blev mjukt så att den kom att hänga rätt ner. Genast voro de andra till reds och sade "ta länger änne". Den okunniga åtlydde vanligtvis uppmaningen under det de andra roade sig däråt och blott sade "ta länger änne". Till sist var hela pråsen mjuk och hängde neråt. Den blev således oduglig att hålla i handen. Då den äntligen genom någon tjänstvillig kom att brinna i mitersta ändan slog den ett bloss upp genom hela pråsan och brände handen. Då ropade den krypande "aj, aj" och kastade pråsan långt ut åt golvet.

Sjungas av stolen.

En stol ställdes mitt i rummet ett huvudkläde bands för ögonen på den som skulle sjungas av stolen. När klädet var ombundet satte han sig på stolen, ett såll lades över huvudet. Sedan tog sång'ren och gick runt om honom och pekade med fingret / inne i sållet på hans huvud, ovanpå sållet, och sjöng en strof. / härtill begagnades alla möjliga strofer som slutade med ~~ordet~~ orden "spring spring av stolen ingen vanned kommer över di" Rätt som han gick hällde han ett mått kallt vatten då på huvudet.

Som en raket for den sittande då av stolen och kastade klädet och sållet i golvet.

Lunds Universitet

Ett annat slags julekar voro de s. k. "pantlekarne" i vilka man fick giva en pant, som man sedan skulle lösa, ifall man kom till att göra en dumhet under leken. Panten kunde bestå av vad för något som helst t. ex. en näsduk, en ring, en nyckel, en klocka eller annat föremål som den hade att avlämna av den som gjort leken felaktig. Efter åt skulle dessa "svigss" eller utlösas strax annars blevo de uppbrända såsom det hatades.

Utav pantlekar var det också en rik mångfald gamla intressanta nummer:

Der kom en ~~fru~~ ~~dam~~ bru från Parés. Alla de lekande sutto på stolar i en ring och så skulle alla säga och göra som lekledaren sade och gjorde. Han började och sade till den närmastsittande "Der kom en fru från Paris" då den till ~~nästa~~ frågade (sade) "Va förde hon mä si" "en vipp" blev svaret. Så skulle de två vippa med högra handen. Den till talade sade då till sin granne samma ord och svar och så undan för undan laget runt då alla sutto och "vippade". Nu började den första igen och säger "der kom en fru från Paris" den till talade frågar sammaledes att med alla vippa och får till svar "en vipp og en vipp" Nu skulle de vippa med högra och vippa med vänstra handen och så skulle det gå runt sammaledes. Tredje omgången blev det "en vipp en vipp og en nickedocke" Då så detta gått om laget skulle de också nicka. Fjärde gången blev det "en vipp en vipp, en nickedocke och en trompetgre." Denna sista skulle härmas på så vis att de skulle resa sig ätet och (sätta) sig å sina platser föreställande att de sutto till häst. Femte gången kom det också med en tromslagare som härmades med att slå med knytnäve i knäet eller ett vid stående bord. Sjätte gången blev det en tott tott vilken härmades med att säga tott tott i högra knutna handen i mellan som man viftade med den samma.

Det var nu rätt löjligt att se alla ihopa sitta och "vippa, vippa, nicka, rida galopp, slå tromma och totta." ty allt skulle göras rätt annars blev det pant.

Krämareleken Alla de lekande skulle stå på golvet och hava var sett krämmarenamn t. ex. "tobak, snus, sigorrä, kaffe, socker, kardemumma, ingefäre" etc. etc. Då så leken började sade t. ex. den förste medan han (glatt = glad) hurrade sig högvarv om på klacken "här å toback men här å kardemumma" Nu gällde det för kardemumma att strax göra samma hoger vändning och säga "här å kardemumma men här å ingefär". Då ingefär skulle vara uppmärksam och så fort sattes det hit och dit men var det någon som började orätt att röra på sig eller ej kunde efter när hans krämnamn nämndes måste giva pant.

Ja fiskar – ja fiskar De lekande stodo och höllo i ett förklädet till lekledaren som körde runt med ena fingret i det spände förklädet och läste "ja fiskar, ja fiskar i min faders dammen efter gäddor och karussor och allt va ja kan, do jä siör hått ska i släppa men do ja siör släpp ska i håla" nu gällde det att "ömen spände och rumpan rag" så att de både sprände och kom i ifrån ty då lekledaren med dundrande röst ropte till "släpp" så det ekade (= håll) blevo de flesta så rädda att de också släppte (= hållo) och måste därför giva pant.

Sälla läred. En skulle då föreställa en s. k. "väjskytt" (västgötegård (arikandlare)) De andra skulle sitta par om par och föreställa far och mor på skilda bondgårdar. Då nu "väjskytten" kom in i stugan och ville sälla (sälja) sitt läred och talade till mor skulle far svara och han fick bara säga nej. Talade däremot västgöten till far så skulle han vara stum ty då fick bara moran svara ja ej något annat ord och ingen fick lov att svara då västgöten tilltalade dem. "Deras tal skulle vara ja och nej inte smila eller grina och inte visa vitan tand" Var det någon som gjorde fel mot dessa bestämmelserna blev det pant i böter. Var västgöten riktigt slipad var det ej så lätt att freda sig för pant om han t. ex. började: "Si go da i stuan mor" Hon är ju stum och far svarar nej. "Va håller i so dant för mor, siör do väjskyttn ti far" ja siör nu mor. "Va är i nu do fitoma siör väjskyttn ti far". ja svarar mor." Å går man galen

siör han ti mor." Nej svarar far: "ja so nu kan i snalka igen fr" ja siör mor. "So vill i väl ~~köpa~~ köve låred av mej de ä mied vackert låred rent nytt of starkt of vitt so i kan säkert inte få bättre," föräe speglar han mor men hon tiger och far säger nej ja so du håller ändå mä mej ad i inte kan få bättre "ja siör mor" "ja so i förstår bejje ad de ä bra låred jä har siör vägebytten ti mor" "Nej ~~siör~~ svarar far" Börjar du nu of ble tossed igen "förebrår han far. "ja siör mor": "I va mi nomme lojlija falk vill i eller inte köve låred av mi": "Nej svarar far": Ajö me jär järt förbannede pack i ä ju inte kloga siör han ti mor of far svarar nej "ja de har du rätt (o mor svarar ja)
1.) Sen går vägfaren att söka upp nästa bondgård och hälsar "~~go sprä~~ "gospra" stuan gott falk." Sen säger han till far "noboens ä väll inte kloga di snalkede of svarede som di va galne" "ja svarar mor" "ja kunne bro de siör han so ti mor." Nej svarar far: Va svarpet atte ~~[illegible]~~ kännad vårnd de va mi nomme lojlija falk här är på denne orten" siör han till far. "ja svarär mor. "I kan väl köve vackert låred av mej förr i ~~får säkert inte~~ säkert den klogaste i denne bygen kvingen ty alla de andra di svarar ju som om di hadde en skruv löst of i får säkert inte bättre ov nån an". Nej svarar far. På detta och liknande omöjliga heter skulle låredssäljaren söka locka andra svar än nej och ja så att det kunde bli pant.

Farfarsböjsor De sutto på stolar rundt i rummet och hade ej lov att svara lekledaren med andra ord än "Farfars böjsor" ty då måste de giva pant. Då nu ledaren som gick från den ena till den andra och tilltalade dem t. ex. "Va eder du" Farfars böjsor" blev svaret Då han sade till en annan flicka "Vad ligger du i" "Farfars böjsor" blev det löjliga svaret om hon ville undvika pant. Den gående hittte på upp alla möjliga frågor för att få ut pant.

Hårmareleken, De lekande hade vart sitt hantverk t. ex. en var snickare, målare, smed, skräddare, skomakare, murare o. s. v. Som de

skulle efterhärma) Alla voro placerade i kring ett stort bord å varskant de oupphörligt skulle klyva sina fingar (å båda händerna) på så vis att både händernas pek och lillfingrar skulle vara ovanpå bordskivan på en gång och de andra fyra under men nästa gång skulle de vara under bordkanten och lång- och ringfingrarna ovanpå. Som de nu alla lato fingrarna på detta vis klyffva bordsskifvan sade t. ex. Snickaren "Så här gör snickaren så hon (när han) hyfler" samtidigt skulle han efter apa hyflingsarbetet med händerna och så fortsatte han t. ex. "men hurr gör de skomagaren" Nu gällde det för skomakaren att visa hur de arbetade och efteråt begära fram en annan hantvärkare. Så snart det var gjort skulle de åter klyffva bordskivan med sina fingrar. Alla fel straffades med pantar.

Valfisklek. De lekande sutto i en rundning på stolar i stugan. Den s. k. valfisken gick inne i rundningen och de sittande voro alla fiskar t. ex. "gädda-abborr-pyn-sudgre-karaussa," o. s. v. Den som var Valfisk gick rundt och sjöng "Valfisken går på hafvets djup och längtar der få tag uti en "sudgre" Nu skulle sutaren resa sig och gå med i krets och så skulle de alla allt efter som deras namn blevo sagda. När alla eller de flesta så voro uppe och gingo i krets sade Valfisken "Hafvet brusar" och då skulle alla så fort som möjligt sätta sig (söka sig stolar och) och den som ej fick någon stolplats blev valfisk och fick gå nästa gång. Alla felaktigheter mot leken belades med pantböter.

Dela Storken. Den delades t. ex. så: att en hade bröstet, en vingen, en näbbet, en hufvudet, en fjären en dunen, o. s. v. Nu sade den (som gick i ringen och ledde leken) "jö stekar mitt bröst," Sedan skulle alla steka var sitt på t. o. m. de som hade fjäder eller dun hvilke roligare var det ju när de skulle äta sin stekta dun eller fjäder. Ja det kunde ju sägas allt möjligt och fel belades med pantböter.

M.10614:88.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Dela torsken Lekledaren hade alltid huvudet och de i ring sittande var sin del av torsken t. ex. Ryggbenan stjärten, "bäjserne", "mjölken" o. s. v. När nu lekledaren t. ex. sade "De värker i mitt huvud så skulle alla säga det samma och tillägga vad de hade. Det kunde bli rätt skojigt då lekledaren t. ex. sade det står i mitt huvud = det spinner i mitt huvud = de resar ii i mitt huvud o.s.v. felsägningar beladdes med pant.

M.10614:88a.

82 B

En gammal Jullek.

Man hade en Ljusstake med ett ljus i (brinnande)

Så ställde man ljusstaken på golvet o så sjöng man under det man hoppade på ett ben runt staken o sjöng
Här danser jag kring valden, kring valden, kring valden, ja valden är min del den slår mig aldrig fel.
Så tog man upp staken o sjöng: Nu tager jag upp valden so fortsättning som i första versen. Så dricker jag ur valden fortsättning. Sen sättes den ner o man sjunger, nu sätter jag ner valden m.m. Till sist sjunges som första versen

M. 10614: 88 b.

allt detta skall göras i stjungas
vinden det man kroppar på att ben
runt staken utan att taga det ner
en enda gång om det skall bli som
det skall vara, i det gick fort knyp
första gången

Anteckningen är gjord av Fru Lovis Jönsson
n:o 6 Fru Nybrotorp, Hon fyller den 17/2 1938 71 år.

Seden utföres i hennes hem då hon var ung
flicka av sedens trätkonan Per Jepsson
Sven bodde å n:o 25-26 Fru Nybrotorp.

Då det leks en del leka hade ju den å ~~bordet~~ varande panthögen vuxit rätt betydligt ty hur det var så måste ju en efter annan allt upp med någon pant i bötesstraf för fel i leken. Dessa skulle sedan svärjas opp såvida ingen ville, vid den ty då måste ägaren lösa den innan fick dem. Då det så skulle börjas tog en (den som var föreståndare för lekarna eller ordnade) ~~stående på en skammel~~ en pant ~~fast~~ hålla den ~~hö~~ så högt upp mot taket som de kunde räcka ja ibland klev den upp på en ~~pall~~ "skammel" eller stol och så sade han: Ja svär og bränner vem panten han (känner).

"De ä min" svarade den som igenkände densamma. För övrigt gjorde det samma om det var den första eller sista som togs. När panten känts sade svärjaren "Va ska han gjöra". Vid första pantsvärjningen hade alla domsrätt och vad pantägaren då dömdes till skulle han göra om han skulle åter få sin förlorade pant. (annars kostade det att bränna upp panten) (De kunde då t. ex. döma honom till att köra till skoven (eller Torremossen) efter tre lassbränne (eller torv). Pantlösaren skulle då gå bort vid stugodörren och draga bara pannan uppifrån på dörren och neråt mot golvet tre gångar så hårt att det ~~skollrade~~ ballrade i ~~dörren~~ "dären". För att få fram detta ljud skulle de ej hålla händerna mot dörren utan mot dörrträn (karmen) "Ä de balbrade jo som om de va Kund Pasde der körde hö ti viborgs slott" sade de andra på skämt så fick han sin pant.

Svärjaren tog så en annan och höll upp och sade sammaledes "Ja svär og bränner vem panten han känner" "De ä min" svarade den som ägde den. "Va ska han (hon) gjöra" frågade svärjaren. Denna gång var det bara pantlösaren som hade domsrätt och ej alla. Han kunde ju då t. ex. svara "ja vidd inte ~~og~~ ajö han kann gå fram og ~~til~~ ~~bage~~ tibage på golled tre gånger og rovä ja har eld (eld) i min ånne, ja har ild i min ånne, ja har ild i mine ånne og ja har ingen langshalms kärre og ~~slykk~~ slycke me" under tiden ~~de~~ han (hon) gingo skulle de draga upp rocken eller tröjan ~~den bak~~ och hålla sig der bak så att det

säg ut som om så voro som de sade ty då vänkade det på roligare. Då det var utförd kunde de andra säga "A din dombom du ska väll inte slykkä ill me långkalmskärrgår dee skulle på förr hatt en kål spannvann i röven (= der bak).
Så togs nästa pant och sveds och den hade på dema som slackle eld med långkalmskärrar domkrätt, och den lydde t. ex.: "a hom kan lia på golled o plocka hjälpa Pär förr han kan inte sät o plocka tre bonka persille, me so ska han ge hrige en kyss förr vär bonke" Ehuru Per ej skulle lösa någon pant så var han på lekvält med i leken "o den som gör si i leg han får hålla streck" (= "fylla me")
Kyssande var ej så farligt ty det var bara fingerat hufvudsaken var på bara att det small bra. och någon kyss gjordes (ej)
Sedan togs en annan pant och sveds och den sista dömde t. ex. den till att hjälpa Boel o mäte duor. De skulle då sätta sig på var sin stol och med förbundna ögon skulle de med en tesked taga krassacker ur ett tefat och söka peta i varandras mun Så snart det lyckats var på panten löst.
Så blev det en annan pant som sveds och pantlösarn dömdes t. ex. till att gå ut på gårn och fånga tre rå bocka. Den dömde måste då gå ut på gården och söka fånga de tre djuren men om han ej visste hur det skulle komma gå för sig var på detta en svårlöst pant. Han hade bara att gå ut på gården och så åter komma in och bocka (böja) sig tre gångar så var panten löst.
Nu sveds det åter en pant och den dömdes av sista pantlösarn att gå ut (i skafferiet eller) på gården och "rofva råve Pilatus me yed ~~ged~~, Herodes me lån, Jacobus me albuen o Judas me pongen men de ska va so vi kan höra de in igjennom ~~fonstren~~ ruderne." Den dömde gick ut på gården och ropte så det skrällt genom fönstren vad han skulle. (Innan han begripit vad de) Då han kom in sade de till honom "a din dombom du råpte de jo me mongen o inte som vi sade du skulle me yed. lån, albuen o pongen".

Då det nu svedt en pant till döndes den T. ~~e~~ till
liggo på golvet och tillika med Stina på en
gång kyssa klockan. De måste nu både två
lägga sig på golvet och en annan tog en fi-
kan sin stora "koye-klocka" och höll den i kjed-
jäg mitt emellan och nu gällde det att de båda
på en gång kysste klockan på vart sin ~~kant~~ bott.
Det ansågs mindre rädligt om klockhållarn
i sista sekunden rykte undan klockan ty då smä
på munnarna med en smak i hop nu pantu löstes.
Än en pant med och avdöndes på följande vis
o sätt: Den skulle svära den dyre eden medan
de höllo för ögonen på honom eden lydde:
"Ja lofvar o svär i alla vär vid den dyra eden
att jä aldri sett så vacker gosse (eller flicka) som
jä nu ser" Med det samma togs handen från ögo-
nen och den som aflagt eden såg sig själf i en
spegel som en annan håll mitt för ansigtet. Detta
kunde i bland bli skuld till oenighet.

På så vis kunde det ju bli en oändlighet med
pantlösen i olika variationer eller sätt. Den sista
var likvel merändels en och samma och var följande.
Den som hade domrätts sade t. ex. "Han ska
vell som de bru för ve siste pantlösen hänges" sade
pantsvidarn Ja svarade doms innehafvarn. *
"Pantägarn måste då gå till dörren der han
med både händerna tog fatt i öfversta dörrkarmen och säga "ja hänger."
"Vem hänger du för" ropte de andra & han sade då
ett flicknamn (de borde hällst vara omväxlande) Hon
hade då att gå bort och ställe sig bak om och
lägga sina händer på ~~den förstes axlar~~ och säga sammatalides "ja hänger". Så fort-
sattes tills alla stodo i rad bak om var andra. Den
sist hängde fick då ett "sölfmynt" en tvedaler i munnen
som han genom att vrida hufvudet åt vänster skulle
lemna den bakomstående damen som med munnen
skulle taga och åter lemna det genom att vrida huf-
vudet åt höger till den bakom henne hängande. På
så vis skulle sölfpengen vandra i kors till den bakerste och så åter
om igen till den förste så att han fick den från höger sida. Under
tiden ~~fingo~~ fick ingen släppa axlarna som de hålla med sina händer,

…ntala- / för mig / …lt. fag / …ät al. / …dm / …nn / …ju / …löjlig

M.10614:92.

Bordsbönsrim.

Formb/sats

"I thorm Fadrs namn
Gå vi ti vatken
Eder dricker
Bland vann och math."

"I Jesu namn gå vi
vi sie ende or,
vi ede so gjerren (yeren) de (2) gro
!

Rennige bordsrim.

"I jesu namn ti bor vi gå
Men kom i jesu namn
Sicken mad vi få"

Mårtin Luters bordsbön
sådan som katolikerna säga.

O Gud, gif oss i din godhet
kläder och hattar mantlar och
dräkter, fete kalfvar, tuckar
får och kor, många kusbrun
och fårhus! "Amen."

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv forsk
ning vid Lunds universitet

Hålla skola. M. 10614:93.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Under fritiderna lekte skolbarnen att hålla skola då en var skolmästare och de andra lärjungar. Det lärdes en hel del skoliga sånger och ramsor "t. ex.:

"Inne bei gjamm
Spratt opp å sy samm
Tre ~~fyddor~~ juder å en rock
(En vid hatt å en svärt sock)
Nu har ju lest sock
Din gamla träbock."

En annan strof som lärdes lydde:

"Adam Padam Paradis Paradis
Slagtade han sin feta gris
Kött å flesk de sålde han
Räntan själv behålde han"

Padam

M. 10614:94.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv forskning vid Lunds universitet

Jag vill hemmet be att dessa "lekar" ej publiceras medan jag lefver. Om det så en gång möjligen blir bör det kompletteras med det jag [illegible] i [illegible] samt mina [illegible] gammaldags [illegible] glömda [illegible] och [illegible] m. m. Deri bland "Vallpojkens lif" som jag belönades med pris av Nordiska Museet 1929.

Slutet.

Ringdanser
[illegible] på [illegible] och är också lekar, som de äro på i allmänhet [illegible] att det är ej efter mitt tycke av i stort intresse som ovanstående gamla, [illegible] så är [illegible] intressanta lekar.

Alla ovanstående har jag varit med och lekt här i Fru [illegible] och är [illegible] återgifna.

Om vi [illegible] det ovanstående så finnes [illegible] en hel del [illegible] den tidens ungdom [illegible] [illegible] [illegible] och [illegible] [illegible] [illegible] och [illegible] [illegible] [illegible] på [illegible]

Huru stor skillnad är det [illegible] och deras lekar då och nu. Förr lekte alla gemensamt Nu gå flickorna (nej damerna) f. ex. i [illegible] tafatt fram och åter och huru äro deras [illegible] ögon de äro ej flickor utan damer. Prästerna skrifva i sina kyrkoböcker, om det [illegible] Talet: Södra Åby" [illegible] 57 [illegible] födde [illegible] [illegible] modern död år 17 år.

Förr liknade mullbärsträdet vid flickorna. Som ungt hade mullbärsträdet flikiga = handelade blad. Så när det blev fruktbärande fick det hellrädande blad. Flickorna gick med [illegible] kom fram [illegible] som var hon dam och satte [illegible] som [illegible] i [illegible]. Nu äro alla [illegible] med ondulerat Hår,

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för fol... forskning vid Lunds universitet

M. 10614: 95.

90A Slö sö lågom kära Bengta. Farer stackum på o slo me dorraupe i da. Sett nesan i mellom ~~gårn som~~ hom, så har du nokk ente mera än en gång.

Kalle pe nr 3 stal en katt julenatt o ga sin far i julklapp.

Hulda Konstm, gick po dansgm, to balansgm me bejé benen i rämendenen.

Amanda pung, ping, ping, ping
hon hadde en sång så lång, lång, lång,
fire tåle en komod allt gick på en gång, gång, gång,
vårepanna ~~stre~~ stårepanna.

He, Nisse Simmerman.
Tan kärringer hadde hann,
ar hostor, ett par tiko.
hela Nisse Nisses bo.

Hott, som sked s-d i en pott.
n spack, Ola Drack
inte Ola ~~drake~~ drocked
inte potten spucked.

Brack, som pike vår katt
da natt, la po en fjel,
po sin fjel,
e inte mi kan gå dit u,
han led der o pikad inn.

vår som sked attan tu-
lår.
ler kodde ti ko o klår.
~~Tyran~~
chan Tyran,
gjore i en spann,
men rant,
chan sprant,
r en bro,
mötte han en so,
n ti o farje,
chan ti a svarje,
rpad en backe,
brövel han sin nacke.

Benjamnen
rätt opp o ty sammen,
ulår o en bock = ~~Enridhorno~~,
vid horne o en svårt tock,
har ja lest nock,
n gamla träbock.
Sven Svärte ~~Klappar~~.
n vilda so gärna
pionna gå
tillare de lä - Ju varre gick han

Hör ska du gåsa Per så,
Ti Landskrona så Per Ane,
Va ska du där så Per Lår,
Köra öj så Per Jöj = Jörg
Hur många så Per Länge,
Trell-fire så Per Lire,
Va ska di kosta så Per Olle,
Tre tusen så Per Lusen,
Se å inte nath så Per Tjock
Va skör du så Per Lu.
Se jörr ju så Per Orre.
Nu å de slut så Per Stopp.

Ett två bar gå
Tre, fire, kysse katten på sin lire
Fen, Jex, pille gäss.
Spå, åle, ~~rö~~ röpven full av knärla
Ni, Ti, stöfva bli stin li
Elva, Tolf, mårn i fall
Trettan, fjortan, plocke ~~gäss~~ lusen av hjorta
Femtan Sextan kan du läsan.
Sjuttan Attan gå po gatan.
Nittan Tjugo du kan bra se o lyva

Adam Padam Paradis,
Slaktade han sin feta gris,
Kött o fläsk = blod o katt,
Det sålde han.
Räntan sål behålde han.
Tål stue över po råder,
Såsom Padam Paradis.
Der Amors lägger sin hatt
Der ligger du ti Froenatt

Luse länge natt
Får de stubben en hatt
Så tar vintern fatt.

FOLKLIVSARKIVET Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

ønus Munter, Magnus Munter
ett tråben gick
Spiller kört me dränge
ringer dones pänge
Magnus Munter
gnus Munter
en livåd fyr.

mers e skråfbent
epse e ett nöt
sk e ett föråldr
i Jöns e rer o söd.

u du si' Boltafte ti' Gjir
anga i ett anedrag
Bf: Va hidde dis far?
tafte ti' Gjir, Boltafte ti'
Boltafte ti' Gjir,
- Trulls det värste han kan.

rri i' Krisse
t i' Sisse.

A. b. c. rimet.
Bider celia, ~~dorta~~
e Edor Frans.
laf Halfr Ingri.
ita Kyster Lars.
rtun Nifvor Olga.
Sviter Resmus.
en Tar Ulrika.
kter Sviter Yxer.
Jett
ugla ster Ödlor.
written av ~~Hs~~ en flicka Sigrid Nordén 1896.

Knudde ~~som sadel~~
Sadd i hus röf o tude.

Svente kurente kör kalv
i ~~det~~ bås,
kalv fer å kt för Sven en
Snorres.

Köpte ny en vagn.
Vad skall du med vagn?
Köita lite hö.
Vad skall du med hö?
Ge min lille ko.
Vad skall du med ko?
Kjölka lite mjölk.
Vad skall du med mjölk?
Äta lite ost.
Vad skall du med ost?
Ge min lille prost som
han e så snäll och pre-
diker i kyrkan.

Storken gick på gatan
Köpte mus fick en lus.
Köpte loppa fick en loppa.
Köpte krita fick en s - t på
kredit.

Jonas Profet
Som hoppade o fiskel
La labben i grädan
Grädan va varm
Jonas ble harm.

Dingeli dång
Klockan sjång
Prästen tafte min fänge fång
I Dalby ängevång

Si' go da min far
Sitter hårt på har
Sitter ben sitter får
Sitter skott han tar.

M. 10614:98.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv...
ning vid Lunds universitet

Ett två tre ache lache le
ackom packom damme slackam
ärlan pärlan över piner pyff
(Räkning till Leka gömme)

Eden geden, gaberhjelm
gasek var en stridig man
han slack, soen spack
ech vech, tvilling säck
här du din gamle man vech

Edike dedike luntan tuntan
sin en macka kukeli kaka bästan
stilla attel tattec på sicken
liten lås

Stoppade han i säcken kastade han i bäcken, sedan bäcken runnit ut lättar lille Otto ut.

Bagarens lilla sockerrätta, räkna rätt, så blir det åtta, men jag tror att räkan ljuger därför räknar jag till sjugo.

M. 10614:99.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Et, två – gå på tå
tre fira – stå en fira
fem, sese – plocka gräs
sju, atta – plocka torka
ni, ti – gå på stia
elva tolf – skura golf
Trettan fjorton – plocka löss o lappar av sjorton
Femton Sexton – Kom du lescan,
Sjutton attan – Kan du kertan
Nitton tjugo – Nu å hela julelegin ude,

~~Da snien flyger (faller) inn i alla~~

Da snien faller å i alla krogesmyggsing
Da e de snart slut me bodde
vår a ving.

"Jon tråbånn
~~pu~~ sätta maschinen i gång".
"Kalle balla, ägga skalle"
"Kalle balle, som skulle gå til bal
i en äggaskal."
Nels Johansson Ta balansen
me begge benn i rännestenn
me begge låren i kollegåren
me röven i ~~klappe~~ klöfven"

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

M. 10614:100.

Skadden sidder po taged 95
Snakker me sina två döttra
Vart ska Vi ti vintern bo
vi frysa om våra fötter
Vi ska resa ti Dannemark
Köpe sko för allesmark
Trille mi Trille mi pipparkorn
Kattun blåser i silfver horn.

Snigel Snigel snar
Räck udd dina långa horn
So ska du få en skäppa korn
~~Skäppa hafre~~ og en skäppa korn

M. 10614:100 a. 96

Hönanan vill föi hanenen
gala, Kvinnan vill föi mannen tala, Det kan aldrig gå väl
Derför kommer många träter som
den onde då framsätter och de
kifvas och de slåss.

Aldri har jä sett ett sodant djur
söm vår kånsman hufved
har han som en tjur o
aldri sjuns han.

Eldoffer spåras ännu
genom att här i nagle
m. m. alltid
kastas i eld (!)

Marien
bordsbö
O. Gud, gif os
kläder och hatte
dräkter, feta kal
får och kor, mi
och få barn!

M. 10614:

Marien Lucias
bordsbön
O Gud, gif oss i din godhet
kläder och hatter, mantlar och
dräkter, feta kalfvar, boskap,
får och kor, många hustrur
och få barn! "Amen".

M. 10614: 100 b.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

M. 10614:101.

Barnrim.

Gåsen gick på gatan, han köpte sig en vagn vad skall du med vagn jag skall köra lite hö vad skall du med hö, jag skall ge min lilla ko, vad skall du med ko jag skall [illegible] med i:o jag skall mjölka lite mjölk, vad skall du med mjölk jag skall äta lite ost, vad skall du med ost jo vår lilla grod som sedina så vacker i kyrkan. 97

Kalle kokte gröt, gästen kokte ägg han gick ut på trappa där mötte han sin pappa, han gick ut på torg där mötte han baron han gick ut på torg där mötte han polisen. han gick ut på gatan där mötte han skräddaren

Uppför gata med för gata hittade jag en pinnbräda gömma hem till far och mor, för ragga barnet mor köka garnet syster krampar kornet bror blåste hornet

De fattiga fåglarna säger om vintern "i:e fattiga vi vi vi."

M. 10614:102.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Lek ramsor

Här är prästen som vigde drängen, som kysste pigan, som mjölkade koen, som stångade hunden, som jagade råttan, här är katten som tog råttan

Lek ramsor.

Här ä huset som jag byggde – Här är sädan som låg i huset som jag byggde, Här är måssen som gnagade sädan, som låg i huset, som jag byggde. Här är katten som tog måssen o.s.v. – Här är hunden som jagade katten o.s.v. – Här är mannen som rädde om hunden o.s.v. – Här är koen som stångade mannen o.s.v. – Här är pigan som mjölkade koen o.s.v. – Här är drängen, som kysste pigan o.s.v. – Här är prästen, som vigde drängen, som kysste pigan, som mjölkade koen, som stångade mannen, som rädde om hunden som jagade katten, som tog måssen, som gnagade sädan, som låg i huset som jag byggde.

Anm. Denna ramsa finnes också i England: "This is the house that Jack built". Anm. av J. Sagus.

Sades ej ramsan rätt måste det gifvas pant.

En annan ramsa börjar med "Här är nyckeln som satt i porten till kungens trägård." –

ordstäv " Alle man po däck
Attan kärringar i en säck
opp o ner po ramsan
alle kärringar i dammen "

Svalan säger " I fjor do jä reste härifrå
va alle lador fulla, alle lador fulla *
I år do jä kom ijen
va alle lador tomme, va alle lador tomme
o udrkitt ve dörreeennn ♯

* Denna rad utalas me egen tonvikt i i två repriser

♯ Detta ord utalas vibrerande och långt,

...tt två bie
...r kogte the
...fick inte varre me
...r jä hadde ingen ske"

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

M. 10614 : 103.

(Viktoria Benedictsson – Ernst Ahlgren)
Från ~~V. B.~~ barndom kan jag berätta att ~~att~~ hon (naiv)
var lekkamrat med gårdrängen Ola (som hon antecknar i en 20
om Lars och bland annat roade hon sig efter vad han berättade
för ~~O. Chr.~~ mig att kasta ~~[illegible]~~ pepparkakor på blankis så när han skulle
springa efter han var nämligen mycket halt. Bland
annat minne från henne hade han en kristallsockerskål varsfat var ~~[illegible]~~slaget. Ola lät sätta en vacker mässings
fat på det samma och hade det som ~~[illegible]~~ dränge bränvins sockerskål under hela sin tjänstetid och ~~[illegible]~~ sen
när han som orkeslös bodde i Fru Ahlstads fattighus
år 1919 skänkte han det jämte något annat till ~~O. Chr.~~ mig
när ~~han~~ jag var i september för sista gången ~~[illegible]~~ bröd-
kort till Ola. O. Chr skulle have det till en samling
för att han under den svåra tiden skänkt ~~Ola~~ mig bland
annat potatis sade Ola. Jag glömmer det aldrig.

ordstäf
Skitt ha vare gjort
ja ger de f---!
[illegible]